

בולטין

ב ט א ו ן   א י ג ו ד   י ו צ א י   ס י ן

ינוי-יולי 2004 ♦ סיון-תמוז - אב תשס"ד מוסף עברי

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",

רח' גרוזנברג 13,

e-mail: igud-sin@barak-online.net

טל. 03-5171997

פקס. 972-3-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר לסיוע הדדי ולשיתוף-פעולה". (מתוך תקנון של האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן
סגנית עורך מוסף עברי: יהודית בין
חברי המערכת: יהודית בין, אורי בין, תדי קאופמן ויוסי קליין

מטרות ה"בוליטין"
מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בוליטין", איגוד יוצאי סין בישראל שואף לענות על הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין תושבי הקהילה היהודית לשעבר של סין.
2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין בישראל ובגולה.
3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-לאור של מסמכים היסטוריים העוסקים בחיי אותה קהילה.
4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות לבני דור ההמשך של יוצאי סין בישראל.

כתובתנו החדשה:

איגוד יוצאי סין

ת.ד. 29786

תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin

P/O/B/ 29786

Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	50 שנה בשירות יוצאי סין
4	ע. פרת	בולטין בן 50
4	י. סנדל	יום הולדת לבולטין
5	ר. קרסנו	בולטין במבט לאחור
5		לחיים עם אהבה
6		מתולדות הציונות בחרבין
7		חיילים כותבים
8		מזל טוב
9		באגוד יוצאי סין
9		באגודת ידידות ישראל-סין
10		שגריר סין בבית הכנסת
12	ד. בר-גיל	ספור בלשי בשנחאי
15		תערוכה ל. שמושקוביץ'
16		ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין
18		חא-מי עיר במדבר
19	טאנג יא-טינג	מוסיקה בקרב פליטים בשנחאי
21	ג. אינדיקוב	יהודי ציציקר וחייילר
23	פרופ' פאן גואנג	בהונגקיו עם נשיא גרמניה
24	מ. ליכומנוב	זכרונות ילדות מחרבין
26	ע. פרת	נקודת המפנה
27	מ.ג. מאיר	מאה שנה של חיים יהודיים בשנחאי
29	פרופ' ו. רומנוב	משפחת סקידלסקי
31	טל דביר	איך סינים לומדים עברית
33	א. רבינוביץ'	יהודים צוהלים לניצחון יפן
35	ש. רוזנבלום	מסין לישראל
38	ד. רבינוביץ'	האם הם חיים ביפן
39		לזכרם

מרכז התרבות ליד בית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין.

תל-אביב רח' הגולן 31

חמישים שנה בשירות יוצאי סין

ת. קאופמן

מי חשב, מי פילל שעלון רזה ושמו בישראל "בולטין", המודפס בהקטוגרף על צד אחד של העמודים, אשר יצא לאור ביום העצמאות, 6 למאי 1954, יחזיק מעמד כדי לחגוג את יובלו ה-50?

זכורה לי היטב הישיבה הראשונה של ועדת מייסדי "בולטין" בדירתו של דוד בריסוביץ' רבינובוביץ' ברחוב הירקון התל אביבי. היינו שלושתנו: דוד רבינובוביץ', ולאדימיר סמסונובוביץ' זלוטניקוב ואנוכי, הצעיר ביותר בין מייסדי איגוד יוצאי סין והיחיד בין מייסדיו ששרד לספר על כך כעבור 50 שנים.

אני זוכר כיצד איזיה קוטוביץ' ז"ל הדפיס על ההקטוגרף את הגליון הראשון של העתון במשרדו של עו"ד קינג בשדרות רוטשילד. לא אשכח גם את ההתלהבות של תושבי "המושבים המרוחקים", מגדל העמק, בית שערים, רמת ישי וגבעת אולגה כאשר הבאנו להם את הגליון הראשון של "בולטין".

כל זה קרה לפני 50 שנים, אבל נדמה לי שהיה זה רק אתמול. ועכשיו, כאשר אנחנו חוגגים את היובל של "בולטין" אין אלא לכבד את אלה שיצרו את בטאונו של איגוד יוצאי סין ועמדו בראש מערכת "בולטין" במשך שנים כה רבות. הם קבעו את מטרותיו של העתון וכיוונו אותו ביד בטוחה: ולאדימיר זלוטניקוב, דוד רבינובוביץ', מיכאיל איסאיבוביץ' קליאבר, ובריס (דב) מירקין, וכל אלה אשר את שמותיהם אציין בתור שכאלה בהמשך המאמר.

מהו הסוד של הצלחתו של "בולטין" בישראל ובחו"ל? מדוע מאות אנשים מצפים בקוצר רוח לצאתו של גליון חדש כדי לקרוא בו שוב ושוב, כדי להתחלק בו עם ידידי, כדי להעתיק קטעים ממנו? היכן טמון סוד אריכות ימיו? והרי סודו של "בולטין" טמון בכך שהוא עתון ידידותי. עתון ללא שנאה, עתון ללא רכילות וללא סנסציות. סודו בכך שהוא עתון משפחתי, משפחתי יוצאי סין.

הוא גם עתון ישראלי-ציוני, נאמן למסורת היהודית ולמורשת אבותינו. הוא עתון המשקף את עברנו, ילדותנו ונעורינו

המשותפים על אדמתה הטובה של סין. "בולטין" נקרא בישראל וברחבי התבל. הוא נקרא ע"י ותיקי יוצאי סין וגם ע"י אלה שלא היו בסין מעולם. הוא נקרא ע"י ידידנו וע"י אלה שאין להם כל קשר אתנו. כל חודש אנחנו מקבלים עשרות מכתבים מכל קצות תבל. "בולטין" עוזר לאנשים למצוא את קרוביהם וידידיהם.

הדור שלנו של עולי סין קורא את הגרסה הרוסית של העתון. אלה הגרים בארצות אנגלו-סאכסיות קוראים אותו בשפה האנגלית, ואילו הדור השני והשלישי של "הצברים", צאצאי העולים הראשונים, שנולדו בישראל, באופן טבעי מעדיפים לקרוא אותו בעברית.

במשך 10 השנים האחרונות קיימת תוספת "ציוסן רוד" שהופקה במיוחד עבור הפליטים לשעבר מאירופה אשר מצאו מקלט ברובע חונקיו של שנחאי בעוד ש"ניו יורק מסנג'ר" מופק עבור יוצאי הקהילה הספרדית (בבלית) של שנחאי. איש לא נשכח. כולם נמצאים תחת קורת גג משותפת אחת - "בולטין".

מתי אם לא בעת חגיגת היובל של "בולטין", חייבים אנו לשבח את אלה אשר יחד איתי נושאים בעול של הפקתו ועריכתו: כתבינו והמתרגמים שלנו הקבועים הם עמנואל פרת (פירוטינסקי), יצחק דשינסקי ושרה מרגולב, מזכירי המערכת הוא יחיאל לדיזינסקי, מגיחה - ציליה ליובמן, אחראי על המשלוחים - דויד גוטמן, ואילו סגן יו"ר והגזבר, יוסי קליין, אחראי עבור הצד הכספי של ההפקה.

תודה מיוחדת מגיעה לששון ("סאס") יעקובי ורבקה טואג אשר בלעדיהם הפקתו של החלק האנגלי של "בולטין" היתה בלתי אפשרית. תודה גם ליהודית ואורי בין, עורכי החלק העברי של העתון. בהשוואה ל-10 העמודים של המהדורה הראשונה של "בולטין" קיימים בו עכשיו 250-280 עמודים (160-180 בשפה הרוסית, 48 באנגלית, 40 בעברית ועוד 12 (באנגלית) של "קול ידידות ישראל-סין").

איגוד יוצאי סין קיים כבר 53 שנים, אך מטרתו ותכליתו נשארו כפי שהם הוגדרו בוועידתו הראשונה: עזרה הדדית (עזרה

סוציאלית לחברים הזקוקים לה), דאגה לדור החדש (מלגות להשכלה גבוהה), והנצחת מורשתנו (תיעוד, ארכיבים אתר אינטרנט וקשר תמידי עם חברים). בכל אלה תפקידו של "בולטין" הוא עצום, והיום אנו יכולים לקבוע ללא חשש שקיומו של האיגוד היה בלתי אפשרי בלי שלושת עמודי התווך שלו: המתנדבים שלנו שהם המנוע החי העושה את העבודה, בית פונבה, שהוא המרכז התרבותי שלנו בישראל ובתפוצות, ו"הבולטין" שהוא אמצעי איתן של קשר חי ותמידי עם החברים והנצחת תולדות של יהודים בסין בת זמננו. מי ייתן וימשיך "בולטין" בדרכו המהוללת גם לעתיד.

3

האקדמיה למדעי החברה במחוז חיילודזיאן.

מרכז ללימודי היסטוריה
של יהודי חרבין

מקיים כנס בין לאומי העוסק
בהיסטוריה יהודי חרבין

הכנס יתקיים בחרבין מה-30 באוגוסט
2004 ועד ה-2 בספטמבר 2004.

המעוניינים להשתתף בכנס כאורחים
מתבקשים להודיע על השתתפותם
ותאריך בואם לחרבין ל:

Address: 501, Youyi Road,
DaoliDist, Harbin,
China 150018

E-mail: LSX111@hotmail.com

E-mail: hantianyan69@163.com

E-mail: christy722@sina.com

Tel/Fax: 86-451-86497956

בקר אחד מצאתי בתיבת הדואר שלי צרור זעיר ובו עלון דק המבשר את לידתו של העתון בשפה הרוסית, “בולטין” שהוא בטאון של איגוד יוצאי סין (יֵאָשֶׁר יַעֲוֹדוּ הוּא לֵארוֹג אֶת חֲבֵרֵי הַאִיגוּד לְקִרְאָת עֶזְרָה הַדְּדִית וּשְׂתִיפוֹ פְּעוּלָה, כְּלִשׁוֹן חוֹקֵתוֹ). כִּזֶּאת הִיֵּתָה פְּגִישַׁתִּי הָרֵאשׁוֹנָה עִם הָעֵתוֹן אֲשֶׁר בְּמִרְצַת הַזְּמַן הַפֶּךְ לְהִיֵּיִת בֵּיתִי הָעֵתוֹנָאִי הַקְּבֻעַ וְהַחֲמִים.

אחר כך צילצל הטלפון. בצדו השני היה ולדימיר זלוטניקוב, ממייסדי העתון. הוא שאל אם קיבלתי את הגליון הראשון של “בולטין” והזמין אותי להיפגש על כוס קפה ולשוחח אודות מהות העתון. למרות “פער דורות” משמעותי בינינו היינו ולדימיר סמסונוביץ’ ואני ביחסי ידידות עוד מימי עברנו המשותף בטיינטסין. אני אהבתי מאד את השיחה הקולחת וחוש ההומור שלו ובשמחה הסכמתי.

כפי שחשבתי, נגעה שיחתנו באפשרות של השתתפותי ב”בולטין”. באותו זמן שימשתי כתב שדה של העתון “ידיעות אחרונות” ויכולתי לספק ל”בולטין” חומר אשר היה מוסיף “מימד ישראלי” צבעוני ומעניין למהותו הקהילתי הצר. נוסף לכך, נסחפתי על ידי התלהבותו המדבקת של זלוטניקוב. הוא דיבר בלהט על ייעודו של “בולטין” להיות חוליה המקשרת בין יהודי סין באשר הם שם, וכך לשמור על מורשת “חיי איכפת לי מזולתי” אשר אבותינו הורישו לנו. לא היה צורך בשכנוע רב. הסכמתי מיד.

ורק דבר אחד הפריע לי: העדר מחלט של

את אמי נהגתי לבקר בערבי שישי. מדי פעם מצאתי על שולחנה גיליונות “בולטין”. לפי מצב הדפים, ניתן היה לראות שעלעלה בהם רבות. בגאווה לא מוסתרת, הייתה מצביעה על השיר שחיברה ברוסית והנה הוא מופיע בדפוס תחת שמה.

ואילו אני, בעוונותי, נהגתי לקרוא ולדפדף בדפים המהוהים בספקנות ובחיוך סלחני, כעושה טובה לשיבתה. תוהה על החשיבות שהיא נותנת לאותו כתב עת, על חוסר רצונה להתנתק מתקופה שעברה, חלפה לה. המציאות שלי באותם ימים, התרכזה במשפחה, בגידול ילדי, וכי מה לי ולאותה גולה רחוקה שעזבתה ואני בת תשע בלבד? “הילת” ילידת סין, סיפקה אותי. לא חקרתי ולא דרשתי בשרשי.

ב-1994 נסעתי לראשונה לחרבין. ביקור קצר, שארך עשרים וארבע שעות בלבד, עורר בי התרגשות עזה. הוצפתי בנחשול געוע

במרצת הזמן החל “בולטין” לעלות במשקל. בהתייחס לכך שרוב אנשי הדור החדש של יוצאי סין הגרים בכל רחבי התבל מדברים אנגלית, נוצר צורך להוסיף לחלקו הרוסי של העתון מהדורה אנגלית. אחר כך, למען “הצברים הסיניים” הגרים בישראל נולדה מהדורת “בולטין” בעברית. וזה לא הכל. כדי להכליל ב”קִיבוֹץ הַגְּלוּיוֹת” זה גם את הקהילה המפוארת משנחאי של יהודים ספרדיים יוצאי בבל ואת הקבוצה של פליטי אירופה הנאצית, הוקצה גם להם מקום ב”בולטין” המורחב.

לצערנו, רבים מוותיקי יוצאי סין כבר לא נמצאים איתנו. אולם נבואתם של הפסימיסטים שבינינו שהצורך ב”בולטין” מגיע לקיצו הוכחה כנבואת סרק. להיפך! עם הגיעם לישראל של היהודים יוצאי סין דרך מחנות הריכוז של ברית המועצות הוקנה ל”בולטין” ייעוד בלתי צפוי וחדש. הוא הפך להיות כתובתם הקבועה עבור אלה המחפשים אותם.

“בולטין” התעלה מזמן מעבר לייעודו המקורי להיות אמצעי טכני לתקשורת עם ידידיו באשר הם שם. הוא הפך למקור מידע עשיר עבור חוקרי נוכחות יהודית בסין בזמננו. הם באים מכל קצוות תבל כדי להתייחד בספריית “בית פונבה” בתל-אביב ולהעתיק מידע זה אל תוך המחשבים הניידים שלהם.

יעבור עוד זמן רב עד שיצטבר אבק על הכרכים המרשימים של “בולטין”, ביטאון איגוד יוצאי סין. המאמץ הרב שהושקע ביצירתם לא היה מאמץ שווא.

אופי פוליטי של העיתון. יש לזכור שבאותם הימים הריב בין “השמאל” ו”הימין” היה לא פחות חריף מעתה, וכי בהיותנו צעירים ב-50 שנים, תגובתנו למאורעות ודעות היה רגשי פי אלף מהקיים אצל רבים מאתנו היום. כך שהעדר חומר פוליטי-אקטואלי נראה כחלל ריק לא-טבעי. היתה לי שיחה רצינית על כך עם תדי קאופמן. דבריו הפליאו אותי בכך שבגיל צעיר כל כך הוא כבר הראה תכונות מנהיג קהילתי בשל ואחראי.

הוא אמר: “פוליטיזציה של ‘בולטין’ פירושה רצח העתון. יש לנו חברים בעלי דעות פוליטיות שונות ומנוגדות זו לזו. פירסום חומר קונטרורסלי עלול ליצור מתיחות בלתי רצויה בין החברים, דבר המנוגד למטרת היווסדו של ‘בולטין’. במקום להיות גורם מאחד הוא יהפוך לגורם מפריד.” והוסיף: “אתה יודע כמה מפלגות ומוסדות הציעו לנו סובסידיה מליאה של הוצאת ‘בולטין’ - וסירבנו להם.”

הוא צדק. יש דברים שמוטב לא לנגוע בהם למען שלום המשפחה. בכך נוכחתי לפי נסיון מר. ודבר שקרה כך קרה: פירסומי פליטון משעשע על פלישה דמוינית לסין של בית”רים מחרבין, טיינטסין ושנחאי תחת פיקודה של מנהיגה לוחמת (שמה לא צויין) והמצביא שלה, טרפציבסקי, שמעולם לא ידע מפלה מהי. רבים צחקו, אפילו יאנקה ליברמן. אך גיודי הסר לא אהבה הלצות מסוג זה, וזמן מה שררה בינינו מתיחות מה. הצטערתי על כל העניין.

יוס הולדת לבולטין

מוצאת את עצמי היום, קוראת בקפידה בדפי “בולטין”, לומדת, חוקרת, מחפשת תשובות וכמו אמי בזמנה, מראה אותו בגאווה לילדי, שגם הם כמוני לפני זמן לא רב, מעיינים בו בחיוך סלחני.

שלא בטובתי, נגררתי גם עכשיו להתרגשות. סך הכל התבקשתי לכתוב מספר שורות על חמישים שנות קיומו של ה”בולטין” והמילים הובילו אותי לאן שהובילו. לכתב העת של היום יש חיים משלו, הצטרפו ובאו כותבים חדשים, מידע חדש, זיכרונות של “ילדים” שברגו.

ואני תקווה, שברבות הימים, ילדינו ונכדינו ימצאו בו עניין. מורשת בעלת ערך היסטורי לתקופה סוערת בחיי העם היהודי, אשר מצאה את שילובה עם ההיסטוריה של העם הסיני בכלל ובחבל הילוגיאן בפרט. ולא נותר לי אלא לקוות, שעוד שנים רבות יראה ה”בולטין” אור.

לתקופת ילדותי. הזיכרונות שבו והתדפקו על דלתי. מדירות שינה מעיני. וכמו פוחדת, שמא ימחקו ברבות הימים העליתי אותם על הכתב, מחפשת תוך כדי כך שותפים לאותם זיכרונות רחוקים של עבר. מעתה, קצרה הדרך ל”בולטין”. נוסף לשותפים שחלקו עמי את זיכרונותי מצאתי שפע של מידע על ההיסטוריה של יהודי חרבין, שנעלמה מעיני. בדור בו חייתי, לא שיתפו ילדים באירועי היום יום. מנעו מהם כל דבר שיש בו כדי לעורר חרדה. וכך, עטופים ברבדי-רבדים של צמר גפן גדלנו בתוך משפחותינו, בחממת “תלמוד-תורה” ובחגיגות ימי הולדת. כאילו כל החיים אינם אלא חגיגה אחת גדולה.

ומה על כל השאלות המציקות שלא שאלתי וכמעט ולא נותר את מי לשאול? היכן הסתתרו העובדות ההיסטוריות? מתי היו יפנים ומתי רוסים? ומה עם ידידנו הסינים? וכמה חבל שאיני דוברת את שפתם. וכך, אני

"בולטין" במבט לאחור

מאת רנה קרסנו סן פרנצ'סקו

(לקראת יזבלו ה-50)

כאשר בחודש אפריל, 1949, נגעו גלגלי מטוסנו במסלול הנחיתה של שדה התעופה בלוד, נתקבלנו בריח עדין של פריחת התפוזים. היה זה עולם חדש, רחוק מסין, תחת שמי זוהר כחולים, מוקפים בעם אמיץ ועז. ליבנו פעם באושר. סוף-סוף אנחנו, חסרי דרכון וזהות, נהיה אזרחים של מדינה - מדינת ישראל, מדינת היהודים - **מדינתנו**. לא עוד זרים קבועים, תמיד ובכל מקום. מעתה היתה לנו זהות משלנו. מעתה **השתייכנו**.

אבי, דויד רבינוביץ' תמיד היה ציוני. הוא עזב את ולדיווסטוק, רוסיה, ב-1921, בדרכו לארץ ישראל דרך שנחאי, סין. אך הגורל החליט אחרת: התקפת אפנדיציטיס חריפה ריתקה אותו למיטה והשתלשלות המאורעות איפשרה לו להגשים את חלומו רק אחרי 28 שנים. אך סוף-סוף הוא הגיע. עם זאת הקשרים עם סין לא נותקו. למעלה מ-1,000 עולים הגיעו מערים שונות בסין: שנחאי, טיינטיין, הרבין, צינדאו, ועוד. רבים מהם היו ילידי סין, אבל הם אף פעם לא חשבו את עצמם "סינים ממש", אבל היו קשורים לאווירת חיי סין. אשר לדור הישן של יהודי סין, היתה סין ארץ מקלט מרדיונות בחלקי העולם האחרים. לרוב הנוער היהודי בסין היתה סין הארץ היחידה אותה הכירו מעולם. הם התאהבו בארץ מולדתם החדשה, אך לא יכלו לשכוח את ידידיהם הוותיקים, את בתי הספר שלהם, את מועדונייהם, ואת מקומות העבודה שהם

המפעל. גם הם לא שכחו את עברם בסין. גם להם לא היתה זרה הנוסטלגיה לנעוריהם. עותקים של בולטין החלו לגמוא מרחקים ועתה הם מגיעים לסף ביתם של ידידנו בארה"ב, דרום אמריקה, אירופה ואסיה. מאז פתחה סין מחדש את שעריה, חזרו יהודי סין וביקרו במקומות בהם הם גרו בעברם. לרבים מהם התמזל המזל והם נפגשו עם שכניהם הסינים, אחרים נישקו את המוזות שעדיין קבועות במשקופי דלתותיהם, אחרים מיהרו לבקר בבתי הספר שלהם, בבתי כנסת ובמועדונים. רבים מבניינים אלה נעלמו כאשר סין הישנה החלה משנה את פניה, אך מספר בניינים עדיין עומדים על תילם.

ענה כמעט ואין להכיר את "סין ההיא". שנחאי אשר תמיד היתה עיר נמל מן החשובות בעולם, הפכה למרכז מסחרי עולמי ענק המונע קדימה ע"י אנרגיה ואופטימיזם של בניו. רבים מיוצאי סין אשר ביקרו במולדתם הישנה וחזרו לישראל, תיארו את התרשמותם, אושרם, ופליאתם במכתבים ומאמרים. הם הרגישו את הצורך להתחלק בניסיונם עם הלנדסמנים, ואיפה לעשות זאת אם לא **בבולטין**!

תפקידו של **בולטין** הוא גם ביצירת קשר חדש עם סין דרך משלחות, סטודנטים, מומחים, אינטלקטואלים וסתם אזרחים המבקרים בארצנו. בתפקידו זה של בולטין אין להמעיט. מעלון צנוע הפך עתוננו למקור מידע לו מצפים רוב קוראיו בכל רחבי תבל. **(מאנגלית: עמנואל פרת)**

עזבו מאחריהם. הקמת **אגוד יוצאי סין** היתה התוצאה הטבעית. עם זאת, התאגדות של אנשים בעלי עבר, רקע וזיכרון היסטורי משותפים זקוק לקול משותף - ביטאון משותף - דהיינו עתון. ועתון שכזה אמנם נולד כתוצאה מדיונים סוערים, תקוות ועבודה מתמדת וקשה ונקרא "**בולטין**". אבי היה אחד מיוזמי העתון הנלהבים ביותר, יחד עם אחרים כמו **מיכאל קליאבר וולדימיר זלוטניקוב המזהירים ותדי קאופמן** הצעיר, דינאמי ותוסס. הוחלט כי חלקו העיקרי של העתון ייצא בשפה הרוסית ותהיה לו תוספת באנגלית. מאוחר יותר נולד גם חלקו העברי של העתון.

בולטין נוסד על ידי יהודי רוסיה, אך במרוצת הזמן הוא החל קולט גם את הקהילה הספרדית של עולי שנחאי וגם את "**פליטי הונגקיו**" מאירופה המנואצת. היה זה תהליך טבעי אשר נתן ייצוג לשלוש הקבוצות של יהודי סין. עם הקמת הקשרים הדיפלומטיים עם סין, חלק נוסף ונפרד של בולטין הצטרף לעתון: "**קול הידידות ישראל-סין**". בכך נסגר המעגל.

עברו שנים, והחשש **שבולטין** עלול לחדול ולתפקד כאורגניזם חי ויעיל הוכח כחשש סרק. ההיפך מזה: הוא התרחב וגדל בתוכנו ובעומקו. רבים ממייסדיו של העתון כבר אינם, אך צאצאיהם נרתמו למאמץ. יוצאי סין היהודים הגרים ברחבי התבל רוכשים מנוי לעתון ותורמים ברוחב לב למען המשך

"לחייסו" עם "אהבה"

יין סאקה ע"ש הקונסול סוגיהארה

עמותת שוחרי יין סאקה בעיר אוקאדזאקי, יפאן, החליטה לייצר סוג חדש של המשקה החריף הלאומי של יפן, סאקה, לזכרו של **צ'יאונה סוגיהארה**, הקונסול היפני האגדי, אשר הציל אלפי יהודים ממוות בתקופת מלחמת העולם השנייה. ליצירת סוג סאקה זה ינוצלו מים הנובעים מן המעיין הנמצא בכפר מולדתו של סוגיהרה, יאוצוגה.

בתקופת מלחמת העולם השנייה **צ'יאונה סוגיהארה** (1900-1986) שירת סוגיהארה כקונסול יפן בליטה. על ידי הנפקת אשרות מעבר יפניות עלה בידו להציל למעלה מ-6000 פליטים יהודיים אשר ביקשו להימלט מרדיונות הנאצים ולהגיע דרך יפן לשנחאי, המקום היחידי בעולם אשר פתח להם את שעריו. יש לציין שסוגיהארה הנפיק

את "**הויזות לחיים**" (כפי שהן כונו בזמנו) בניגוד לאיסור של הממונים עליו, דבר שעלה לו באיבוד משרתו במשרד החוץ היפני. זה לא מכבר הגיעה קבוצה של 30 חברי **עמותת שוחרי יין סאקה** לכפר יאוצוגה ושאהב 100 ליטרים של מי המעיין. בשקיות של ניילון הועברו המים לחברה לייצור משקאות חריפים "איקודזו" באוקאדזאקי שם יינוצלו להכנת סוג חדש של סאקה. מעניין לציין שהמעין נובע ישירות מתחת לביתה של אמו של סוגיהארה שם הוא נולד וגדל. עתה שייך הבית לחקלאי דזיוזו איואי קרוב משפחתו של סוגיהארה בן ה-77. בשנת 1988 שלחה העמותה כמות ממי המעיין לישראל עם בקשה לאחד מיצרני היינות הישראלים להכין יין מיוחד עם

דיוקנו של סוגיהארה על תווית הבקבוק. חלק מכמות היין נשלח ל-UNESCO. אולם כלום לא יצא מן היוזמה היפנית. ועתה החליטה העמותה לפעול בכוחות עצמה.

אומר **טאקאהירו ואטאראי**, ראש העמותה: "אנו רוצים להכין סאקה לזכר צ'יאונה סוגיהארה אשר לבו היה מלא אהבה לאנשים. אנו נתפלל למען שלום בעולם כולו ונכין סאקה מן המעיין אשר את מימיו הוא כה אהב."

בימים הקרובים תהיה מוכנה כמות נסיונית של **סאקה סוגיהארה**. נקבע גם שמה: "**אי**" - **אהבה**.

מאנגלית: עמנואל פרת

חיילים כותבים

למדי קאופמן לדודיה גוטמן ולאיווד יוצאי סין.

ברצוני להודות לכם על המלגה
העוזרת לי בהשלמת התואר
בתקשורת ובמינהל.
הורי ואני נהננו להשתתף בטקס
המכובד שנערך בחנוכה ולשמוע על
מורשתה של יהדות סין.
חן חן על האלבום "יהודי חרביין"
שהוא תיעוד הסטורי של קורות
משפחתי ויהיה לי למזכרת.
בברכת חג פסח שמח
אפרת אברמוב
בת תדי ואירית אברמוב
נכדתם של אסיה ואלכסנדר אברמוב
נינתם של סוניה וניסן שיפרין
ושל מרים וגדליהו אברמוב.

ברצוני להודות לכם מקרב לב על
השי לרגל יום העצמאות ששלחתם
לבתנו אור המשרתת בצבא. מאחר
ואור נמצאת בקורס קצינות בימים
אלה אנו מבקשים להודות לכם
בשמה בשמחה ובחום.
ושוב תודה מקרב לב מאור ומכל
משפחתה.
בברכה,
משפ' גוטפריד.

בשם בני עוזר דוד, מודה אני לכם
על השי ששלחתם אלי לרגל יום
העצמאות, תבורכו!!
עוזר משה,
קרית אתא.

ברצוני להודות לכם על השי
ליום העצמאות ששלחתם.
בתודה
שי קרבצקי
נהריה

ברצוננו להודות לכם מעומק הלב
עבור מלגות שהנכם מעניקים
בהיות ילדינו סטודנטים.
קודם לבכורתנו לימור ועכשיו
לצעיר בננו נתנאל.

בתודה מרים ומוטי יקיר
בנימינה

ברצוני להודות לכם מקרב הלב על
השי שהענקתם לי לרגל יום
העצמאות.
בתודה
אורן רוזנבלט
הנכד של איה רוזנבלט

אני טל שמרלינג באמצע שירותי
הצבאי ואחי אביעד שמרלינג בסוף
שירותו.
קיבלנו את מתנתכם ליום
העצמאות ואנו מודים לכם על
המתנה. אנו שמחים שאתם
שומרים ומשמרים את הקהילה.
אנו מודים לכם מקרב לב ושמחים
להיות שייכים לאיגוד.
תודה רבה
טל ואביעד שמרלינג.

שמי מור שמואלזון - סטודנטית
באוניברסיטת בר-אילן ואחי גיל
שמואלזון - חייל בצה"ל, נכדים
של לילי קורושי (קרוגליאק)
מטינזין.

אנו מבקשים להודות לכם על
המלגה שניתנה לי ועל מענק
החיילים שאחי קיבל.
מאד התרגשנו והיה נעים לדעת
שיש איגוד אשר דואג לדור ההמשך
של יוצאי סין.
בהזדמנות זו אבקש להודות למר
גוטמן על היחס האישי והחם
שקיבלתי ממנו (אנא מסור לו ד"ש
חמה ממני).
תמשיכו בעבודתכם הברוכה
ושוב תודה
מור וגיל שמואלזון

בשעה טובה סיימתי את שרותי
הצבאי לאחר יותר משלוש וחצי
שנים.

זו הזדמנות טובה להודות לכם
מקרב לב עם המענקים ומכתבי
העידוד לאורך שרותי הצבאי ישר
כח!
בתודה ובברכה,
עמוס הרש הנכד של חיה ברכה
קיבוץ סאסא

אני מודה לכם מאוד על השי
ליום העצמאות.
מורן יוסלביץ

ת.ד. - 29786

מר תדי היקר!

קודם כל אני רוצה להודות לך על היענותך לבקשתי בטלפון.
מכיוון שקשה לי להתמקד בכתיבה היסטורית, אז אמסור בקצרה את הפרטים
הידועים לי על משפחתו של בעלי שנולד בסין בעיר טיינסין.
אימו של בעלי לאה למשפחת זימן, מנתה עד כמה שידוע לי 5 ילדים: 3 בנים ו
2 בנות. לאביה קראו משה - מיכאל זימן והוא נולד ברוסיה וניהל את תחנת
הרכבת של מנג'וריה וחיו בחרביין.

בתודה מראש

קימלמן אילנה

הפלמ"ח 11 נהריה 22321, טל: 04-9926644, 053-722861

כתובתנו החדשה:

איגוד יוצאי סין
ת.ד. 29786
תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin
P/O/B/ 29786
Tel Aviv 61297 Israel

פקס חדש:

03-5161631

לנצח / 2016 !

שמחה בבית משפחת מירה מרנץ

למירה מרנץ נציגת כבוד של איגוד יוצאי סין בלוס אנג'לס נולד נין רביעי, נכדה של בתה אניה ושמו בנימין. איגוד יוצאי סין מברך את מירה ואת משפחתה ומאחל לכולם בריאות אושר ונחת.

שמחה בבית משפחת גולדריין

לבלה גולדריין (לבית זגרמן) יוצאת שנחאי ובעלה אברהם נולד נכד שישי ושמו אדר, בן לטניה לבית גולדריין ולרוי זוארץ. איגוד יוצאי סין מברך את בלה ואברהם גולדריין ואת כל בני המשפחה בשמחתם ומאחל לכולם בריאות אושר ונחת.

חתונת הזהב של פרל וג'ורג' קנפול

בחודש מאי 2004 חגגו פרל וג'ורג' (גרישה) קנפול (קנצפולסקי) ידידנו מטיינזין ושנחאי את חתונת הזהב. איגוד יוצאי סין שולח להם ברכה חמה ומאחל בריאות אושר.

שמחה בבית משפחת פינברג

לידידתנו פולה פינברג לבית פלדמן יוצאת חרבין ושנחאי נולדה נינה ראשונה ושמה נועה. נועה היא נכדתו של עמי פינברג ובתם של זיהר ואיה פינברג. איגוד יוצאי סין מברך את כל משפחת פינברג ומאחל לכולם אושר ונחת.

שמחה בבית משפחת רוזנבלט

לידידתנו יוצאת חרבין איה רוזנבלט לבית ויטמן נולדה נכדה. איגוד יוצאי סין מברך את איה ואת כל המשפחה בשמחתם ומאחל להם בריאות אושר ונחת.

בני צור בן 75

ב-29 בפברואר 2004 בפגישה המסורתית של יום א' בבית פונבה בתל אביב ציינו המשתתפים 75 שנה לבני צור (סקופיץ). תדי קאופמן ברך את בעל השמחה והודה לו על תרומתו הרבה בעבודתו בהתנדבות באיגוד יוצאי סין.

לבעל השמחה הוגשה עוגת יום הולדת ומתנה ע"י מערכת "בולטין". בני הודה בחמימות למברכיו. באותה פגישה בירך תדי קאופמן את האורחת יוצאת טיינזין ורדה טורן (רוזה גרנובסקיה) וכן את מר פאן ג'ואן משנחאי שהגיע לישראל להשתלם בשפה העברית באוניברסיטת תל אביב.

ברנארד דארל בן 75

בחודש מרץ 2004 מלאו לברנארד דארל (ברנארד דגילייסקי) יוצא חרבין 75 שנה וכן 40 שנה לנישואיו לאיה דראל. איגוד יוצאי סין מברך את איה וברנארד דארל ומאחל להם בריאות ואושר עד 120.

ברוך רוזנשטיין בן 60

לידידנו ברוך (בוריה) רוזנשטיין יליד שנחאי מלאו במרץ 2004 שישים שנה. ברוך הוא בנם של פדיה רוזנשטיין ז"ל ושל גיניה תב"דל. איגוד יוצאי סין מברך את בעל השמחה ואת כל משפחת רוזנשטיין ומאחל לכולם בריאות ואושר.

מרים הלפרין בת 91

לגבי הלפרין מרים מלאו 91 שנים ב-14.4.2004. הבנות החתנים, הנכדים והנינים מאחלים לה הרבה שנים של בריאות טובה, ונחת מהנכדים והנינים. בהרבה אהבה נרטה שני

ז'ניה רוזנשטיין בת 89

לידידתנו יוצאת חרבין ושנחאי ז'ניה רוזנשטיין מלאו 89 שנה. ז'ניה חברה פעילה באיגוד יוצאי סין מאז הקמתו. היא עבדה ללא לאות במשך 53 שנה מאז הקמתו של האיגוד והיתה חלק מכל פעילויותיו וכן היא חברה בוועד המרכזי של האיגוד בסניף תל אביב.

ב-21 במרץ התאספו משפחתה: בנה ובתה, נכדים אחיינים וידידים בבית פונבה בפגישה של יום א' כדי לחגוג לז'ניה את יום הולדתה. מספר האורחים כלל כ-40 איש. תדי קאופמן בירך את בעלת השמחה ועמד על אישיותה הציבורית ותכונותיה האישיות. לבעלת השמחה הוגשה עוגת יום הולדת וזר פרחים ע"י מועדון נשים יום א' בבית פונבה.

ז'ניה הודתה בחום על תשומת הלב והכבוד.

בבית פונבה

אורחים

ב-3 במרץ 2004 ביקרו בבית פונבה העיתונאית והצלמת אנאיס מרטאן, יהודיה ילידת פריס והיום עובדת בבידז'ין ונדב הראל שהוא בנו של דן הראל (פשקובסקי ז"ל) ונכדו של ד"ר טוביה פשקובסקי ז"ל יוצאי חרבין.

אנאיס מרטאן ביקרה לא מזמן בחרבין וצלמה צילומים רבים העוסקים בעבר היהודי העיר.

נדב הראל מכין סרט דוקומנטרי על חיי היהודים בחרבין הם נפגשו עם תדי קאופמן ושרה מורגוליוב לשיחה ארוכה. כן קיבלו אפשרות לעבוד על הנושאים המעניינים אותם ולהיעזר בחומר הנמצא בארכיון איגוד יוצאי סין בתל אביב.

פגישת יום א'

בפגישה מסורתית של יום א' בבית פונבה ב-28 במרץ 2004 ביקש תדי קאופמן לכבד בקימה את זכרם של החברים יוצאי סין שנפטרו בתקופה האחרונה בישראל ובתפוצות:

בישראל: פניה אליאל (ירחו), בניה רויטר. בארה"ב: ג'ודי ציטרין (צרינסקיה), ד"ר יאן אלבן (אינה אברמוביץ) בסאן פרנסיסקו, סנדי נחמקין בפלורידה.

תדי קאופמן בירך את כל הנוכחים בחג שמח לקראת חג הפסח.

הגיליון הבא של בולטין

היוצא לקראת ראש השנה תשס"ה

יופיע ב-20 באוגוסט 2004.

חומר לגיליון יתקבל במערכת

עד ל-10 באוגוסט.

בהנהלת איגוד יוצאי סין

הפועל את הצעת התקציב לשנת 2004, ההצעה אושרה פה אחד. ת. קאופמן הודיע על סמינר על יהודי חרבין העתיד להיערך בחברין ב-2004.

תרומה נדיבה של איסיה מגיד

חברינו איסיה מגיד ממלבורן שבאוסטרליה הרים תרומה נדיבה לאיגוד יוצאי סין - בסך \$50,000 אוסטרליים.

הסכום מתחלק לקרן לעזרה סוציאלית, קרן מלגות לסטודנטים וקרן לסטודנטים סיניים הלומדים בישראל ע"ש רלף מגיד וכן לקרן חדשה על שם אירה מגיד ז"ל.

תרומתם של מוסיה ודני ברקוביץ

מוסיה ודני ברקוביץ הרימו לקראת חג הפסח את תרומתם המסורתית לאיגוד יוצאי סין בסך \$20,000 לקרן לעזרה סוציאלית לזכר הוריהם משפ' ברקוביץ ומשפ' טלוביצקי וכן לקרן מלגות ע"ש מומה לסק.

בלה וגרישה שנון

ידידנו יוצאי חרבין ושנחאי בלה וגרישה שנון המתגוררים באוסטרליה תרמו לאיגוד יוצאי סין \$5,000 אוסטרליים לקרן עזרה סוציאלית. איגוד יוצאי סין מודה למשפחת שנון על תרומתם הנדיבה ומאחל להם בריאות ואושר.

גילייטה אברמסקו, שלמה ברנובסקי וכן רוטר. **בארה"ב** - מרים אלבורג (סלוצקר) וג'סי אוגוסט בניו-יורק, אבתר מיי (מדורסקי) וג'ודי ציטרין בסן פרנסיסקו. **באוסטרליה** - אוה גרורי, רחל קנג, אולגה פטקינרה, וליובה ריד (אקל), **בקנדה** - רעיה וינר. יהי זכרם ברוך.

ת. קאופמן דיווח על פעילותו של איגוד יוצאי סין במשך ארבעת החודשים הנ"ל: ב-22 לדצמבר, 2003 התקיימה פגישה ארצית של חברי א.י.ס. בה הוענקו לסטודנטים מלגות. יצאו לאור שני גליונות של "בולטין" (379-378). נתקבלו התרומות נדיבות הלב מאסיה מגיד (\$31,000) וממוסיה ודני ברקוביץ (\$20,000). ב"בית פונבה" קוימו פגישות יום א' רגילות. נערכו פגישות עם אורחים מחו"ל: פרופ' ברטון מלוס אנג'לס, פרופ' דן כנען מחרבין, עוזרו של פרופ' פן גואנג, ד"ר לין פינג-אן משנחאי, ההיסטוריונית ד"ר סבינה בריאר מפריס (חוקרת רצח ס. כספה). צוות הטלויזיה הרוסית **נ.ט.ו.** הסריט קטע מעבודתו של האיגוד. ת. קאופמן נתן שלוש הרצאות על תולדות יהודי סין לתלמידי כיתות גבוהות בבית ספר בבאר שבע לקהל רחב בתל-אביב. הדו"ח של היו"ר אושר. סגן היו"ר וגובר האיגוד, יוסי קליין, הגיש לאישור הוועד

ב-20 לאפריל התקיימה ישיבה רגילה של נשיאות אגוד יוצאי סין בהשתתפות. קאופמן, י. קליין, י. ברונקר, ר. ויינרמן, ר. רשינסקי, א. ונדל, א. פרדקין, מ. קמיונה, י. סנדל, וכן חברי ועדת הבקורת, מ. ליכמונוב ו-ז. וטנר. אושר פרוטוקול של ישיבת הנשיאות הקודמת ב-15.12.2003.

תדי קאופמן הגיש דו"ח מפורט על פעילותו של אגוד יוצאי סין והנשיאות במשך ארבעת החודשים האחרונים. י. קליין הגיש לאישור את תקציב האגוד לשנת 2004. התקציב אושר פה אחד. כן אושרו הלוואות בסך 3500, 3000 ו-2000 ש"ח וגם מימון הצבת מצבות על קברי החברים ד.א. ו-ל.א., 2000 ש"ח כל אחת.

בוועד המרכזי של אגוד יוצאי סין

ב-20 לאפריל התקיימה ישיבה של הוועד הפועל של א.י.ס. בהיפתח הישיבה, ביקש ת. קאופמן את הנוכחים לכבד את זכרם של חברי האגוד והאגודות - האחיות בחו"ל בקימת דומיה לזכר אלה אשר הסתלקו מאתנו במשך ארבעת החודשים האחרונים מאז הישיבה האחרונה ב-15 לדצמבר, 2003: **בישראל** - ניקה ואמה גרמנט, איטה אוזירנדקי, מוסיה סמסונוביץ', מרים וינוגרדובה, פניה עליאל (ירכו), אלה לסק (דיאטלוביצקי),

באגודת ידידות ישראל - סין

יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין. את האורחים קיבלו בכניסה אבי פודולסקי ואסתר וונדל.

ת. קאופמן פתח את המפגש בברכה חמה לשגריר ולרעייתו וציין את היחסים החמים ששררו מאז כינון היחסים הדיפלומטיים ישראל וסין ובמיוחד בין השגרירות ואיגוד יוצאי סין. יוסי קליין הגיש לשגריר ש, נחמה אלרן הגישה לרעיית השגריר גבי ליו שוגן זר פרחים.

השגריר היה נרגש מאוד מקבלת הפנים החמה והודה על קבלת הפנים וציין את חשיבות שיתוף הפעולה בין שני העמים ובין הארגונים שלנו לשגרירות הסינית.

נציגות מועדון הנשים ר. קאופמן, א. גננסקי ול. שמושקוביץ דאגו להכין כיבוד טעים ומרשים.

הארוחה לוותה בברכות והרמת כוס יין לכבוד האורח והידידות ביננו לבין העם הסיני.

האווירה החמה והלבבית גרמה להתארכות הביקור עד לשעות אחר הצהריים.

שמעשיו של ד"ר רוזנפלד הם דוגמה ואבן דרך לידידות בין ישראל וסין.

לאחר מכן עברו כל הנוכחים לבית הכנסת ע"ש הקהילות היהודיות בסין ברחוב גולן 31 בתל אביב. אל הפמליה הצטרפו יוסי קליין ורפי רשינסקי וכן נציגי המתפללים בבית הכנסת.

בבית הכנסת פירט ת. קאופמן לפני הנוכחים את הסיבות ואת ההיסטוריה שהביאו להקמתו של בית הכנסת. שגריר סין הצטלם ליד לוח הזיכרון המוקדש לד"ר רוזנפלד ז"ל. לאחר מכן עברו הנוכחים לאולם התרבות שם המשיך ת. קאופמן את דבריו בעזרת המפה של הפזורה היהודית בסין. יוסי קליין סיפר על ההיסטוריה ועבודתו של איגוד יוצאי סין בישראל.

שגריר סין בישראל נשא דברים וציין בדבריו את החשיבות בשיתוף פעולה שקיימת בין האירגונים לבין העם הסיני המקרינה גם על היחסים בין ישראל לסין. בצהריים הגיעה הפמליה לבית פונבה שם נאספו כ-60 חברים פעילים של איגוד

שגריר סין בישראל אורח של איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות

ב-16 במרץ 2004 התארח השגריר החדש של סין בישראל באיגוד יוצאי סין ובאגודת הידידות ישראל-סין.

ביקורו של השגריר החל בבית העלמין בקריית שאול שם קבור ד"ר יעקב רוזנפלד שהיה לוחם בשורות צבא השחרור העממי הסיני ומפקד רפואי של הארמיות הרביעית והשמינית.

ד"ר רוזנפלד הגיע כפליט לשנחאי שבסין מוינה שבאוסטריה שם הצטרף למאבקה של סין העממית בשנים 1939-1949.

השגריר הגיע לבית העלמין מלווה בפקידות בכירה של שגרירות סין בישראל. בשער בית העלמין נפגש עם מר ת. קאופמן, ר. וינרמן, א. פרידקין, י. לדיז'נסקי ומתורגמנית הגב' ונג אי, כן התלוותה לביקור עיתונאית צלמת מבייג'ינג גבי אנאיש מרטן.

ליד הקבר אמר ת. קאופמן את תפילת הקדיש, הונחו זרים על ידי השגריר וכן זר של איגוד יוצאי סין. שגריר סין אמר

1

2

3

4

5

6

10

שגריר סין בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין

1 לוח הזכרון בכניסה לבית הכנסת

2 בנין בית הכנסת ברח' גולן 31 ת"א

3 שגריר סין בעת ביקורו בבית הכנסת

4 שגריר סין על יד לוח הזכרון המוקדש לדי"ר רוזנפלד ז"ל

5 בבית הכנסת

6 ת. קאופמן וי. קליין מספרים על הקמתו של בית הכנסת בת"א ותולדות אגוד יוצאי סין

א
י
ד
ו
ג
י
א
י
ס
ו

שגריר סין מבקר במרכז תרבותי לזכר הקהילות היהודיות בסין

1 ת. קאופמן מספר על ההיסטוריה של היהודים בסין

2 ג. קליין מרצה על עבודתו של אגוד יוצאי סין בישראל ואגודת יידידות ישראל-סין

3 שגריר סין בישראל נואם

4,5,6 אורחים באולם המרכז לתרבות לזכר קהילות יהודיות בסין

סיפור בלשי בשנחאי

כתב וצילם: דביר בר-גל

1936 להתקבץ ברובע הצפוף, שזכה מאוחר יותר לכינוי "הגטו של שנחאי".

יהודי שנחאי לא סבלו מאנטישמיות, אולם בתוך מלחמת העולם ובמיוחד עם עליית הקומוניסטים לשלטון ב-1949 מיהרו כמעט כולם לעזוב והיגרו לישראל, לארצות הברית ולאוסטרליה. רק קומץ נשאר בעיר בשנות החמישים, ומסוף העשור ועד שנות השמונים של המאה העשרים לא היתה בשנחאי פעילות קהילתית יהודית.

ארבעה בתי קברות יהודיים היו בשנחאי, הראשון נחנך כבר ב-1862. ארבעת בתי העלמין, ששכנו בתחומי העיר, הכילו כ-3,700 קברים. הקברים הועברו בשנות החמישים לאחד הפרברים המערביים של שנחאי, למקום שהפך להיות בית קברות בינלאומי לזרים, ובו נטמנו יהודים, נוצרים ובני תרות ולאומים אחרים. בית קברות זה הוחרב במהלך מהפכת התרבות של שנות השישים. מצבות נעקרו ממקומן. חלקן נוצרו. כולן נעלמו משטח בית הקברות ופוזרו לכל עבר.

כיום אין זכר לבתי הקברות שהיו בתוך העיר. במקום ששכן בו בית הקברות הראשון, בלב העיר, נמצא חניון ציבורי. במקום בתי הקברות של שכונת הונגקו יש עכשיו מפעל לבטון ופארק ציבורי, שאליו באים כמה זקנים לעשות טאי צ'י ולחלץ עצמות בשעות אחר הצהריים. אחדים מאותם זקנים שפגשתי זכרו את בית הקברות היהודי שהיה שם פעם.

ארבעה קברים בלבד של יהודים ניצבים היום במקומם המקורי בשנחאי. בקבר אחד טמונים סר איליי כדורי וליידי לורה כדורי, ובסמוך אליהם נמצאות מצבותיהם של צירלס, אהרון ויוסף ששון, מתושביה העשירים של העיר.

מגן דוד בחלקת הכרוביות יומיים בלבד לאחר שפקק מר שו, סוחר העתיקות, ביכולתו למצוא מצבות נוספות, צלצל הטלפון. כן, יש ברשותו מצבת אבן מהודרת, שבראשה מסותת עוגן. לאכזבתנו, התברר כי מר שו אינו מבחין בין כתובות באנגלית, רוסית או עברית. המצבה היתה של יורד ים בריטי, נוצרי. כפיצוי על האכזבה, הבטיח מר שו לשלוח אותנו עם גאו, אחד מעובדיו למקום שאולי נוכל למצוא בו עוד מצבות.

גאו הוביל אותנו לאחד הכפרים בפרבריה המערביים של העיר. הוא עצר מדי פעם ושאל אנשים ברחוב המרכזי על מצבות

משא ומתן ארוך, מחיר מופקע של חמישים דולר - והקנייה הושלמה.

שאלתי אותו אם יוכל להביא מצבות נוספות והצעתי להוסיף לשכרו אם ייקח אותי למקום שהאבנים מגיעות ממנו. הוא נענע בראשו לשלילה. "אבנים כאלה כמעט לא ניתן למצוא. אולי בעוד שבועות או חודשים תזדמן לי אבן נוספת". אבל לכסף, כידוע, יש מגע קסם. לאחר ששילמתי על אבן המצבה השבורה הוציא מר שו את הטלפון הנייד מכיסו, התרחק מהמקום והחל לחייג. כאשר חזר, אמר שוב שאין עוד אבנים כאלו, "אבל ליתר ביטחון, תן לי את מספר הטלפון שלך. אודיע לך אם יגיעו לידי אבני מצבה נוספות". הוא צלצל יומיים אחר כך.

הגטו של שנחאי באמצע המאה ה-19 הפכה שנחאי מעיירת דייגים לעיר נמל חשובה ומשכה אליה את ראשוני מתיישביה היהודים. בשיאה, בשנות מלחמת העולם השנייה, מנתה קהילת יהודי שנחאי כשלושים אלף איש. תחילה התיישבו בעיר סוחרים יהודים אמידים, שהיגרו מעיראק. המשפחות כדורי, ששון וחרדון תפסו עד מהרה עמדות מפתח כלכליות וחברתיות ותרמו לפיתוח העיר.

בשנות העשרים והשלושים של המאה העשרים היגרו לעיר אנשי אקדמיה, רופאים, מוזיקאים, מורים ומשכילים נוספים שברחו מרוסיה, וניהלו חיי קהילה תוססים בצד הקהילה היהודית הספרדית ובנפרד ממנה. בשנות השלושים והארבעים כבר שגשגו בשנחאי מוסדות יהודיים רבים, בהם בית חולים, בית ספר, מועדון תרבות, בתי כנסת, מסעדות כשרות ונציגות של תנועת בית"ר.

פליטים ממרכז אירופה, שברחו עם עליית הנאצים לשלטון ובמהלך מלחמת העולם השנייה, היו הקבוצה הגדולה האחרונה של יהודים שהגיעה לעיר. באותן שנים היתה סין המדינה היחידה שאפשר היה להגר אליה ללא אשרת כניסה. אלפי הפליטים היו ברובם חסרי כל ונוקקו קו לסיוע, שאותו קיבלו מן הוותיקים והאמידים - היהודים והספרדים. רבים מהפליטים התקבצו ברובע הונגקו, בצפון מזרח העיר, שם אפשר היה למצוא דור זול יחסית. ב-1937 כבש הצבא היפני את סין, וב-1943 הורו החיילים היפנים לכל הפליטים היהודים שהגיעו לשנחאי לאחר

זה התחיל כמו תעלומה. אל תיבת הדואר האלקטרוני שלי הגיעו שני צילומים של אבני מצבה ישנות עם שמות של נשים יהודיות. אבן המצבה של הגברת יאכנע בת ר' שמואל פליאק נראתה מהודרת מאוד, מגן דוד גדול בלט בראשה ושתי מנורות ובהן שלושה נרות עיטרו את צדה. המצבה של הגברת רייזל בת משה אברמוביטש נראתה ישנה וצנועה הרבה יותר. מתחת לכתובת העברית נכתבו הפרטים על אודות הגברת רייזל ברוסית, ובראש המצבה נשאר סימן קטן למקום שהופיעה בו בעבר תמונתה, כמנהג הקבורה ברוסיה, התמונה נתלשה.

את הדואר האלקטרוני הזה שלחה גיורג'יה נוי, שחיה בשנחאי ומדריכה קבוצות של מטיילים בעקבות ההיסטוריה של הקהילות היהודיות בעיר. היא סיפרה כי המצבות מוצעות למכירה בחנות עתיקות קטנה במרכז העיר. הופתעתי. בשנחאי שיגשגה אמנם קהילה יהודית גדולה עד אמצע המאה העשרים, אולם לא שרד ממנה הרבה.

יהודים רבים שהיגרו לישראל ולארצות הברית פנו אל נוי במהלך השנים במטרה לחפש אחר מצבות או שרידים כלשהם של קרובי משפחתם, וכולם נענו באותה תשובה: לא ניתן למצוא זכר לארבעת בתי הקברות היהודיים שהיו בשנחאי, למצבות או לשרידים אחרים. כחלק ממהפכת התרבות שהנהיג מאו דזה-דונג בשנות השישים של המאה הקודמת הוכרזה מלחמה ב"ארבעת הישנים" - הרגלים ישנים, מחשבות ישנות, מנהגים ישנים ותרבות ישנה. בתי הקברות היהודיים נהרסו באותה עת יחד עם אוצרות רבים של התרבות הסינית.

כאשר הגענו לחנות העתיקות, אבן המצבה המהודת של גרת פליאק כבר לא היתה. מר שו, הסוחר, סיפר שלקוח סיני קנה אותה לפני כמה ימים. לסוחר ולקונה לא היה מושג מה פשר הכיתוב על המצבה. מר שו רוצה להאמין כי אלו הן אבני גבול, שתחמו בעבר את הרבעים השונים של העיר. הבעת דאגה התפשטה על פניו כאשר סיפרתי לו מה הן אבני השיש הללו. "אם אלו אבני מצבה של קברים, אין לי עניין להתעסק", מיהר לומר, "שכן ידוע שמצבות מביאות איתן מזל רע". אבל כאשר שאלתי למחירה של מצבתה השבורה של רייזל אברמוביטש, הוא התגבר על החשש בצורה מרשימה.

ישנות באזור. שומר בכניסה למפעל קטן הסכים לעזוב את עמדתו והולך אותנו הלאה להמשך הרחוב. שם, בצד הדרך, היתה זרוקה אבן שיש שבורה, הפוכה. סובבנו אותה וקראנו באותיות עבריות ורוסיות כי ר' זלמן בן בנימין וויטענזאן נפטר בשיבה יפה של ע"ג שנים.

אחד מהשכנים הסקרנים שהתקבצו סביבנו הפנה אותנו לסמטה סמוכה. שם, שעונה על קיר, גילינו אבן מצבה גדולה ומהודרת. חלקה העליון היה שבור, ומתחת לאותיות התנצבה (תהא נשמתו/ה צרורה בצרור החיים) היה חוקק באנגלית וברוסית השם חיים רוזנשטיין.

בטרם יבשו המים שהביא גאון כדי לשטוף את אבן המצבה הוביל אותנו אחד התושבים לחצר אחורית סמוכה. שם, בחלקת כרוביות קטנה, היו מונחות שתי מצבות נוספות, שבורות, משמשות ריצוף לשביל שעבר באדמה בוצית. באחת מהן נראה בבירור מגן דוד חרוט. אחרי הסרת הברז ושטיפת האבן אפשר היה לקרוא: "כאן על אדמת קודש נמצא קבר חדש של האברך משה ב"ר אברהם שוכמאן שנולד בעיר מארינסק שבסיביר". מהמצבה השנייה נותר רק החצי התחתון. כתובת ברוסית לימדה שזוהי מצבתו של חיים גולדמן.

צעירי הכפר לא ידעו לומר איך הגיעו לכאן האבנים. הזקנים סיפרו כי האבנים הללו נמצאות בכפר כבר שנים רבות. פעם הן שימשו כאבני מדרך לאורך הנהר. מאז יבש הנהר הן סתם זרוקות באזור, ללא תכלית. שתי קשישות חביבות הדגימו בתנועות יד כיצד היו משתמשות במצבות כאבני כביסה. אחד התושבים סיפר כי מקור המצבות הוא בית הקברות המוסלמי הגדול, שנמצא כמה קילומטרים מזרחה מהכפר, בכיוון העיר.

שומרי בית הקברות המוסלמי לא הופתעו מבואנו. בעבר כבר ביקרו כאן תיירים יהודים ששאלו לגבי קברים ומצבות יהודיות, אבל הם לא מצאו אותם. שומרי בית הקברות ידעו לספר כי פעם היה זה בית הקברות הבינלאומי של שנחאי, אך בימי מהפכת התרבות החריבו אותו משמרות המהפכה, שברו את כל המצבות היהודיות והנוצריות ופיזרו את שרידיהן לכל עבר.

אחד העובדים, איש מבוגר שעסק בצביעה מחדש של אותיות ערביות בראש אחת המצבות, סיפר כי לא הרחק מכאן, בכפר שהוא מתגורר בו, הבחין במצבות הזרוקות בצדי דרכים. המתנו לסיום יום עבודתו ופסענו אל הכפר. האבן הראשונה שהבחנו בה היתה מצבה גדולה, שלמה. צלב גדול בלט בראשה. בשבילי הכפר מצאנו עוד מצבות שבורות רבות, אך לא היו אלה מצבות של יהודים.

כאשר החלה השמש לשקוע לתוך שדרת העצים שבקצה הכפר, מצאנו מאחורי אחד הבתים, בתוך גוש בטון, מצבה של יהודי. היא הונחה בתוך יציקת הבטון בפינתו האחורית של הבית, כדי למנוע את תזוזתו. פניה של מצבת השיש הלבנה היו גלויות, אך אפשר היה לקרוא רק חלק מן הכיתוב העברי שעליה. את המצבה הזו, התקועה בבטון, כבר לא נוכל להציל. המראה של מצבות שקועות בבטון או שמשמשות אבני שביל בבוץ חיזק את התחושה שחייבים למהר כדי להציל ולשמור מצבות רבות ככל שאפשר.

התרומה של קלינטון

עם התבססות השלטון הקומוניסטי בסוף שנות החמישים של המאה העשרים הוצאה הדת היהודית מרשימת הדתות המוכרות בסין. באופן רשמי, תפילות וטקסים יהודיים אסורים. אולם לדברי הרב שלום גרינברג, רבה של שנחאי, הסינים פרמטיים בגישתם. הם מעוניינים לשמור על ציבור אנשי העסקים היהודים שחי בעיר ומבינים שהטקסים היהודיים הם חלק בלתי נפרד מחייהם, לכן הם אינם אוסרים בפועל על קיומם.

רק בשנים האחרונות, לאחר לחץ ציבורי של יהודי ארצות הברית ופעילותה של שגרירות ישראל, הסכימו השלטונות הסיניים לשמר חלק מהמורשת היהודית של שנחאי ולשפץ את שני בתי הכנסת שנותרו משבעת בתי הכנסת שפעלו בה.

תחילה שופץ אוהל משה - בית הכנסת הקטן שעמד במרכז שכונת הונקו, הגטו של שנחאי, ומשמש כעת מוזיאון יהודי קטן. בית הכנסת הספרדי הגדול, אוהל רחל, שבו נערכו במהלך השנים, בין השאר מופעי אופרה סינית מסורתית, שופץ בסוף שנות התשעים לכבוד ביקורו בעיר של נשיא ארצות הברית לשעבר ביל קלינטון. למרות השיפוץ, הסינים מתירים לפתוח אותו לקהל רק כמה פעמים בשנה, בעת החגים.

שני מקומות אלה ואנדרטה קטנה הנמצאת באחד הגנים הציבוריים בשכונת הונקו הם האתרים היחידים המציינים כיום את העבר היהודי בעיר, אף על פי שכמה מן הבניינים המפוארים ביותר שנבנו בעיר בתחילת המאה העשרים ועדיין מפארים אותה כיום הם פרי עמלן וכספן של משפחות יהודיות עשירות של יוצאי עיראק: מלון פיס (Peace) - שנקרא בעבר מלון קתאי - שבנה סר ויקטור ששון ועל גדות הנהר חוואנגפו (Huangpu) היה והוא עדיין אחד המלונות המפורסמים בעולם: ארמון השיש, מעונו הפרטי של סיר איליי כדורי, הוא היום "ארמון הילדים", מבנה מפואר שבו לומדים ילדים ממשפחות מבוססות אמנות, מוזיקה וריקוד: ובנייני

המסחר הגדולים שבנה סילאס אהרון חרדון נמצאים כולם בבעלות סינית, ומעטים הסינים היודעים על עברם ועל המורשת היהודית של העיר. מהפכת התרבות, כך מתברר, הצליחה במשימתה.

פרויקט להצלת מצבות שבויעים לאחר ביקורנו בבית הקברות המוסלמי שמענו שוב ממר שו, סוחר העתיקות. הפעם חיכתה בחצר חנותו המצבה היהודית השלמה, הגדולה והמרשימה ביותר שראינו עד עתה. אבן שיש אדומה, 1.70 מטר גובהה, עלי גפן מסותתים בראש ובתחתיתה ועמודי שיש מפוסלים בצידיה. הכיתוב העיד שזו מצבתה של מרת חיי מליקה בת ישראל אשת דוד אברמוביטש שנפטרה בשנת 1910.

המשך המסע הוביל אותנו לבית קברות בודיהיסטי, שנמצא לא הרחק מבית הקברות המוסלמי, ומשם למשרדי העירייה בשנחאי. למרות מאמצי החיפוש, התברר שאין בנמצא שום תיעוד של נפטרים ונקברים בעיר לפני 1949. החלטנו להמשיך לבד.

יצאנו שוב לכפר הסמוך לבית הקברות והתחלנו לחפש מהמקום שמצאנו בו את המצבה השקועה בבטון. להפתעתנו, גילינו שבעל הבית שמר לעצמו אבני מצבה נוספות, כנראה כחומרי בניין לעתיד, וכיסה אותן בקרשי עץ. המשך השביל הוביל לגשר קטן, שחצה את מה שהיה בעבר הנהר. אבנים רבות שנוצקו ליסודות הגשר הן אבני מצבה. את פניהן לא יכולנו לראות.

בכניסה לאחת החצרות שפשפה בעלת הבית בגדים מלוכלכים על משטח בטון בדרך שבה נהגו לכבס גם על מצבות יהודיות. כשהבחינה במצלמה שלי, היא ביקשה שאצלם את נכדיה ואשלח לה את התמונות. היא העמידה אותם על מפתן הבית וסירקה אותם. שייראו טוב בתמונה. רק אז שמת לי לב שאבן המפתן של הבית היא מצבת שיש, שפניה מופנות כלפי מטה.

בפתחו של קיוסק קטן בכפר ניצב שולחן ביליארד. סביבו התקבצו בצהרי היום כמה סינים חייכנים. כל אחד מהם ידע לספר על מצבות של זרים הנמצאות באזור. אחדים הורו לנו היכן כדאי לחפש והצביעו לעבר כיוונים שונים.

עקבנו אחר הנחיותיהם והגענו אל מבנה לבנים קטן, שהותקן מאחורי הבתים, ובתוכו מפגש של תעלות ביוב. ניכר היה שבור הביוב נבנה לפני זמן לא רב. הוא לא כוסה עדיין. על הקיר הסמוך לו מצאנו שתי מצבות גדולות ושלמות, שבראשן מגיני דוד. על האחת נרשם בעברית ובאנגלית שמו של די"ר חיים סולומונוב. על השנייה נחרט ברוסית שמה של שרה אברמובנה וורון. לא

באגודת ידידות ישראל- סין

שגריר סין בקיבוץ אפיקים

אגודת הידידות ישראל-סין הזמינה את שגריר סין בישראל, מר צ'ינג יונג-לונג עם רעייתו לבקר בקיבוץ אפיקים בעמק הירדן. את השגריר ליוו היועץ צ'ינג צ'ינג-יאנג, האטשה הגבי ג'נג חי-חוא ועובדי השגרירות אחרים, 9 אנשים ס"ה.

בשעה 10 האורחים הגיעו לקיבוץ ונתקבלו ע"י ר. ו. ת. קאופמן, ד. פרידמן ו- ד.פלנר. הם התקבצו בביתה מכניס האורחים של לוסר פרידמן (אמו של דניאל פרידמן), ילידת חרבין ואחות לשעבר בבית החולים היהודי בטיינטסיין. בפגישה השתתפו דינה פלנר, שרה פלס וגילה בחנוב.

דניאל פרידמן הראה לאורחים מעט מן החיים בקיבוץ - בית אבות: גן ילדים, בית ספר (שם למד דניאל פרידמן בילדותו). השגריר שוחח עם התלמידים ואף הצטלם איתם למזכרת.

אחרי ארוחת הצהרים, האורחים הגיעו ל "אפיקים", מפעל בן 150 עובדי מדע המייצר ציוד טכנולוגי לצרכי חקלאות המיוצאים לסין. מנהל המפעל, יוסי שמר, העיר הערות הסברה. הוקרן סרט תיעודי בשפה הסינית אודות עבודתו של המפעל. לאחר מכן האורחים ביקרו במחלבה וסיירו בשטחי הקיבוץ הנרחבים.

לסיום הוזמנו האורחים ל"מרכז גבריאל" על שפת הכנרת לספל תה שאורגן ע"י האגודה לידידות ישראל-סין. האורחים ביקרו ב"חדר השלום" שם נפגשו בעבר יצחק רבין והמלך חוסיין. בשעה 4:30 יצאו האורחים בדרך חזרה לתל אביב.

שגריר סין הודה למארגני הביקור המוצלח וללוסי ודני פרידמן עבור קבלת הפנים כה לבבית וחמה.

גם אגודת הידידות ישראל-סין מודה להם על כך.

התעופה התורכית מציעה טיסה מתל אביב לשנחאי דרך איסטנבול. לשנחאי אפשר להגיע מבייג'ין גם באמצעות רכבת מצוית, בנסיעה הנמשכת כ-14 שעות.

● מצבות וסוירים: המצבות היהודיות שהתגלו יוצגו ככל הנראה בעתיד באתר כלשהו בשנחאי, אולי בחצר הפנימית של בית הכנסת אוהל משה. אין כרגע פרטים נוספים, אולם אפשר יהיה להתעדכן אצל ג'ורג'יה נוי, באמצעות דואר אלקטרוני shanghaijews@hotmail.com נוי מציעה סוירים בעקבות ההיסטוריה היהודית של שנחאי. יש לתאם מראש באמצעות דואר אלקטרוני.

● אתרים יהודיים: מוזיאון יהודי קטן נמצא במבנה שבו שכן בעבר בית הכנסת אוהל משה, ברחוב צ'אנג יאנג מספר 62 ברובע הונגקו. הכניסה בתשלום. מומלץ לשווט בסמטאות הצפופות של הרבעים הונגקין ויאנגפו (Yangpu), שם חיו הפליטים היהודים מאירופה במהלך מלחמת העולם השנייה בעוני ובצפיפות, ולכן זכה האזור לכינוי "הגטו של שנחאי".

בית הכנסת הספרדי הגדול של העיר, אוהל רחל, נמצא במתחם משרד החינוך של שנחאי, ברחוב סאן-שי מספר 500. הוא סגור למבקרים פרטיים. הכניסה אפשרית רק לקבוצות, בתיאום מראש: פרטים אצל ג'ורג'יה נוי. בית הקהילה היהודית הנוכחי של שנחאי נמצא בשכונת גובאי ברחוב הונגשיאו מספר 1720, וילה מספר 2. טל' 62780225-8621. במקום יש בית כנסת ומסעדה כשרה. מלון פיס (בעבר מלון קתאי) על 12 קומותיו, שהיה שייך לויקטור ששון ונחנך ב-1930, הוא עדיין אחד מסמליה של העיר. הוא נמצא ברחוב ננג'ינג דונגלו מספר 20 (טל' 8621-63216888, פקס 8621-63290300). מחירי הלינה גבוהים מאוד, אך גם אם לא תלונו שם מומלץ להיכנס ולהתרשם מעיצוב הפנים בסגנון אר-דקו אירופי. "ארמון ילדים", שהיה בעבר אחוזתו של איליי כדורי, נמצא בפינת הרחובות יאן-אן וצ'אנג שו, סמוך לכביש העילי הפנימי.

*טיפ למטיילים: חובה לצאת מהמלון עם הכתובת המדויקת של יעדכם כתובה בסינית. לכל שם לועזי יש שם סיני אחר לגמרי ונהגי המוניות אינם מבינים אנגלית. זכרו להחזיק בכיס את כרטיס הביקור של המלון, כדי שתוכלו לחזור אליו.

* אינטרנט: מידע כללי ותיירותי על סין ועל שנחאי תוכלו למצוא באתרים הבאים:

www.chinavista.com/shanghai/home.html
www.shanghaiuide.com
<http://cbw.com/tourism>

היה ספק שהמצבות הובאו במיוחד כדי לשמש מכסה לבור הביוב.

בעוד אנחנו עומדים שם, פנתה אלינו בחורה בשם יאנג לי לי בצ'ינגליש - אנגלית שזורה במילים סיניות. התברר שהיא סטודנטית למיקרוביולוגיה באוניברסיטת שנחאי ושגדלה בבית זה. היא הבינה לתחושת הצער שגילינו לנוכח השימוש המתוכנן במצבות והבטיחה לבקש מסבה שלא ישתמש בהן כמכסה לביוב. בעזרתה מצאנו בכפר, בצדו של שדה ירקות, את מצבתה של חיה פלדמן, שנולדה בקישינב ונפטרה בשנת תרצ"ב. עוד מצאנו, במדרגות האבן היורדות אל תעלת המים, את מצבתו של ד"ר אוטו הס ומגן דוד בראשה.

חזרנו אל הכפר שלושה חודשים אחר כך. הפיתוח המואץ של שנחאי, שהחל ב-1990, זוחל בהתמדה גם לאזורים אלה. על אחת המצבות שמצאנו קודם זרוקה בפאת השדה הספיקו לסלול בינתיים כביש. לא יכולנו למצוא אותה. את מדרגות האבן היורדות אל תעלת המים כיסתה עתה ערמה גדולה של לבנים. הלב נצבט. דומה שכבר לא יתאפשר להגיע אל המצבה של ד"ר אוטו הס.

בשלב זה התארגנה קבוצת תורמים, שבעזרתה רקמנו פרויקט להצלת המצבות, לשימור ולתיעוד פרק זה בהיסטוריה של שנחאי. כאשר חזרנו לכפר במטרה לאסוף את המצבות גילינו לשמחתנו שיאנג לי לי הצליחה לשכנע את סבה לא להשתמש בהן לכיסוי בור הביוב. הוא נעתר לבקשתנו לקחתן. אבל במקום שבו כיסתה ערמה של לבנים את מצבתו של ד"ר הס עמדו כעת - חודשיים לאחר ביקורנו הקודם - שני בתים חדשים בני שתי קומות. הפועלים שבו את הבתים לא ידעו דבר על המצבה. בעלת הבית, שהגיעה למקום בעקבות ההמולה שעורר הביקור שלנו, דווקא ידעה. היא סיפרה כי לפני שפרקו שם את ערמת הלבנים היא ביקשה שזיזו את המצבה לצדי המבנה. לדבריה, היא חשבה שאבן מצבה מתחת לבית עלולה להביא מזל רע, ומיד הוסיפה כי ידעה שאולי יום אחד יהיה מי שימצא בה חפץ ויקים אותה לתחייה.

מידע מעשי

● אשרה והגעה: ישראלים זקוקים לאשרת כניסה והשהייה בסין, שאותה אפשר לקבל בשגרירות סין בישראל, רחוב בן יהודה 222, תל אביב. מחלקת האשרות פתוחה בימים ראשון-חמישי בשעות 09:00-12:30. פרטים בטל' 03-5467242. לשנחאי אפשר להגיע בטיסות היוצאות מדי יום מערים שונות באירופה, מבייג'ין בסין ומהונג קונג, יעדים שאפשר להגיע אליהם מהארץ בטיסות ישירות. חברת

תערוכת ציורים של ליאונינה שמושקוביץ' רמת-גן מאי 2004

1

4

2

3

1 ל. שמושקוביץ' ליד פינה סינית בתערוכה

2,3 נופי ישראל ותוצרת הארץ

4 שגריר סין מר צן יון לין פותח את התערוכה

אקדמיית מדעי החברה של סין בחילונזיאן תחום חדש במדעי ההיסטוריה:

ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין

1. יצירתו של תחום מדעי חדש

בתקופה האחרונה נוצר תחום חדש ומיוחד במדע ההיסטוריה בסין: ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין. כיוון המחקר בתחום חדש זה הוא לחקור חומר ארכיוני - ידיעות היסטוריות והמסמכים הקשורים בהיסטוריה ובתרבות של יהודי חרבין; לבסס ענף מדע היסטורי חדש - מדעי יהדות עם אפיונים סיניים; להפוך את העיר חרבין למרכז היסטורי ותרבותי ואת מחוז הספר חילונזיאן למחוז תרבותי גדול וחשוב ובכך לסייע לביצוע רפורמות כלכליות ולעידוד השקעות מחו"ל.

ענף המדע ההיסטורי החדש "ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין" הוקם ביוזמת האקדמיה למדעי החברה שבמחוז חילונזיאן והינו יחיד במינו בסין. המרכז לחקר ההיסטוריה ותרבות יהדות חרבין הוקם בחודש אפריל שנת 2000.

היעדים שהוגדרו לענף חדש זה הם:

1. לאסוף, לסדר ולחקור חומר היסטורי על יהדות חרבין.
2. להוציא לאור עבודות מדעיות בתחום זה.
3. לארגן תערוכה שנושאה הוא "יהודים בחרבין".
4. לחקור ביסודיות את כל האתרים ההיסטוריים הקשורים ליהדות חרבין.
5. להכין המלצות לשיפוץ מבנים שהיו בבעלותם של יהודי חרבין לשם שימור ושימוש בהם.
6. להתחיל בהכנות לפתיחת המוזיאון של ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין.
7. ליצור קשר עם ארגונים של יוצאי יהדות סין בכלל וחרבין בפרט וצאצאיהם בכל העולם - בארה"ב, ישראל, אוסטרליה, רוסיה ועוד. וזאת לצורך החלפת מידע, חומר ותיעוד.
8. לעודד תיירות נכנסת למחוז חילונזיאן ולעיר חרבין ולמשוך משקיעים זרים.
9. לערוך מחקר יסודי במכלול סוגיות יהודיות.

10. ללמוד את הישגיה של המחשבה היהודית בפילוסופיה, כלכלה, מדע וטכנולוגיה ותרבות.

11. אומנויות ותחומים נוספים.
12. לבסס מדע חדש: יהדות עם אפיונים סיניים.
13. להתחיל בעבודת הכנה למרכז לימודים לתואר שלישי במקצועות הנ"ל.

2. בניית מחלקה מדעית-מחקרית

מחלקת מדע ומחקר במרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהדות חרבין מתפתחת ומתחזקת מדי יום. כיום מועסקים בה 25 עובדים: תשעה מדענים אורחים, שמונה עובדים בכירים ושמונה עובדים זוטרים. בראש המרכז עומד נשיא האקדמיה פרופסור צוי ואי. שני מוסדות להשכלה גבוהה רוסיים העניקו לו תואר דוקטור לשם כבוד.

פרופסור צוי ואי כתב ספרים רבים, השתתף בוועידות מדעיות בינלאומיות רבות, ביקר בארה"ב, רוסיה, ישראל, צרפת ואוסטריה.

סגנו ומנהל המרכז בפועל, הוא פרופסור לי שוסיאו, החוקר את ההיסטוריה של חרבין כבר יותר משלושים שנה. הוא לומד לעומק את ההיסטוריה של מהגרי רוסיה בסין בכלל ויהודי חרבין בפרט.

פרופסור לי שוסיאו נחשב בעולם כמומחה גדול בתחום ההיסטוריה של יהודי חרבין. גם הוא השתתף בוועידות בינלאומיות ברוסיה, יפן וצרפת. הוא יצר קשרים מדעיים עם מומחים בארה"ב, רוסיה, יפן, אוסטרליה, אנגליה, קנדה וארצות אחרות. תחת פיקוחו היסטוריונים רבים כתבו את עבודות הדוקטורט שלהם. פרופסור לי שוסיאו נהנה ממעמד בכיר גבוה בתחום המדע בסין ומחוצה לה.

הדוקטורנטית פו מינצואן, חברת הסגל של המחלקה, ארגנה ועידות בינלאומיות רבות ולקחה חלק פעיל בהן. בנוסף, היא כתבה מאמרים מדעיים רבים והשתתפה בכתיבת ספרים רבים. הגברת מינצואן

ביצעה מחקר חשוב מטעם הקרן "אסיה חדשה" בסיאנגן.

הדוקטורנט ג'אן טזיאן הוא חוקר מוביל בחקר יהדות חרבין בסין ובעולם כולו. גם הוא השתתף בוועידות בינלאומיות רבות בנושא זה

מדענים צעירים אחרים החלו עבודתם באקדמיה אחרי סיום לימודיהם באוניברסיטה או לקראת לימודי תואר שלישי. השפה האנגלית או הרוסית שגורה בפייהם. בהכוונת הסגל האקדמי הם מתקדמים יפה במחקרם.

למרות שמדענים צעירים אלה החלו בעבודתם המדעית לא מזמן, הם כבר אחראים על פרקים חשובים במחקר. כדי להתגבר על בעיית חוסר בכוח אדם מחקרי, המרכז נאלץ להזמין מומחים ידועים רבים מסין ומחו"ל.

3. הישגים עיקריים:

1. בתחילת שנת 2002 האקדמיה ארגנה תערוכת צילומים שנקראה: "יהודים בחרבין". ביוני 2003 תערוכה זו הורחבה בעקבות קליטה של חומר נוסף.

התערוכה משכה מבקרים ומומחים רבים מסין ומחו"ל. השלטונות סווגו אותה כאירוע חשוב. מ-5 עד 10 בנובמבר 2003 התערוכה הוצגה באולם "שמש" של הטכניון בעיר חרבין - יחד עם התערוכה "יהודים מפורסמים", שארגנה שגרירות ישראל בסין. שגריר ישראל בסין מר חיים יהודה גור את הסרט במעמד פתיחת התערוכה אשר זכתה לתהודה ציבורית רבה.

2. באוגוסט 2003 ראה אור אלבום הצילומים "יהודים בחרבין". בהפקת "ההוצאה לאור של תיעוד מדעי החברה". בספטמבר 2003 הושקה בישראל המהדורה הראשונה של אלבום זה בטקס פומבי. סגן ראש ממשלת ישראל מר אהוד אולמרט, יו"ר אגודת ידידות ישראל-סין ת. קאופמן ושגריר סין בישראל פאן ג'יאולין הביעו הערכה גדולה לחשיבות העבודה. מסיבות

עיתונאים התקיימו בעשרים ושלושה לאוקטובר בבייג'ין ובשלושים בדצמבר באקדמיה למדעי החברה בחילוניאן לכבוד הוצאת האלבום. לאלבום היה ביקוש גדול בחנויות. עיתונים ואמצעי תקשורת סיניים נוספים דיווחו על אירועים אלה. סגן ראש הממשלה מר אולמרט ומנהל לשכת המדע המסונפת למועצת המדינה של סין מר ג'או ציג'יאן ציפו מכתבי הערכה לרגל האירוע.

3. ייצור דגמים מוקטנים של שני בתי כנסת בעיר חרבין - הישן והחדש. שלושה דגמים מכל אחד. שני זוגות של דגמים אלה כבר הובאו לישראל ונמסרו במתנה. הזוג הראשון נמסר לאיגוד יוצאי סין בישראל ולאגודת ידידות ישראל-סין והשני נמסר ל"בית-התפוצות". דגמים אלה זכו אף הם להערכה רבה.

4. תפקיד חשוב אשר לקחו על עצמם חוקרים במחוז חילוניאן, חקר ההיסטוריה של יהודי חרבין, נכנס לשלב הביצוע. ביוני 2003 ראתה אור סדרת גלויות "האתרים הקשורים ליהדות חרבין". על המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהדות חרבין הוטל לפתח אסטרטגיה של יצירת קשרים בין מחוז חילוניאן לישראל. המאמץ הוכתר בהצלחה. המרכז הציע לשלטונות המחוז 13 המלצות מעשיות. בין ההמלצות הללו: הוצאה לאור של אוסף מאמרים על "יהודי חרבין" בהיקף של 200,000 תווי כתב סיניים וכן ספר "אוצר הבדיחות היהודיות" תורגם לסינית וגם אותו הומלץ להוציא לאור. (הערת המערכת: פתיחת הארכיון - תנאי בל יעבור הצלחת חקר תולדות יהודי סין.)

5. המלצה לשיפוץ הבניין של בית הכנסת החדש של העיר חרבין והקמת מוזיאון להיסטוריה ולתרבות של יהודי חרבין. המלצה זו התקבלה ע"י מזכיר הוועד המחוזי של המפלגה הקומוניסטית של סין מר סון פאטאן. הממשלה המחוזית הקימה ועדת היגוי והחלה במימוש ההמלצות. המרכז הזמין לאקדמיה אומנים ידועי שם מסין ומרוסיה. הם ציירו 14 תמונות שמן וגם תמונות אקורל. נמצאו ונקבעו 9 מיצגים השייכים לתרבות יהודי חרבין כגון: פסנתר, פטפון ועוד. מיצגים אלה הוצגו יחד עם תערוכת הצילומים. הולכות ומסתיימות ההכנות לפתיחת המוזיאון היסטוריה והתרבות יהודי חרבין.

4. פעילות מדעית עיקרית

בחודש מאי 2001 משלחת של האקדמיה ובראשה הנשיא ומנהל "המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהדות חרבין" צוי ואי ביקרה בישראל. מ-12 ועד ל-20

במאי האורחים בילו בארץ. הם הכירו אנשים מכל שכבות החברה הישראלית, קשרו קשרי ידידות ושיתוף פעולה, אספו חומר רב ערך על יהודי חרבין, הזמינו מדענים ידועי שם ואנשי ציבור להשתתף בעבודת האקדמיה כעובדים והעניקו להם תוארי כבוד של האקדמיה. נחתם הסכם חילופי מדענים: אחד מהמדענים הסיניים יעבוד כחוקר מדעי במשך חודשיים באיגוד ידידות ישראל-סין ועוד שני מדענים סינים בעלי תואר דוקטור יתקבלו לאחת האוניברסיטאות הישראליות להשתלמות למשך שנה. הצד הישראלי הביע נכונות לשתף פעולה עם מחוז חילוניאן והעיר חרבין בתחומי מדע, חינוך וטכנולוגיה.

מ-5 ועד ל-9 במאי 2002 הדוקטורנט **ג'שאן טז'יאן** השתתף בסמינר המוקדש להיסטוריה של יהדות סין אשר ארגנה אוניברסיטת ננקינג מאמרו בשפה האנגלית תחת כותרת "חרבין - מרכז יהודי אסיה מזרחית בתקופה מודרנית" זכה להערכה רבה של המשתתפים ומשך תשומת לב של מומחים רבים לנושא העוסק ביהודי התפוצות.

ב-16 ליוני 2002 ביקרה באקדמיה למדעי החברה של מחוז חילוניאן משלחת שבראשה עמד סגן יו"ר ממשלת המחוז היהודי האוטונומי ברוסיה וולרי גורביץ'. הצדדים חתמו על הסכם לשיתוף פעולה. מ-3 ועד ל-23 באוגוסט 2002 נשיא האקדמיה צוי ואי שהה באמריקה בהזמנת המועצה הממלכתית של ארה"ב. הוא ביקר במוסדות יהודיים מדעיים-מחקריים כגון מוזיאון השואה בושנינגטון, המוזיאון להיסטוריה יהודית, המוזיאון למסורת יהודית בניו-יורק, האוניברסיטה היהודית המאוחדת, במרכז לחקר סוגיות יהודיות ועוד. הנשיא נפגש עם אזרחים אמריקאים משכבות שונות של החברה האמריקאית ועם יהודים יוצאי חרבין. הוא אסף כמות גדולה של חומר היסטורי-תרבותי על יהודי חרבין כולל צילומים רבי ערך. הונחו יסודות ליחסי גומלין וחילופי משלחות, מדענים וחומר מדעי.

24-25 לספטמבר 2002 הדוקטורנט ג'שאן טז'יאן השתתף בסמינר בין-לאומי בנושא "סין, ישראל והיהודים", שהתקיים בסיאנגן ואורגן ע"י אוניברסיטת ת"א. מאמרו "קהילת יהודי חרבין" בשפה האנגלית פורסם בארה"ב.

מ-11 ועד ל-15 בפברואר 2003 ביקרה משלחת האקדמיה ובראשה הנשיא ומנהל המרכז צוי ואי בבירובידג'ן בהזמנתו של סגן יו"ר ממשלה של המחוז האוטונומי היהודי ברוסיה וואלרי גורביץ'. המשלחת קיימה פגישות עבודה עם מר גורביץ' וביקרה במרכז המדעי של סניף האקדמיה למדעים של רוסיה במזרח הרחוק. הצדדים חתמו על הסכם שיתוף פעולה. כמו כן, ביקרה

המשלחת גם במוסד ללימודים גבוהים בבירובידג'ן, המכשיר מורים ונפגשה עם סגן-ראש העיריה דמיטרי פלחוצב.

מ-22 ועד ל-25 לפברואר משלחת בהרכב של שישה חברים ובראשה ולרי גורביץ' ביקרה באקדמיה למדעי החברה של מחוז חילוניאן. המשלחת פקדה את תערוכת הצילומים "יהודים בחרבין", וכן בקרה בבית העלמין היהודי ובמבנים של שני בתי-כנסת בחרבין - הישן והחדש - ושוחחה עם מדענים ומומחים של האקדמיה. השיחות התרכזו בהעמקת חקר ההיסטוריה ותרבות יהודי חרבין, שימור אתרים היסטוריים והשימוש בהם.

מ-15 ועד ל-18 באפריל ביקרה משלחת מטעם המחוז היהודי האוטונומי ובראשה סגני יו"ר ממשלת המחוז מר גוז'ים ויקטור ומר גורביץ' ולרי באקדמיה למדעים חברתיים של מחוז חילוניאן. בתיווך האקדמיה הושג הסכם בין המשלחת ואחת החברות הסיניות על העיצוב הפנימי של בית הכנסת בבירובידג'ן ובאקדמיה.

ב-19 ביוני 2003 התקיים טקס הענקת תואר כבוד לפרופסור דן בן-כנען באקדמיה, אשר נמנה עם הסגל המדעי של אוניברסיטת חילוניאן. התואר הוענק ע"י נשיא האקדמיה מר צוי ואי. ל-8 מדענים אחרים הוענקו תארים של עובד מדעי מיוחד של המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין. פרופסור בן-כנען נשא הרצאה בנושא "יהודים - מהגרים אמיצים".

מ-25 ביוני ועד ל-9 באוגוסט 2003 אמן ידוע של האוטונומיה היהודית ברוסיה עבד באקדמיית חילוניאן וצייר בהתאם להזמנתה תמונות של מבנים יהודיים בחרבין.

מ-15 ועד ל-19 באוגוסט 2003 ביקרו בחרבין יועץ שגרירות ישראל בסין מר עמרם אולמרט ורעייתו, בעקבות הזמנת האקדמיה. הם פקדו את תערוכת הצילומים "יהודים בחרבין" וביקרו בקבר סבתו ובקברים של עוד שלושה קרובי משפחה אחרים שנקברו בבית העלמין היהודי בחרבין. בטקס הוענק למר אולמרט תואר כבוד.

כמו כן נפגשו מר אולמרט ורעייתו עם ההנהגה המחוזית והעירונית. בשיחות עם ההנהגה דנו על השתתפותם של משלחות ממחוז חילוניאן ומהעיר חרבין בתערוכה חקלאית ותעשייתית בישראל וגם על אפשרות הקמת חווה חקלאית ישראלית-סינית בחרבין. בשני הנושאים הללו הושג הסכם בין הצדדים. מר עמרם אולמרט תמך בתוכניות להקים ליד האקדמיה בחילוניאן מרכז ישראלי למידע מדעי-טכני והזמנת מומחים ישראלים ידועים בתחומי חקלאות להכשרת עובדים מקצועיים סיניים בתחומי חקלאות שונים.

אין לעקוף את העיר חא-מי השוכנת על כביש המשי העתיק. לא ממזרח ולא ממערב. מאז הוקמה עוד בתקופת שושלת חאן (220-202 לפנה"ס) ועד ימינו חייב מיקומה האסטרטגי נוכחות חיל מצב רב לוחמים וביצורים חזקים. אשר למקורותיה התרבותיים-אתניים, הושפעה חא-מי המאוחרת מהאסלאם ומחאן (סין) כאחת, אך לא מבלי ליצור מורשת מיוחדת משלה.

משכן קבר מפואר של המלכים והמלכות המוסלמיים בחא-מי מעיד על נוכחות ממושכת ואיתנה של התרבות האויגורית בצפון מערב סין. האדריכלות של משכן הקבר בחא-מי שונה לחלוטין מזה של משכנות קבר מוסלמיים רגילים: כאן הוכנסו אל תוך הבניין גורמי הנדסה וסגנון סיניים מובהקים. ליד משכן הקבר ניצב מסגד הגדול במחוז סיניאן. קירותיו הפנימיים מקושטים בציורי פרחים, דגמים גיאומטריים וקטעי קוראן כתובים בקליגרפיה מעודנת.

אתר הקבר והמסגד יפים במיוחד בעת שקיעת החמה כשהם שרויים בקרני השמש השוקעת ומעליהם רסיסי כחול כהה של המדבר הגדול.

שומרות נאמנות של גייסי

אומרים שגייסי היה ענק אשר הגיע לסיין כדי להמיר את דתם של הסינים לדת אללה ונביאו מוחמד. היה זה בתקופת שושלת טאנג המפוארת (618 - 917). כאשר עלה גייסי השמימה (במותו) בנה לו מלך חא-מי אתר קבורה מפואר. אולם הזמן עשה את שלו ובימינו אנו נשארו ממנו רק שרידים עלובים. בשנת 1945 אספו אנשי חא-מי סכום כסף גדול, בנו אתר קבר חדש והעבירו את עצמותיו של גייסי למקום מנוחתו החדשה. ליד האתר בבקתת חימר צנועה חיה קשישה עם נכדתה, תלמידת בית ספר. מקור פרנסתן היחידי הוא מכירת כרטיסי כניסה לאתר למבקרים המזדמנים מידי פעם למקום נידח זה. מחיר הכרטיס 6 יואן לאדם. הכנסתן היומית מספיקה להן אולי לקצרת אורז אחת ליום. אולם הן אינן מתכוונות לנטוש את האתר והקדוש הקבור בו. הרי בבקתה זו גרה משפחתה של הקשישה במשך שלושה דורות... שתיהן זכו לכינוי - "שומרות נאמנות של גייסי".

מינג-שה - גבעת האנחות

גבעת מינג-שה היא דיונת חול גבוהה צפונית-מערבית לחא-מי הזוחלת לאיטה

מצפון לדרום. בדממת עד של המדבר נשמע לעתים קול אנחות מוזר העולה מתוך הדיונה הגדולה. עולה ונפסק. בגין כך נודעה הדיונה ברחבי חא-מי כ"גבעת האנחות".

אנשי מדע חקרו תופעה מוזרה זו וגילו חיש מהר כי אין היא אלא תוצאה של התאידות מים הנמצאים בה. עם זאת אין יודעים עדיין את מקורה הגיאולוגי של הגבעה. אולם למספרי אגדות גירסה משלהם אשר לתולדות הגבעה.

הם מספרים שפעם ניטש קרב עז על גבעה זו ו-72,000 לוחמי הקיסרית פאן די חוא נפלו בקרב זה. מאוחר יותר נבנו 72 מגדלים לזכרם במקום. גם מעיין צח היה מפעפע בראש הגבעה ואילו על ענף עץ היה תלוי גביע זהב כדי שהלך עייף יוכל לשתות ולנוח בצל האילן. המעיין היה חלש מאד אך תמיד היו בו מספיק מים כדי להרוות את צימאונו של אדם. עד שיום אחד עבר במקום סוחר חמדן ששתה את המים עד לטיפה האחרונה ונגב את הגביע. ומאז פסקו המים מלזרום, והגבעה נאנחה אנחה כבדה בפעם הראשונה.

מלונים! מלונים!

מה עוד יש בחא-מי? הוי, כן - מלונים. המתוקים ביותר בסיין. מאנגלית: ע.פ.

המשך מעמוד 17

מ-12 ועד ל-19 בספטמבר 2003 ביקרה ישראל משלחת האקדמיה של חילונויאן ובראשה נשיאה פרופסור צוי ואי. היא לקחה חלק בתערוכה ישראלית בנושאים חקלאיים ותעשייתיים. בתערוכה הוצגו דגמים של שני בתי-כנסת של העיר חרבין - החדש והישן, וכן אלבום צילומים "יהודים בחרבין". המשלחת ביקרה במשרדי אגודת הידידות ישראל-סיין ובאיגוד יוצאי סין בישראל. אורגן טקס הצגת האלבום והענקת דגמים של בתי-הכנסת לנציגי אגודת ידידות ישראל-סיין ואיגוד יוצאי סין בישראל וזוג הדגמים השני למוזיאון בית-התפוצות. המשלחת ביקרה גם במוזיאון בתל-חי (שבגליל), של הגיבור הלאומי יוסף טרומפלדור שב-1904 היה בחרבין בדרכו למלחמה. המשלחת גם ביקרה באוניברסיטה העברית בירושלים הידועה בעולם כולו וניהלה שיחות עם הנהגתה על שיתוף פעולה.

מ-27 בספטמבר ועד ל-5 בנובמבר ביקרו מומחים מישראל ה"ה אדלר ורודמן בחרבין בעקבות הזמנת המרכז, וארגנו בשיתוף פעולה עם הוועד החקלאי המחוזי קורס להכשרת כוח אדם. נושא הקורס: תוצרת חקלאית אורגנית.

במסגרת ההשתלמות בקורס התמחו 400 מומחים לחקלאות ממחוז חילונויאן.

ב-5 בנובמבר, שגריר ישראל בסיין מר חיים יהודה ביקר באקדמיה למדעי החברה בחילונויאן וקיבל תואר כבוד. מר יהודה הודה למזכיר המחוז מר סון פאטאן ולמושל המחוז מר ג'שאן צווצוי על תשומת ליבם האישית לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין ועל הפעילות הרבה של האקדמיה בתחום הזה.

14 לנובמבר 2003 שגריר ארה"ב בסיין מר קלרק טרנדט ביקר באקדמיה בחילונויאן, צפה בתערוכת הצילומים "יהודים בחרבין" והביע הערכה רבה. האקדמיה העניקה לו תואר כבוד. השגריר רנדט אמר שהוא יתן בשמחה רבה תמיכה לאקדמיה בכל התחומים אשר פורטו בשיחה עם נשיא האקדמיה מר צוי ואי.

מ-21 ועד ל-28 לדצמבר 2003 משלחת סינית ובראשה נשיא האקדמיה שוב בקרה בישראל. המשלחת כללה שבעה אנשים: סגן מנהל המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין פרופסור לי שוסיאו, הדוקטורנט פו מינצ'ון, מנהל ההוצאה לאור של מדעי החברה סא שואוואן, סגן מנהל מחלקת כוח האדם המחוזית חן

יונצין, סגן מנהל מחלקת חדשות בראשות טלוויזיה נאן סיאויאן, וכתב בכיר של עיתון "חילונויאן ז'יבאו" מר זיאן איג'י.

המשלחת נפגשה עם נשיא המדינה, מר משה קצב וממלא מקום שגריר סין בישראל, ג'שאן ציניאן.

ב-22 לדצמבר נכחה המשלחת בכינוס השנתי של יוצאי סין בישראל. המשלחת ביקרה גם במשרדי האגודה לידידות ישראל-סיין, באוניברסיטת ת"א, בבית-התפוצות ובבית אבות בת"א שמנוהל ע"י יהודי יוצא חרבין. בנוסף המשלחת צילמה סרט על יהודי חרבין החיים בארץ.

המשלחת גם ביקרה את אולפני הרדיו והטלוויזיה בירושלים, ובית-פונבה, במועדון ומשרדי אגוד יוצאי סין בישראל שבו שמור חומר רב על יהודי חרבין שעלו ארצה. בדרך הביתה ביקרה המשלחת במוזיאון היהודי באתונה וביקרה בתערוכה בוינה, עיר מולדתו של ד"ר יעקוב רוזנפלד, פליט מאוסטריה אשר גר בשנחאי וייסד בחרבין את הפקולטה לרפואה.

המשלחת ביקרה באוניברסיטת וינה, בה ד"ר רוזנפלד למד רפואה. המשלחת קשרה יחסי עבודה עם המוזיאון היהודי בצרפת ועם איגוד יהודי פריז.

מוסיקה בקרב קהילות הפליטים בשנחאי

קונסרבטוריון למוסיקה, שנחאי (דו"ח ראשוני)

(מערכת "בולטין" מפרסמת קטעים מן הדו"ח של הסטוריון מוסיקלי טאנג יא-טינג משנחאי אודות חיי מוסיקה בשנחאי בתקופה בה שהו כ-18,000 פליטים יהודיים מאירופה. - ע.פ.)

וקולו הרם של החזן ושירת הקהילה נשמעה למרחקים. הקהל היה נלהב. אשה אחת אמרה ששירת החזן דמתה לאריה מאופרה יותר מאשר לתפילה. גם אני התפעלתי מדמיון הטקס לזה שהייתי רגיל לו בבית. " (ישראל קיפן - A life to live ציטוט מתרגום לסינית).

החזנים שרו בהצלחה גם בסגנון מזרחי. מקהלת הגברים "זמיר" בניצוחו של הנריך מארקט ומרטין אפשטיין נחשבה באותה תקופה לטובה ביותר בשנחאי. החזן הראשי, מאקס ורשבר, היה ידוע כ"בעל בריטון קטיפה נפלא". יורשו, יוסף פרוכטר, היה טנור בעל דיאפזון לא יאומן. שני בעלי בס-נריטון, לודוויג קורסל והאנס

ברגמן שימשו תמיכה איתנה למקהלה. הקלטות הבאות של הופעות החזנים נשמרות ע"י כותב שורות אלה:

- תפילת ערב פסח ושירים בעברית וביידיש לסולו ומקהלה מלווים ע"י הרמוניים, אשר הוקלטו ב"היים" בווארד רוד.

- פורים במסעדת "תאלס", 16.3.1941 בביצוע של אגודת החזנים, כולל ריקודים ומלל.

- תפילת אזכרה לזכר קורבנות הפצצה האמריקאית של חונקיו.

- טקסי השכבה שהוקלטו בבתי קברות יהודיים ברח' בייקל, קולומביה ופוינט.

- טקס פתיחת מוסד יהודי חינוכי "Lehrhaus" ב-22.2.1942.

- מופע למען הצבא האמריקאי בתיאטרון סיני, 27.1.1946.

פרט לטקסים דתיים ותפילות, נהג איגוד החזנים לבצע מוסיקה דתית בכל מיני אירועים חברתיים וקונצרטים, בעיקר ב"היים" ובית הספר היהודי בשנחאי ולעתים גם בתיאטרון "ברודוויי". אירועים אלה בוצעו בחסות הקהילה היהודית של אירופה המרכזית, חנויות יהודיות ומוסדות שונים ונדבנים פרטיים. התוכניות כללו שירה (סולו, מקהלות, ולהקות), ולעתים גם יצירות אינסטרומנטליות מאת מלחינים יהודיים, בניחווח יהודי-אירופאי. ("כל נדרי" לצילו מאת ברוך, קונצרט לכינור מאת ויניאבסקי, וכד') או סתם

הנגנים אינה מספקת. ("Die Entwicklung des Musikleben in der Emigration vom Jahre 1939 bis zur Beendigung der Parzifikkriege")

תרבות מוסיקלית עברית-יידיש

חיי מוסיקה יהודית מסורתית התבטאה בטקסים דתיים, חגיגות לאומיות, קונצרטים ואירועי ערב שונים. היו רק שני מוסדות חברתיים שעסקו במוסיקה מסוג זה: Die Gemeinschaft Juedischer Kantoren, Shanghai (The Association of Shanghai Jewish Precentors) and the Shanghai Jewish Club.

הראשון עם כ-20 חזנים נוסד ב-1940 כדי להגן על זכויות חבריו ולפתוח את אמנות החזנות. ב-1941 הוקמה מקהלת החזנים (מנצח: יעקוב קאופמן). חזנים אלו שיחקו תפקיד חשוב בחיי המוסיקה של הפליטים. תפקידם העיקרי היה להופיע בבתי הכנסת של שנחאי. רבים מהם חונכו על סגנון Belle canto האיטלקי. הם הופיעו במחנה הפליטים "היים" ובבית הכנסת החדש בקונצסיה הצרפתית וכן בבית הכנסת "אהל משה" בחונקיו. בתור מקומות תפילה שימשו גם התיאטראות "ברודוויי" ו"מזרח", בית ספר כדורי ובית הספר היהודי בשנחאי (כולם, להוציא את האחרון, היו בחונקיו).

עם בואם לשנחאי ב-1938-1939, התפללו פליטים מגרמניה בבתי כנסת שונים, אך מאוחר יותר התארגנו בתיאטרון "ברודוויי". קהילה ליברלית יותר התפלגה מן הקהילה האורתודוכסית המחמירה והתפללה בתיאטרון "מזרח". התפילות נערכו כל פי הזרם הרפורמי המזדהה עם המוסיקה הדתית הנוצרית בעלת מקהלה מעורבת של בנים ובנות, ומנוגנת על עוגב. מנהגים יהודיים מסורתיים היו נשמרים במידה מינימאלית בלבד. בניהול הטקס השתתפו הרב, חזן (או חזנים), מנגן בעוגב וזמרת סולו.

אשר לפליטים מפולין, הם השתייכו ברובם ליהדות חסידית-חרדית ודבקו במסורת יהודית מקורית. אחד מפליטי פולין נזכר: "בראש השנה היה הבית כנסת מקושט

לראשונה הופיעו בשנחאי קהילות יהודיות באמצע המאה ה-19, וכללו את היהודים ממוצא ספרדי ואשכנזי כאחד, סוחרים אנגליים ופליטי המהפכה הרוסית של 1917. ב-1938 הגיעו הפליטים הראשונים מאירופה הנאצית. אלה היו הקהילות היהודיות השלישית והרביעית בעיר זו. בפרוץ מלחמת האוקיאנוס השקט ב-1941, נכלאו 18,000 פליטים יהודיים בשטח צר בפרבר הונגקיו בצפון-מזרח שנחאי.

על אף שתנאי המחיה היו גרועים למדי, המוסיקה לא פסקה בקרב הפליטים ואף שימשה להם נחמה ותמיכה. עתון יהודי של אותה תקופה כתב: "בין 18,000 הפליטים מאירופה המרכזית אין קהילה כדוגמת פליטים אלה. אפילו בתנאי גלות קשים, הם מוצאים לחם בכוחות עצמם ואינם מאבדים את מורשת ארצות מולדתם ויוצרים חיי מוסיקה מאפס. זוהי, ללא ספק תרומתם הפעילה ביותר לעירנו. (מתוך "Das Musicleben der Immigranten")

מאמר זה הוא דו"ח ראשוני אודות חיי מוסיקה של קהילת הפליטים היהודיים בשנחאי בין השנים 1939 ו-1946, העוסק בשלושת סוגי מוסיקה: מוסיקה יהודית-עברית-מסורתית, מוסיקה מערבית-עממית, ומוסיקה מערבית-אמנותית. המחבר מנסה לטפל בנושא משלוש פרספקטיבות: מבחינת מיבנה היסטורי, כיצד היא נשמרת מבחינה חברתית, וכיצד היא נוצרת מבחינה אינדיבידואלית.

הפליטים הראשונים מאירופה אשר הגיעו לשנחאי לא היו בדעה חיובית כל כך על חיי המוסיקה בשנחאי: "בכל מקום בעיר - במושבה הבינלאומית, בקונצסיה (הצרפתית) או בחונקיו יש די הרבה מועדוני לילה, בארים, ותיאטרונים ורק אולם קונצרטים אחד - תיאטרון "לייסיוס" למוסיקה סימפונית ורצינית. המוסיקאים הם ברובם פיליפינים, איטלקים ורוסים. רוב הבארים מיעדים למלחים, בבתי קפה יושבים אנשי עסקים, התיאטרונים נעדרי כישרונות והינם ברמה ירודה ביותר והתזמורת הסימפונית הינה ברמה בינונית. הרמה המקצועית של

מוסיקה מערבית קלאסית. רוב היצירות נשאו אופי ליטורגי (למשל, קידוש) או שירים שהוטעמו לנושאים תנ"כיים, ותהלים ושירים של הפולקלור איד. היו גם שירי חסידות ושירים של תיאטרון ואופרטה יהודיים. משנות 1920 ו-1930: ("צימוקים ושקדים", וכד') שבוצעו על ידי חזנים ומנצחי מקהלות בבתי כנסת באירופה, כגון:

- **לוי לונדובסקי** (1823-1894), איש מדע דגול ותומך בריפורמה היהודית אשר הלחין מוסיקה מסורתית והשפיע על התפתחות של מוסיקה דתית יהודית-גרמנית. היה רומנטיקאי גרמני.

- **סולומון זולצר** (1804-1891) אחד ממיסדי מוסיקה היהודית-דתית וממחוללי ריפורמות במוסיקה של בתי כנסת. הוא הלחין בסגנון גרמני קלאסי-רומנטי. הושפע ע"י שירי שוברט.

- **סמואל נאומבורג** (1816-1818), הלחין מוסיקה לחזנים, מקהלות ועוגב. הציל מאבדון לחנים יהודיים עתיקים רבים.

- **ארנו נאדל** (1878-1943) אספן ומלחין של מוסיקה עממית ודתית יהודית.

- **יוסף רוזנבלאט** (1880-1943) - אחד מהחזנים המפורסמים ביותר בעולם בכל הזמנים.

מלחינים מוכרים ובהם: ס. אלמן, מ. הרשמן, ס. סקונדה, ל. קורניצר, א. פרידמן, י. גולדשטיין רוסקין, פסחוביץ, וייזר, בייקון, וילקומירסקי, רותשטיין, וגם הנס בר וחזן ומנצח של מקהלת "זמיר", יעקב קאופמן - שני האחרונים משנחאי.

בעוד "איגוד החזנים" שירת את החזנים מגרמניה, כך המועדון היהודי בשנחאי היה לבסיסם של החזנים מפולין. הוא גם שימש כחוליה המקשרת בין שתי הקבוצות. המועדון נוסד ב-1932 ע"י יהודים מרוסיה והפיק מחזות, בלט וקונצרטים. בשנות 1940 המוקדמים אמנים מ פולין הפיקו מחזות ביידיש.

להלן רשימה חלקית של ההופעות שהופקו במועדון:

17.4.1940 - קונצרט של החזן **הירש פרידמן** (בריטון), זמר ידוע של שירים עממיים ושירים יהודיים מזרחיים יחד עם הזמרות **גרטה קליינר ולאה מורגנשטרן** בליווי של הפסנתרן **מקס רזלר**.

22.3.1942 - קונצרט של הסופרנו, **רעיה סומינה** והחזן **הירש פרידמן**. פסנתר: **זיגפריד זוננשיין**. התכנית כללה שירים ביידיש.

8.7.1942 - קונצרט של **רעיה סומינה** והחזן **מקס ורשור**. פסנתר: פרופ' **ארוין מרכוס**.

6.5.1943 - קונצרט של **גרטה קליינר ומ. אלבאום**. פסנתר: **מקס רזלר**.

עם בואה לשנחאי מפולין, הקימה השחקנית רוז שושנה להקת שחקנים וזמרים. הלהקה ביצעה סדרת קונצרטים של שירים שהולחנו במיוחד לשירי משוררים יהודים רוסיים. כן הופיעו בקונצרטים **גרטה קליינר וקלרה לין** מוינה. יש לציין שרוב ההופעות של החזנים ואמנים פליטים נעשו בחסותם של אנשים או מוסדות פרטיים.

מוסיקה עממית מערבית

בין הפליטים היו גם חובבים רבים אשר הופיעו בבתי קפה ומסעדות כדי להרוויח את מחייתם הדלה. הופעות מסוג זה לא דרשו חינוך מוסיקלי מיוחד, אך יש לציין שרבים מחובבים אלה היו אמנים בעלי כשרון לא נחות מזה של זמרים מקצועיים.

מוסיקת פופ התפצלה לחמשה סוגים: קברטי, בידורי בתום קונצרט, הופעות באירועי שמחה (חתונות, ימי הולדת, וכו'), ערבי ריקודי עם וערבי שתיית יין צעיר (Heuriger Abend nut Schrammel) נוסח וינה.

מלכת הפופ בשנת 1938 היתה כוכבת קולנוע ואופרטה, לילי פלור. בני שנחאי של אותם הימים לא שוכחים עד היום הזה את הופעתה ב"שבוע בשנחאי" יחד עם כוכבי במת הבידור, הלגה שטרן, הכנר ולטר פרידמן עם תזמורתו ואדי ובר. אי אפשר שלא להזכיר גם את ההופעותיהם של הקומיקאים ארון שלזינגר והרברט זרינק עם חוש ההומור היהודי האמיתי שלהם. הבארים הרבים בשדרות זיפור בקונצסיה הצרפתית משכו קהל רב ומוגוון. המוסיקאים בבארים הללו היו לרוב אמנים רוסיים, מנגני בללאיקות וגיטרות. ברובע חונקיו הבאר הפופולרי ביותר היה קפה-מסעדה "קיסר" שם אפשר היה להינות מריקוד זמרה של להקתו הוינאית של וילי רוזנר.

פופולריים ביותר היו Heuriger Abend mit Schrammel (ערבי שתיית יין צעיר והאזנה למוסיקה וינאית קלה). בקפה "גן הדקלים" על הטיילת חואנגפו או ב"קפה קוליברי" בחונקיו אפשר היה לטעום (חינם בלי כסף) יין אוסטרי צעיר ולהינות מוואלסים של שטראוס עד אור הבוקר. כלי הנגינה המסורתיים לז'אנר של Schrammel הם כינור, גיטרה, קלרינט או אקורדיון.

מוסיקה קלאסית מערבית

מוסיקה קלאסית מערבית היתה טבעה בדם פליטי אירופה המזרחית. בשנחאי המוסיקאים שעסקו במוסיקה מסוג זה התאגדו "Hongkew Working Group" אשר תפקידו היה לדאוג לאינטרסים לכלליים וחברתיים של אמני פליטים

ולקידום התרבות היהודית. פיתוח מוסיקה מערבית קלאסית בשנחאי החל בתחילת 1939. ראשוני הפליטים הופיעו במועדון היהודי בעת Five O'clock Tea ומאוחר יותר החלו להופיע קונצרטים גם בערבים. פרט למועדון היהודי הם הופיעו לעתים קרובות גם במועדון נשים אמריקניות. מוסיקה קלאסית היתה חשובה לפליטי אירופה גם כאמצעי להתקרב לחברה הגבוהה של שנחאי. במרוצת הזמן הטובים ביותר שבהם נתקבלו לתזמורת העירונית של שנחאי, לתיאטרון "לייסיוס" לתזמורת הפילהרמונית של שנחאי, ולקונצרטים כנסייתיים.

מוסד נוסף שתמך במנגני מוסיקה קלאסית היה איגוד תזמורות חובבים. מטרתו היתה "לשרת את חיי התרבות על ידי מוסיקה קלאסית". הם הופיעו לפחות קונצרט אחד בחודש באולמי בתי קולנוע בחונקיו ולעתים קרובות שיתפו פעולה עם סוליסטים מפורסמים. בנוסף לקונצרטים אלה הפיקו תזמורות חובבים גם אופרטות ואפילו אופרות.

אופרות ואופרטות

על אף שהפליטים לא היו מסוגלים לקיים מערך אופרה קבוע הם ניסו להפיק את "כרמן", "טרובדור", "פאוסט", ו"קולריה רוסטיקנה" כולן, פרט ל"כרמן", הצליחו, ויש לציין כי בסך הכל נתקבלו האופרטות באהדה יתירה מן הקונצרטים. זה הניע את הפליטים ממרכז אירופה להקים להקת אופרטה משלהם. היא התקיימה 7 שנים (1939-1946), והתפזרה עם יציאתם של המוסיקאים משנחאי לארבעת כנפי העולם.

היו לפחות 13 פליטים אשר לימדו ענפי מוסיקה שונים בקונסרבטוריון הלאומי של שנחאי.

תקופת גטו חונקיו

עם פרוץ מלחמת האוקיאנוס השקט, ריכזו היפנים את הפליטים במה שידוע כ"גטו חונקיו". תנועתם של המוסיקאים, כשל פליטים אחרים, הוגבלה והם חיו בעוני קיצוני. הם יכלו לעזוב את המחנה רק על פי רשיונות מיוחדים ותכניותיהם היו צריכות לעבור צנזורה יפנית.

עם זאת חיי מוסיקה בחונקיו נמשכו עד השיחרור מן הגטו למרות כל הקשיים.

כתב Shanghai Almanac במאמרו "Cultural Life and Emigration" (1946/7): "קשה לתאר איזה אוצר תרבותי היה טמון ב"גטו חונקיו" - כמה שחקנים, מוסיקאים, סופרים וציירים נכלאו שם!" את מאמרו סיים Shanghai Almanac במלים: "האידיאלים היהודי בשנחאי לא הובס, ודגלה של התרבות לא הורד."

אבא שלי, אינדיקוב משה בן לייב ואימא הניה (פניה) מבית נבתנוביץ' היו איכרים בכפר אונדורגה במחוז צ'יטה בחבל בשם זביקליאה.

הם הולידו וגידלו 7 ילדים, מהן שתי בנות: שרה ואליה ו-5 בנים: סולומון, נתן, לב, מאיר ואני, צבי חיים (גריגורי).

נולדתי בישוב מוגוטיי בנפה הבוריאטית אגין שבזביקליאה. לפי הרישומים בבית-כנסת בצ'יטה, נולדתי 7 ביולי 1911, אולם לפי הרישום במשרד לרישום אוכלוסין נולדתי ב-3 בנובמבר 1911.

בחודש אוגוסט 1917 אני, יחד עם ההורים, האחים מאיר ולב, ואחותי אליה, עברנו למקום מגורים חדש הסמוך לתחנת הרכבת בצ'יציקר: קו רכבת ק.ו.ג.ד. שבמחוז חילונז'יאן בסין, שם כבר התגורר אחי סולומון, אחרי שהשתחרר משרות בצבא הצאר עקב מחלה. בשנת 1916 הוא הגיע לצ'יציקר. סולומון שכר לנו דירה אצל תושב מקום בשם דיקריוב והוא גם קיבל את פנינו. באותו זמן כבר הייתה קהילה יהודית קטנה בצ'יציקר. אבי היה איש דתי ופעיל מאוד בתחום הציבורי. זמן קצר לאחר שהגענו, הקהילה הטילה עליו תפקיד חשוב: הקמת בית-כנסת.

אבי מצא בנין מתאים סמוך לביתנו ורכש אותו יחד עם כל הנדרש לתפילות (רהיטים, ארון קודש וכו'). לאחר הצלחה זו הקהילה בחרה בו לראש ועד בית-הכנסת. הוא מילא את התפקיד הזה עד היום שעתקנו את מקום מגורינו לעיר חילר ב-1927.

במקביל אלינו התגוררה משפחתו של דוד שלי נבתנוביץ' בצ'יציקר. נחום בן-גריגורי ואשתו חנה בת אהרון (מבית אפרימוביץ'). להם היו שני בנים - גריגורי ואהרון - ובת אחת ילנה (אלה). בצמוד אליהם התגוררו האחים והאחיות ממשפחת אוגניסטוב.

משפחת צירולסקי: זלמן בן-ישי, לו היו שלושה בנים: ישי, בינה ומוסיה (משה) ושתי בנות - מירה ורונייה. כעבור זמן מה צירולסקי מכר את ביתו ורכושו ועבר לחרבין, שם התגורר אחיו - גריגורי בן-ישי, שגם לו היה בן בשם ישי ובת בשם חנה. את הבית של זלמן צירולסקי קנה אבי.

היו בצ'יציקר עוד כמה משפחות יהודיות, ביניהן גם משפחת סולוביצ'יק עם שני בנים - ניסן ואיליה ומשפחת לם עם שלושה בנים: בניה, משה וגריגורי. היו עוד משפחות יהודיות - משפחת אוניקול ולה שני בנים - אברהם ויעקוב ובת אחת בשם מריה. כעבור זמן קצר משפחה זאת עברה לחילר. במשפחת חיימוביץ' רצחו קוזקים של הברון אונגר באורגה (מונגוליה) את אבי משפחה - חיים חיימוביץ'. במשפחה זאת

היו שלושה בנים: ישי, יעקוב ומתוויו ובת אחת בשם נסיה. קוזקים אלה היו מענים ורוצחים יהודים בעניין שבשגרה, גם יהודים מקומיים וגם אלה שהיו מגיעים לשם עשיית עסקים. בסופו של דבר איכרים סיניים תפסו את הברון אונגר והעבירו אותו לירקוטסק, שם הוא הוצא להורג.

בצ'יציקר התגוררה גם משפחת אושרוב עם שלושה בנים - ישראל, אברהם ויעקוב וגם משפחת אולמרט שגם לה היו שלושה בנים - איליה, אלכסנדר ומתוויו ועוד משפחות רבות אחרות.

לצ'יציקר היה מגיע דודן שלי - ישי בן-אברהם נבתנוביץ' עם רעייתו סימה בת אנאן מבית גריף ועם בנותיהן שרה (היום שרה רוס) ואחותה חילה (רחל). הם היו מתארחים אצלנו. התיידדתי עם גרישה נבתנוביץ', ישי צירולסקי, איליה סולוביצ'יק, גרישה לם, יאשה אוז'ירו, ומתוויו אולמרט.

מתוויו אולמרט סיפר לי על הסופר איליה ארנבורג, שאז טרם שמעתי עליו - מתוויו היה "תולעת ספרים", בחור מאוד אינטלגנט.

אבי ואמי ניהלו משק חקלאי צנוע. היו לנו שתי פרות, סוס וכמה תרנגולות. אמא אז הייתה בת 47, היא חלבה פרות וטפלה בתרנגולות. הפרות נתנו מספיק חלב לכל המשפחה ונשארה כמות מסוימת גם למכירה. חלק מהחלב היינו מעבדים ומקבלים שמנת וחלב מדולל בו הושקו העגלים. כמעט בכל יום סיפקתי למשפחת אולמרט חלב, לפעמים גם שמנת וביצים. לכן הכרתי אותם היטב והם הכירו אותי. הבנים של משפחה זאת עזבו את צ'יציקר: איליה נסע לסן-פרנסיסקו ואלכסנדר עם מתוויו עברו לחרבין. אלכסנדר למד סינית באוניברסיטה ומתוויו למד בטכניון של חרבין.

כשאב המשפחה היה עוזב את הבית לכמה ימים, הוא ביקש ממני ללון בביתם, בהעדר בנים, אשתו הייתה נשארת לבד וזה היה מסוכן. לפחדים האלה היה יסוד.

בצ'יציקר כבר התרחש רצח, כששדדו את הדירה של משפחת אוגניסטוב. משפחה זאת התגוררה בבית מבודד רחוק מקרובי משפחה. יום אחד אוגניסטוב האב קם אחרי ארוחת בוקר ואמר לאשתו שהוא חייב ללכת לבקר מכרים בענייני עסקים ושהוא צפוי לחזור בעוד 4-5 שעות. עברו 2-3 שעות ונשמעו דפיקות בדלת. היא חשבה שבעלה חזר ופתחה את הדלת ללא היסוס. לתדהמתה עמדו לפניו שני שודדים מזויינים. מרוב הפחד היא הקימה צעקות רמות והשודדים פתחו ביריות והרגו אותה.

לאחר מכן הם שדדו את כל דברי הערך שהיו בדירה והסתלקו מהמקום.

כשבעלה חזר, התגלתה לו הטרגדיה האיומה. הוא פנה למשטרה, שם הבטיחו לו לטפל באירוע ואכן טיפלו בו כראות.

השוטרים הסיניים איתרו במהירות רבה את הרוצחים, עצרו אותם והגלו למקומות מרוחקים, עמוק בתוך סין. התברר שאחד מהרוצחים היה איש צבא לבן לשעבר, אך השני היה בנו של דיקרוב, בעל הדירה שאבי שכר בהגיענו לצ'יציקר.

לא עברו שלוש שנים ודיקרוב הצעיר השתחרר וחזר לצ'יציקר. הוא טייל ברחובות והבעת פניו הייתה של אדם חשוב. הוא דיבר סינית רהוטה, לבש לבוש סיני וגם התספורת היתה סינית. היה לו מבט מפחיד. ילדים וגם מבוגרים פחדו ממנו.

אמרתי להורים שאמו של מתוויו אולמרט ביקשה ממני מדי פעם בפעם להגיע אליהם ולעזור. הורי חשבו על כך, ואמרו: אתה מספיק מבוגר בכדי להחליט בעצמך. ואם אתה רוצה לעזור לאמא של ידיד, עשה זאת. כך התחלתי ללון אצל משפחת אולמרט.

בערבים היינו מדברים עם בעלת הבית על נושאים מוגזנים, כך שלא היה לנו משעמם. בבוקר היא הייתה מכינה ארוחה פשוטה - ביצים רכות, בייגלה עם שמנת ותה עם עוגיות תוצרת בית.

אחרי ארוחת הבוקר הייתי הולך הביתה ומשם לבית הספר. משפחת אולמרט לא הייתה משפחה ענייה אך גם לא עשירה. האב יוסף אהב מאוד את ילדיו ופעמים רבות שיחק אתנו כשהיינו קטנים.

אנחנו הילדים קראנו לו "דוד אוסיפי". הוא שימש כנציג של איש העסקים סוסקין מחרבין, וכנראה שמשכורתו הייתה טובה. הוא נסע הרבה, רכש אצל סיניים פול, תירס ותוצרת חקלאית אחרת. שקים עם התוצרת הזאת נערכו בערמות גדולות, לאחר מכן פועלים העמיסו אותם לקרונות רכבת והם נשלחו לחרבין או לכל מקום אחר לפי הוראות של סוסקין.

ב-1927 הורי עברו לחילר ואני נשארתי בבית של דודי, נחום נבתנוביץ'. הייתי חייב לסיים את בית-הספר. המורים בבית-ספרינו היו אנשים טובים, הם גם ידעו את המקצוע היטב. הם היו בעיקר רוסים, שניים מהם: המורה לשפה הסינית והמורה למלאכה - היו קצינים לשעבר בצבא הלבן. היו גם מורים יהודיים - בכיתות הנמוכות הייתה מורה גבי גרוסמן ובכיתות הגבוהות - המורה למתמטיקה מר גינדין. לאחר שסיימתי את הלימודים בבית-ספר התיכון, גם אני עברתי לחילר. אולם התברר שבחילר לא הייתה עבורי תעסוקה - לא

היה לי שום מקצוע ואפילו עבודה פשוטה היה קשה למצוא. אז החלטתי לנסוע לחרבין ולהתחיל ללמוד מוסיקה. עוד בציציקר למדתי לנגן לבד על הכינור. בבית-הספר המורה לזמרה לימד אותנו לקרוא תווים. ההורים הסכימו לממן את לימודי המוסיקה שלי.

באמצע חודש אוגוסט 1928 נסעתי לחרבין. שם אחי מאיר שכבר שנה שלמה למד בטכניון קיבל את פני. לאחר מספר ימים ניגשתי לבחינה אצל פרופסור אריאל גולדשטיין בבית-הספר למוסיקה על שם גלזנוב. הוא ביקש ממני לנגן משהו שאני יודע, אמר שהתקבלתי והודיע לי שיהיה המורה שלי. התחלתי ללמוד, השתדלתי מאוד ובסוף השנה נבחנתי על חומר של שנתיים. פרופסור גולדשטיין שיבח אותי, וניבא שזה יהיה מקור הפרנסה שלי בעתיד. נסעתי להורים לחיילר לחופשת הקיץ, בכוונה לחזור ללימודים לקראת הסתיו, אולם קרה דבר בלתי צפוי - החל סכסוך בין סין לרוסיה על הבעלות על מסילת הברזל קו.ג.ו. החיים של תושבי חיילר הפכו להיות קשים עד מאוד, ולהורי לא היה כסף לתת לי ולאחי מאיר להמשך לימודים.

הכול נידחה לספטמבר 1929. אבל בדיוק ב-1 לספטמבר עצרו את אחי מאיר ואחר כך, באותו יום, גם אותי. את מאיר כלאו בבית-סוהר ואיתי החזיקו בחדר בבית-הספר, שבו שוכנו חיילים סיניים. יותר מאוחר שלחו את אחי למחנה ליד חרבין. אותי שיחררו לאחר 20 יום כאשר אבי מצא מישהו שהסכים לתת ערבות עבור שחרורי. אני גם חתמתי על אי יציאה מציציקר. כמובן, לא הייתי אשם בשום דבר, לא עשיתי כלום נגד השלטונות. יחד עם זאת לא בטחתי בסינים, ולא רציתי לעבור עינויים, לכן החלטתי לנסוע לוולדיבוסטוק, בין השאר מכיוון שידעתי שאחותי אלה עומדת לסיים את לימודיה בפקולטה לחקלאות בעיר זאת.

הגעתי לוולדיבוסטוק, אך שם הסתבר לי כי היא סיימה את לימודיה לפני זמן מה ומצאה עבודה בבירובידזין. אני נשארתי לבד ורק בן 18.

כפי שהזכרתי, ההורים עברו מציציקר לחיילר. העיר הזאת הייתה יותר גדולה מציציקר, גם האוכלוסייה היהודית בחיילר הייתה יותר גדולה, וגם הקהילה היהודית המאורגנת הייתה די גדולה, אחת הגדולות במנצ'וריה.

בחיילר היה גם בית-כנסת די יפה ואבי התפלל בו. לאחר זמן קצר הקהילה בחרה את אבי לתפקיד ראש ועד בית-הכנסת. והוא שימש בתפקיד עד לשנת 1935, שנה שבה משפחתי עזבה את חיילר. אבל אני לא ידעתי על כך, ועובדה זאת נודעה לי רק לאחר עלייתי ארצה ממאמר של חיים ליטבין, תושב חיילר לשעבר, אשר התפרסם ב"בולטין". הבן הבכור (אחי הבכור), לב

נסע כל שנה למונגוליה לרכוש כבסים וצמר גמלים מטעמו מר גבריאל נבטנוביץ' וזכה לתמורה נאה. הצמר נשלח לחיילר, נוקה במתקן לרחיצה, נארז והובא למקומות שונים לפי הוראות של מר נבטנוביץ'. ב-1928 לב התחתן עם לאה זוט. לאחר זמן קצר נולדה להם בת פניה, שחיה כיום בלטביה ליד ריגה. שני בניה גרים בסמוך לה.

אחי סולומון עם אשתו סופיה בת משה לבית פולק עברו גם הם מציציקר לחיילר, שם הוא עסק בהובלת מטענים ואחר כך היה למנהל בחווה של מר נבטנוביץ'. בחווה גידלו בקר, הייתה שם גם מחלבה וכמה סוסים. לסולומון היה בן יחיד ושמו יוסף. כשהתבגר, התחתן ונולדו לו שני בנים. אחד מהם עלה ארצה מנובוסבירסק וחי בראש-העין.

בציציקר התגוררה גם משפחתי של דודן שלי - גבריאל נבטנוביץ'. הוא ואשתו, חנה בת לאונטי מבית קורף הביאו לעולם בן גריגורי ובת רחל. כפי שספרתי קודם לכן, גבריאל היה סוחר מצליח.

בציציקר התגורר גם דודן נוסף שלי - נבטנוביץ' אהרון בן נפתלי - עם אשתו רחל בת לאונטי מבית יריחונוב. היו להם שני בנים - ליאוניד ואברהם, ושתי בנות - ציבה ורוניה. ליאוניד התחתן עם בת משפחת זייסלין (את שמה אינני זוכר) ונולדו להם שני בנים - מיכאל ומאיר. מיכאל גר בלנינגרד ומאיר בעיר בת-ים בישראל. גם משפחת מנשיין התגוררה בציציקר. אצלם היו בן אחד - שימעון ושתי בנות מבוגרות נשואות ובת אחת קטנה - מירה בגיל בית-ספר. משפחה זאת הייתה אמידה, היו להם הרבה סוסים והמשפחה עסקה בתחום ההובלות. למשפחת דוידוביץ' היו קשרי קירבה אתם. אב המשפחה היה נשוי לאחת הבנות מנשיין. נולדו להם שני בנים - זליק וחיים. נודע לי בישראל שזליק נפטר, אך חיים חי ברוסיה בעיר קראסנויארסק. לא נשכח גם משפחת ליטבין, שבנם חיים עלה מזמן לישראל וגר בנתניה.

כפי שהזכרתי משפחת, אוניקול עברה מציציקר לחיילר. נודע לי כבר בישראל, מכתבה של גב"מ שמוסטין ב"בולטין" 377, שהמשפחה הזאת חוותה טרגדיה איומה: אביה והבת מריה הוצאו להרג והבן אברהם נשלח למחנה כפייה במגאדאן. שם הוא נפטר לאחר מחלה ממושכת. אם המשפחה ישבה עשר שנים במחנות שונים וחזרה למקום מגוריה בגורקי.

בחיילר התגוררו שתי משפחות בשם זהה מאירוביץ', וכן המשפחות ברקוביץ', גריצ'רמן, בולגר, אוזרוביץ' ועוד משפחות נוספות. מציציקר לחיילר הגיע גם אושרוביץ' אברהם. זמן קצר הוא התגורר אצלנו, אך אחר כך הוא מצא עבודה בתור קצב ועבר לדירה אחרת. הוא היה בחור חביב, בנוי לתלפיות.

הידע שלי על חיילר מוגבל, בגלל שהתגוררתי שם שנתיים בלבד, בעוד שבציציקר התגוררתי 12 שנים ברציפות. עוד קצת על עצמי: בוולדיבוסטוק חייתי עד שנת 1938 ואז אחרי ש.ק.ו.ד. עזר את חמי, נאלצתי לעבור למקום בטוח יותר עם משפחתי - אשתי, אימה שלה ושתי הבנות הקטנות שלנו. בסופו של דבר הגענו לעיר גרוזני, שבקווקז. לשם גם חזרתי מהשרות בצבא האדום ב-1946 אחרי המלחמה.

התגוררנו שם 56 שנים, אך ב-1992 לאחר שהציצינים יסדו רפובליקה איסלמית קיצונית. החל העימות הגדול בין רוסיה לציציניה. היה לנו ברור: המקום הזה לא בשבילנו. מגרוזני יצאנו בעזרת שני ציצינים, מכרים טובים. הצלחנו לעבור את כל המחסומים הציציניים, שהוצבו במקומות רבים ולעלות למטוס ללנינגרד. שם חיכו לנו הבת הצעירה בעלה והנכדה שלנו עם משפחתה.

לכרטיסים לישראל נאלצנו לחכות חודש ימים, אבל סוף טוב הכל טוב. ב-13 לנובמבר 1992 נחתנו בישראל, והגענו לנהרייה. שם התגורר כבר כמה חודשים אחי מאיר.

ביום הגעתנו נפגשנו עם תושב חיילר לשעבר ליטבין חיים בן שימעון. הכרתי אותו שם בתור ילד, אך כן ראיתי לפני איש מבוגר. חיים בא עם אשתו. שוחחנו רבות.

מדי פעם הוא היה מגיע לביקור אצל אחי מאיר. יום אחד גם אני באתי לאחי. פתאום הרגשתי רע מאוד. זה קרה ב-25 לנובמבר. מאיר לא דיבר עברית, הוא ביקש מחיים להתקשר למגן דוד אדום, אמבולנס הגיע מהר ולקח אותי לבית חולים. בבית חולים שכבתי עד לאמצע דצמבר, משם הבנות לקחו אותי לדירה השכורה שלנו.

לדירה זאת באה שרה רוס. הכרתי אותה מאז ילדותה. היא בקרה לעיתים אצל אחי מאיר ושם אני נפגשתי אתה פעמיים. שוחחנו על ימים ההם.

אחריה הגיעה אלי חבר שלי יעקוב אושרוביץ', תושב ציציקר לשעבר עם בנו ממושב עמיקם, הוא מושבניק ותיק - אני לא יודע איך נודע להם על הגעתי ארצה. למושב עמיקם הגיעו בזמנו יהודים רבים מסין וממנצ'וריה. יעקוב נתן לי את מספר הטלפון שלו והיינו בקשר מתמיד.

הרבה פעמים חשבת על אבא שלי - כמה הוא היה שמח אילו זכה פעם אחת לבקר בארץ הקודש. אך לא התמזל מזלו, למרות שכול חייו הוא כמו כול היהודים הדתיים האחרים - התפלל בסוף השנה: "בשנה הבאה בירושלים!" אבל לי, לבן הקטן שלו, היה יותר מזל, אני יחד עם כל הקרובים והיקרים לי הגעתי לישראל.

נכון, אני לא גר בירושלים, כבר לפני 12 שנים המשפחה שלנו השתקעה במעלות ובערד אבל אנחנו כאן. כל משפחתנו כעת התאחדה בישראל.

ינדיקוב גריגורי בן משה

אחה"צ של ה-14 של ספטמבר 2003, שבו נשיא גרמניה ג'והנס ראו, ורעייתו, הגברת הראשונה של גרמניה, עשו היסטוריה בחוזרם לתור ברובע הונגקו, (עתה נקרא הונגקו) שהיה הגטו היהודי בשנחאי. ידוע לכל כי לפני מלחמת העולם השנייה ואף במהלכה, נחשב רובע הונגקו כמקלט מגרמניה של היטלר ומשטחיה הכבושים. אי לכך, נודע לביקורו של נשיא גרמניה בהונגקו חשיבות גדולה. לכבוד היה לי כאשר הפקיד בידי ראש עיריית שנחאי את ליוויים של הנשיא ורעייתו בביקורם ברובע.

הגברת הראשונה בביהכ"נ אוהל משה

לאחר 5 אחה"צ, נכנסה הגב' כריסטינה ראו למבנה בית הכנסת אוהל משה לשעבר, שעתה משמש כמוזיאון להיסטוריה של יהדות יוצאי שנחאי, הנמצא בדרך ציאנגיאנג. התקשורת בינינו קלחה מכיוון שהגברת הראשונה דברה אנגלית היטב. בתחילה ליוויתי אותה אל אולם הטקסים שנמצא בקומה הראשונה של בית הכנסת לשעבר, אשר שוקם ונשמר בדיוק כפי שנראה בעבר.

ליד אולם הטקסים נערכה תערוכה שהציגה ציורים, קליגרפיה, צילומים וכתבי קודש לזכר קורבנות השואה בשנחאי. במהלך הסיור הביעה הגברת הראשונה הערות מקצועיות בנושא פרטי אמנות מן התערוכה, מכיוון שהינה בעלת ידע רב בתחום שימור האמנות הפלסטית. לאחר מכן עלינו לקומה השלישית לבקר בתערוכת הצילומים בנושא הפליטים היהודיים, תערוכה אשר הציגה את חיי היהודים אשר חיפשו מפלט בשנחאי, ובמיוחד ברובע הונגקו, שם חלקו היהודים והסינים את גורלם יחדיו בתקופת המלחמה.

כשהיא מביטה בצילומים עטתה הגב' ראו הבעה מרשימה כשהיא מרבה לשאול שאלות כגון:

"איך יכולים היו הפליטים היהודים להסתגל לחיים אלו ברובע הונגקו?!", "מה היו יחסיהם עם הסינים?"

הגברת ראו הביטה למרחק דרך החלון הפתוח אל הבתים ברובע לאורך דרך זושאן, דרך ציאנגיאנג ודרך הושאן ואמרה למלוותיה הגרמניות שכאן היה ביתם של פליטים יהודיים ממרכז אירופה ואף

מגרמניה.

לאחר מכן, עלינו לקומה הרביעית, אל עליית הגג המשוחזרת, אשר שמשה בעבר לשינה.

החדר עוצב בסגנון שנות ה-30 וכל הרהיטים אשר בחדר, אשר נאספו מתושבים סיניים בהונגקו, היו הרהיטים אשר שימשו את הפליטים. הימצאותם של האורחים הגרמנים ב-10 המטרים של החדר הקטנטן, הייתה חזרה לימי תקופת המלחמה כ-60 שנה קודם לכן.

הקדשה מהנשיא

כאשר ליוויתי את הגברת הראשונה במורד המדרגות, הגיעה שיירת מכוניות שרד לשעריו של בית הכנסת אוהל משה. צפינו בנשיא רם המעלה היוצא ממכוניתו, שהגיע למרות סדר יומו העמוס, כשהוא מלווה ע"י סגן ראש עיריית שנחאי, מר גיאנג סיקסיאן. נשיא גרמניה מר ראו, נכנס לאולם הראשי והתיישב. יו"ר מועצת רובע הונגקו ערך סקירה קצרה בנושא ההתפתחות הרובע. לאחריו, תיארתי אני את סיפורם של הפליטים היהודיים בהונגקו.

בשונה מהפתיחות שנוצרה עם הגברת הראשונה, הייתה זו פגישה דיפלומטית פורמלית, ולכן נשאתי את דברי בסינית, שתורגמו לגרמנית, למרות שהנשיא ראו דיבר אנגלית שוטפת.

בגלל סדר היום הצפוף, נאלצתי לקצר את דבריי, בעוד המתורגמן הגרמני הראשי, ד"ר יאנגרונג, תרגם את דברי לגרמנית.

הנשיא ופמלייתו הקשיבו קשב רב לדברי כשהם מהנהנים מדי פעם. הזמן עבר במהירות, ולא עלה בידי להמשיך את הרצאתי כפי שתכננתי. הספקתי עוד לומר לנשיא "בשל מגבלות הזמן, לא אוכל להמשיך את דברי, אך בספרי "היהודים בסין" שתורגם לגרמנית, ניתן למצוא תאור מפורט כיצד חיפשו היהודים מקלט בשנחאי, וכי אני חש כי כבוד רב נפל בחלקי להציג את ספרי בפני הוד מעלתו, הנשיא". בשמעו זאת, התלהב הנשיא ונעמד על רגליו על מנת לקבל את ספרי בשתי ידיו. הוא לחץ את ידי בכדי לבטא את רגשי תודתו.

לאחר מכן רשם הנשיא ראו בספר המבקרים את ההקדשה הבאה בגרמנית: "...בשוב ה' את שיבתנו לציון היינו

כחולמים" (תהילים פרק קכ"ו).

משפט זה שיקף את ביטוי השמחה כשהשם הציל את היהודים השבויים והשיבם לציון (פלשתינה).

מה הייתה מהות ההקדשה של הנשיא? לדעתי טמנה ההקדשה בחובה שתי שכבות של משמעות:

הפרוש הראשון מוקיע את הפשעים שנעשו בשם רדיפת היהודים ברמו עקיף לשואה הנאצית ואילו הפרוש השני, לשבח את אלו על העזרה שהוגשה לפליטים היהודים ע"י בני העם הסיני במהלך מלחמת העולם.

שיחה במכונית

בשלב זה, סיים הנשיא חצי מן הסיור המתוכנן, כשלאחר מכן תוכנן עבורו ביקור בפארק הושאן, הנמצא בדרך הושאן, בכדי לכבד את האנדרטה לזכר הפליטים היהודיים בשנחאי.

הנשיא ורעייתו הפצירו בי בחום להצטרף לסיורם ברכב השרד שלהם. "כך נוכל להמשיך את שיחתנו", אמרה אשת הנשיא, "שנקטעה בשל קוצר הזמן היום".

כשעברה המכונית לאורך דרך זושאן, מקום משכנה של המושבה היהודית בעבר, סיפרתי לנשיא, כי מר בלומנטל, היה גר, כאן, בדרך זושאן בבית מס 59.

הנשיא שמח לומר כי מר בלומנטל הוא ידידו הטוב שעתה מנהל את המוזיאון היהודי בברלין.

מר בלומנטל ברח מברלין לשנחאי עם משפחתו כשהיה כבן 8 בשנת 1939, ועבר את השנים הקשות של מלחמת העולם השנייה בהונגקו, ולאחר מכן היגר לארה"ב.

בתקופת כהונתו של הנשיא קרט (81-77), היה מר בלומנטל למזכיר הכספים של ארה"ב (79-77).

בשנת 1999, התמנה למנכ"ל המוזיאון היהודי בברלין מטעם ממשלת גרמניה.

מר בלומנטל הינו כיום אחד מידידיה הטובים של סין ושנחאי. אנכי ליוויתו בביקוריו הקודמים בבית ילדותו בדרך זושאן מספר פעמים בעבר.

נושא השיחה עם הנשיא עבר למוזיאון להנצחת השואה בברלין.

הנשיא סיפר כי הדעות בנושא בניית המוזיאון להנצחת השואה בברלין מתפלגות, אך כי רוב העם הגרמני תמך בבניית המוזיאון, המייצג את החלטתם הנחושה שלא לשכוח לעולם את

(המשך בעמ' 25)

זכרונות ילדות מחרבין

משה ליכומנוב

קיץ 1950
אני זוכר היטב את הדרך המתפתלת, צפונה מנהריה, לכוון הכפר הערבי הנטוש "אכזיב", אשר התוודעתי אליה לראשונה בהיותי על גבי משאית אשר הובילה אותנו שתי משפחות עולים מחרבין להתיישבות במושב צ.ה.ל (לימן).

היה זה לאחר שאבותינו, כלומר ראשי המשפחות כבר חיו במקום כמה חודשים ועסקו בעבודות בניית הבתים והכשרת הקרקע לבית המושב.

ראובן קרוטר, חברי היחיד באתה התקופה, נתמזל מזלו להיות בביקור במושב עוד לפני כן, ולכן, הוא "כמומחה" ותיק לאיזור עמד קדימה על גבי החפצים, והודיע לי מידי פעם שעוד מעט אנו מגיעים למקום, שהוא זוכר את הפתול המסויים בכביש, את העצים וכו'...

לי לא היתה ברירה, אלא לקבל את ההסברים שלו כדבר מובן מאליו. סוף-סוף הוא כבר היה במקום, וזה כמובן הוסיף לו בעיני כמה נקודות "זכות" - דבר שהוא מאד רצה בו על מנת להשתוות אלי, בהיותו צעיר ממני ב-3 שנים.

כל האיזור נראה בעיני יפה מאד. הדרך התפתלה בין עצי אקליפטוס ענקיים, וככל שהתקרבו יותר אל המקום - כן גבר בי המתח בשמעתי את "הסיפורים" של ראובן, שכל הבתים בכפר חרבים, אך יתכן שאפשר למצוא שם כסף וזהב שהעריבים הטמינו בקירות הבתים לפני שברחו מהמקום.

והנה, הגענו לפיתול הכפול של הכביש שלפני הכניסה לקיבוץ גשר הזיו, וזה היה סימן ברור לדברי ראובן, שכבר הגענו לכפר. ובאותה, המשאית נכנסה לשדרה של עצי אקליפטוס צפופים והכפר נגלה לעינינו במלוא הדרו.

במרכז הכפר בלט בנין מרכזי עם קשתות שקראנו לו - "הארמון", בחושבנו ששם היה גר מוכתר הכפר, וכיפת המסגד שהזדקרה לידי השוותה צורה אקזוטית למקום. מאוחר יותר, ניסינו כמה פעמים לגלות בקירות "הארמון" והמסגד "אוצרות" שהוחבאו ע"י הערבים אך ללא תוצאות ממשיות כמובן. מסביב היו פזורים הרבה בתים חרבים שהיו עשויים מאבנים וטיט, ללא גגות כשקוצים וקקטוסים בגובה של 2 מ' הספיקו לגדול ביניהם.

המשאית עברה בסבוב הכביש שליד הכפר ונעצרה לאחר כ-200 מ' ליד בניין שלם יפה

עם מרפסת שעמד לימין הכביש. "הגענו" - פסק ראובן. "זוהי הצרכניה של המושב." "אבל איפה המושב?" - שאלתי. "מפה מתחיל המושב" - הכריז ראובן.

בצד שמאל של הכביש מול הצרכניה, היתה באר מים עם משאבת יד, וכמה נשים עמדו שם בתור לשאוב דלי מים לצרכי הבית. למעלה יותר, במעלה הגבעה ניצב בית אבן יפה בן 2 קומות שאיכלס את "המצרים" - כלומר כמה משפחות ממצרים שהגיעו למושב קודם, ותפסו מגורים בבית. גם המרפאה של המושב היתה לא רחוק, במיבנה ערבי ישן שהוכשר למטרה זו.

אחת הסיבות שאבותינו עבדו במושב, ואנו המשפחות גרנו עדיין במחנה עולים היתה - חסר במקום מגורים. כל הבתים הישנים שהיו ראויים למגורים ברדיוס של כ-3 ק"מ היו כבר תפוסים ע"י התושבים, ואנו - משפחות כל "הרוסים הסינים", היינו האחרונים להשלמת קיבוץ הגלויות של חברי המושב שכללו בין היתר: "הונגרים", "מצרים", "הולנדים", "צרפתים", "פולנים" ו..."ייקים".

"ההונגרים" היו הקבוצה הגדולה, ומטבע הדברים הם גם היו רוב בוועד הכפר ונתנו את הטון. משום מה, הם לא כל כך אהבו אותנו את "הרוסים" - העולים החדשים שרק הגיעו לארץ והביאו עימם ארגונים מלאים של דברים... "וכבר מגיע להם הכל!" אפילו פסנתר הביאו - בורגנים שכאלה..."

"הצרפתים" היו נחמדים מאד. חברה צעירים שעלו לארץ מתוך זיקה ציונית. היו ביניהם זוגות ובודדים בעלי שמות צרפתים כגון: רוזיה, פייר, שרלו ארלט וג'ינט. בקיצור, קבוצה חמודה של אנשים שהתיישבו "בילות" של קציני הצבא הבריטי שהיו בנויות מלבנים, ממש על שפת הים. כל יתר הקבוצות האתניות השתכנו בבתי אבן ובטון של הערבים שהיו מפוזרים בתוך פרדסים ולאורך הכביש הראשי.

לנו האחרונים, בנו 9 צריפים מפח אלומיניום בשטח של כ-24 מ"ר כל צריף, והעמידו אותם בחורשה של עצי אקליפטוס, על הכביש הראשי כ-1 ק"מ מהצרכניה, בקרבת בנין יפה הבנוי אבן ששמש "כבית ספר" לילדי משפחות הצבא הבריטי של המחנה הצבאי שהיה על שפת הים.

בבנין בית הספר התגוררה "העילית" של תושבי המושב - משפחות ה"ייקים" זאב

שוורץ מזכיר המושב, שניצר - האחראי על הבטחון, צבי לוי - הנהג של אחת משתי המשאיות של הכפר, וורמוט יהויקים שהחליף מאוחר יותר את שניצר כמפקד איזור.

זו היתה בערך הסביבה אליה נקלענו בבואנו להקים חיים חדשים, שלא הורגלנו אליהם בחרבין. מה שעזר לכל האנשים האלה להתגבר על כל המכשולים ולהתאחד כגוף וכמשפחה אחת זה רצון הכביר שפעם בלב כולנו. לפתוח דף חדש בחיים, להיות נכון להרבה הקרבות אישיות, להצליח וליצור חיים חדשים בארץ חדשה.

כל אחד מאיתנו היה שמח בחלקו באותם הימים. לא היו דרישות מוגזמות - כי לא היה מה להציע. על כל מה שקיבלנו אמרנו תודה, והסתפקנו. בזה, הזמנים היו אחרים לגמרי. אנשים עסקו פחות בחומר ולכן נשאר להם יותר זמן לעסוק ברוח. כסף לא היה לאף אחד, וזה עשה את האנשים שווים פחות או יותר, וקרב אותם מבחינה חברתית.

פעם בשבוע, במוצ"ש, המושב היה מעמיד לרשות החברים את המשאיות של הפר וכולם היו נוסעים לנהריה לבילוי ערב. מי בקולנוע ומי בישיבה בקפה "פינגוין או "גינת" - שני בתי הקפה המפורסמים של המושבה באותם הימים.

כפי שהזכרתי כבר, שיכנו אותנו בתחילה בצריפים מפח אלומיניום שהוקמו בחורשת האקליפטוסים ליד הכביש הראשי. מידות הצריף היו 4X6 מ' כלומר, שטח של כ-24 מ"ר עבור 4 אנשים. בצריף זה בילנו כ-8 חודשים (כולל חורף גשום) עד שבתי הכפר שניבנו על ידי הסוכנות, היו מוכנים למגורים.

הסיפור על איש שהלך אל הרבי והתלונן על חוסר מקום בחדרו, והרבי יעץ לו כפתרון למצב להכניס בנוסף גם את העז - אינו תופס במקרה שלנו. נהפוך הוא: ססמתנו היתה "כל הבא ברוך הבא!"

בצריף הזה עמדו 4 מיטות, ארגונים עם חפצים אישיים. בפינת המטבח עמד הפסנתר שהבאנו עמנו מחו"ל. נותרו עוד כ-4 מ"ר של שטח רצפה פנוי שהיה מרוצף ע"י קרשים ושמש כרצפה לריקודים של כל שוחרי המוסיקה והריקודים שהיו מתקבצים אלינו בערבי ימי שישי כ-8 עד 10 איש נוספים לשמוע ולרקוד לצלילי ולסיים וטנגו, שאבא היה מנגן על הפסנתר: והריקוד החדש בשם "סמבה" שהתחיל

המשך מעמ' 24

להיות פופלארי באותם הימים בארץ. "הפיאנו-בר" של אבא התפרסם חיש מהר בין חברי המושב ואפילו אנשים שלא היו קרובים אלינו במיוחד היו מגיעים בימי שיש ל: "מסיבות הריקודים", ביחוד לאחר שעברנו כבר לבית החדש והמקום איפשר להכיל כ-15 עד 20 אנשים בשיטת "שבת אחים גם יחד".

זינה, חברה של אחותי דאגה בדרך כלל להזמין את האנשים כך שתהיה פרופורציה מסוימת בין בחורים לבחורות. הצוות הקבוע כלל בחור שקראנו לו משום מה "החולדה", נפתלי הרקדן שהצטיין בריקוד הפסדובלה, שלמה ובוריס תמיד היו נוכחים. כל היתר היו באים לבד מבלי שיוזמנו.

וכי מה היה לעשות בערבים חשוכים באותם הימים, חוץ מאהבה?

אם כבר הזכרתי את נושא האהבה - אז באותם הימים היא היתה עדיין חופשית ממס, כמו הלחם והאוויר, ולכן פרחו בין אנשי הכפר ללא סייג. זוגות נוצרו ונפרדו, "פלירטים" ורומנים בין זוגות פרחו כפטריות אחרי הגשם. הכל נעשה בהשראת שיטת הקולקטיב ואף אחד לא ראה בזה דבר יוצא דופן. הכל היה פשוט

וטבעי. טבע האדם לא השתנה ולא ישנתה. תמיד היו בגידות ואהבות נכזבות ותמיד יהיו.

אזכיר כאן את אותו בחור מהמושב שהתאבד בתליה בגלל אהבה נכזבת לאשה נשואה שפלירטטה עמו, או את אותו החבר שעזב את אשתו למען מישהי, ושאותה מישהי עזבה מאוחר יותר את האיש למען חבר אחר של המושב שעזב גם הוא את אשתו ושניהם עזבו את המושב...

היו גם מקרים שהפלירטים פרחו ביודעין ולעיני כל (כולל הבעל או האשה) וראו בזה כמקרים הנשארים בתוך המשפחה....

תקופת "הפיאנו בר" של אבא נגמרה למעשה עם פתיחת המועדון של הכפר, שנראה אז כ"אולם ענקי" לעומת שטח החדר או הצריף ויכול היה להכיל את כל 200 חברי המושב בעמידה כתף מול כתף, אך למי זה היה חשוב? העיקר - להתקבץ ולשמח.

בימי שיש החלו להקרין סרטים (בהתחלה פעם בחודש ואחר כך כל שבוע). היו מביאים זמרת בליווי אקורדיוניסט, מטעם הסוכנות, שהיתה שרה לנו שירי מולדת וקצת שירים רוסיים להמייס את הנשמה... אחרי הסרט נתקיימו בדרך כלל ריקודים במועדון לצלילי פטיפון חדש

שנקנה ע"י המושב ושאני כנער מתבגר, הייתי ממונה על החלפת התקליטים. את המינוי קיבלתי מאלי שהיה בוועדת תרבות, ומאד הייתי גאה בשל כך.

זוכר אני את נשף הפורים הראשון שנתקיים במועדון הכפר בשנת 1952. כולם התחפשו, הגברים לנשים, והנשים לגברים או לנשים יפות יותר...

העיקר, הרוח הצעירה והרצון שהיה לכולם. למאורע שכזה הסכים ועד הכפר להקציב סכום כסף נכבד באותם הימים (כ-8 לירות) עבור אקורדיוניסט. הזמנו את מכר המשפחה היה ידוע כמורה לפסנתר ולאקורדיון עוד בחו"ל והלה ברצון רב הגיע אלינו עם האקורדיון שלו, התייצב על הבמה ופתח במנגינה לשמח את הקהל.

אם בגלל רעש הקהל והאקורדיון החלש או אם בגלל המוסיקה העייפה והנגן החלש לא שמעו את האקורדיוניסט והמצב היה לא נעים. את המצב הציל קרוב של אחד החברים שהתייצב על הבמה במלא גובהו, כ-2 מ' ובידיו אקורדיון של 120 בסים, והחל לנגן מוסיקה עליזה לריקודים. כל הקהל התעורר והחל לרקוד במרץ רב וכולם מחאו כפיים לעזריאל והאקורדיון שלו על שהציל את המצב המביש. המשך בגליון הבא...

ברובע הוונגקיו עם נשיא גרמניה ג'והנס ראט

המשך מעמ' 23

ההיסטוריה. אמרתי לנשיא כי אני מוזמן להשתתף בכנס בגרמניה בנושא "היהודים בסין", והנשיא סיפר כי שמע על הכנס וכי ישלח מסר עם איחוליו הרשמיים לכנס.

כפי שציפיתי, בטקס הפתיחה של הכנס שנערך באוניברסיטת מיינץ בגרמנשיים, פתח יו"ר הכנס פרופסור פיטר קופפר את דבריו בקראו מכתב ברכה מנשיא גרמניה מר ראו, המזכיר את ביקורו בהונגקו שם הוצגה בפניו חשיבות המחקר בנושא הפליטים היהודיים בשנחאי.

מול האנדרטה

בעודנו שקועים בשיחה, הגיעה שיירת השרד לפארק הושאן. ליווית את הנשיא ראו אל האנדרטה להנצחת הפליטים היהודיים בשנחאי בעודי נושא בפני הנשיא את התקציר הבא:

במהלך חודש יולי בשנת 1942, שמונה חדשים לאחר פרוץ המלחמה בפאסיפיק, הגיע לשנחאי קולונל ג'וזף מייסינגר, הנציג העליון של הגסטאפו ביפן, והציע לבצע את "הפתרון הסופי" בשנחאי. "תכנית מייסינגר" לא הוצעה לבסוף לפועל

בשל חילוקי הדעות בין ממשלות יפן וגרמניה ויחסם לנושא היהודים. השלטון היפני הכריז על "אזור המיועד לפליטים חסרי מדינה", כשהם מצוים על פליטים שהגיעו לשנחאי מאירופה לאחר 1937 לעבור לאזור הונגקו תוך חודש ימים.

פארק הושאן היה מצוי במרכז ה"אזור המיועד לפליטים חסרי מדינה". בתקופה זו התגוררו הפליטים היהודים באזור הפארק לצד שכניהם הסינים כשקשיי חייהם גואים.

במטרה להנציח היסטוריה בלתי נשכחת זו, הוחלט באפריל 1994, בעיריית שנחאי ובמועצת רובע הונגקו לבנות אנדרטה זו. בשמעו את דברי, לבשו פני הנשיא הבעה חמורת סבר והוא אמר "פשעי הנאצים לא יוכלו להישכח". לאחר מכן צעד ועמד דומם מול האנדרטה כמה דקות.

ההיסטוריה כמראה.

הביקור הסתיים, ואילו הנשיא ורעייתו היו נלהבים לפגוש את ההמונים שחיכו מחוץ לפארק. בעודם לוחצים את ידיהם, צעק לעברם הנשיא ראו קריאות תודה: "תודה לכם!",

תודה לכם!!

לעניות דעתי הנשיא לא רק הודה לתושבים על קבלת הפנים הנלהבת לאורחים הגרמנים ע"י תושבי הונגקו, אלא גם על העזרה הרבה שנתנו הסינים לפליטים היהודים במהלך המלחמה.

הדבר הזכיר לי את דבריו של מזכיר המדינה ג'רארד שרדר, אשר התכבדתי ללוותו בביקורו בבית הכנסת אוהל רחל בשנחאי בנובמבר 1999. שרדר כתב בספר המבקרים:

"משורר כתב פעם 'מוות הוא שליח המגיע מגרמניה'. אנו יודעים כי רבים הם הנרדפים שמצאו את מותם בשנחאי. מעולם לא שכחנו את ההיסטוריה. היום, אנו נמצאים כאן בכדי להראות את הערכתנו ולשבח את אלו שהציעו כל סיוע אפשרי לנרדפי המלחמה".

עתה, הראה הנשיא ראו שוב בברור לעולם כולו בהתנהגותו, שהעם הגרמני יחזיק את השעור ההיסטורי בליבם ובמוחם מדור לדור. כשם שאומרים הסינים: "להשתמש בהיסטוריה כמראה".

מתולדות סיון

נקודת המפנה

שנת 1839 אשר ראתה את פרוץ מלחמת האופיום בין סין ואנגליה היתה לנקודת מפנה בין סין המסורתית והחדשה. היא ציינה את סוף העצמאות ארוכת השנים של "המדינה המרכזית" אשר יכלה אז להרשות לעצמה להתעלם מן המתרחש מחוץ לגבולותיה. היתה זו גם התחלה של מגע עם העולם המשתנה במהירות שלא ניתנת לעצירה.

מאז הופעתן של האניות הפורטוגליות הראשונות במי סין במאה ה-16, היו יחסי מסחר בין סין הקיסרית לבין ה"יאנג גוי-צ'ה" ("שדים מעבר לים", כפי שהסינים קראו להם) מושתתים על העיקרון של מדינת האדונים (סין) ומדינות המשלמות לה מס (הזרים). המסחר הבינלאומי התנהל בשתיים-שלוש ערי נמל תחת פיקוח קשוח של הביורוקרטיה הסינית. הסוחרים הסיניים כבר מזמן התרגלו ל"כללים הרגילים" האלה, אך הסוחרים הזרים התרעמו עליהם יותר ויותר, עד שנוצרה אווירה עויינת וקשה. החלה הברחה המונית של הסם אשר היתה כדאית לא רק לצדדים המעורבים ישירות בעיסקה אלא גם לפקידים אשר לא בחלו בקבלת שוחד כדי להתעלם מן המסחר הבלתי חוקי.

אופיום לא היה המצרך היחידי אשר הצדדים סחרו בו, והיתה אפשרות למצוא "מוחדוס ויונדי" אשר היה גורם להתפיסות הדרגתית ומונע החרפת היחסים עד כדי פרוץ המלחמה. אבל יהירותה של הפקידות הסינית לא איפשרה יצירת שוויון בין הצדדים ומנעה כל אפשרות של ברורות צודקת והוגנת. היה צורך דחוף למצוא מוצא ממבוי סתום.

בינתיים צריכת האופיום גדלה והתפשטה על פני פרובינציות רבות, והקיסר לא יכול היה להתעלם מסכנת ההרעלה שאיימה על האוכלוסייה. מאידך סין כבר איבדה את יכולתה לשמור על בדלנותה הפוליטית. המתיחות ההולכת וגוברת בישרה התפוצצות בלתי נמנעת. על סין היה לפקוח את עיניה למציאות החדשה וללמוד את השיעור ההיסטורי ויהיה מחירו אשר יהיה.

לין צ'ה-סיו, מדינאי סיני בולט, ניסה לפרש לחצר הקיסרית את המשמעות של המציאות החדשה. הטרגדיה היתה בכך שהוא עצמו לא הבין אותה כראוי.

הענן המורעל

לין צ'ה סיו (1785-1850) בנו של מורה בבית ספר, יליד מחוז פוקיין הדרום-מזרחי של סין היה מוצר טיפוסי של החינוך הקונפוציאני. בשנות ה-1830 המאוחרות, כאשר מסחר באופיום הגיע לממדים המדאיגים, הוא כבר היה בעל מוניטין של מושל כישרוני, ישר ורודף צדק. הוא שיגר לממשלת סין דרישה לנקוט בצעדים קיצוניים ודחופים לעקירת הפגע והוזמן לקיסר לראיון אשר נמשך 19 ימים (מקרה ללא תקדים בתולדות סין). כתוצאה, הוא נשלח לקנטון (מרכז המסחר הלא חוקי) כנציג הקיסר בעל סמכויות בלתי מוגבלות.

בהגיעו לקנטון הבהיר ליין לסוחרים זרים וסיניים שהוא מתייחס למשימתו ברצינות מוחלטת וכי אין הוא מושל חלש וותרן, שעלול לקבל שוחד. כצעד ראשון הוא כתב את מכתבו המפורסם למלכת ויקטוריה. מכתב זה נלמד עד היום בבתי הספר והאוניברסיטאות של סין, לא רק בגין סגנונו הספרותי, אלא גם משום תוכנו בעל הערך ההיסטורי.

במכתבו מוחה ליין נגד הרעלה המונית של האוכלוסייה למען בצע כסף. טיעונו של ליין לא ניתן היה להבקעה. הוא גם נתן לאנגלים שהות מספקת לביצוע דרישתו. אולם יהירות הטון שבו נכתב המכתב - טון של שר המדבר בשם מלכו - הכשיל את מטרתו. נוסף לכך, איים ליין בסוף איגרתו כי כל מי שימשיך לייבא את האופיום לתחומי סין דינו מוות. המכתב נשאר ללא מענה.

משהתברר שהאנגלים אינם מתכוונים להיכנע לאולטימטום הסיני דרש ליין מסרן אליוט, הנציג המסחרי האנגלי בקנטון, למסור לו את 20,283 תיבות האופיום אשר היו ברשותו למען השמדתם. בו בזמן כל הזרים נעצרו על ידי משטרת קנטון ונכלאו בבתי החרושת ליצור אופיום לעישון. לאליוט לא נותרה הברירה אלא להיכנע. הוא הנפיק לבעלי האופיום התחייבות בכתב על כך שממשלת הוד המלכותה תפצה אותם במלוא ערך "הסחורה" והעביר את התיבות לליין.

בפרברי העיר נחפרו בורות עמוקים ובתוכם נשרפו התיבות עם הסם. במשך

שבועות רבים ריחף מעל קנטון ענן מחניק ומצחין. מעניין לציין שבטקס תפילה החגיגי אשר נערך לכבוד האירוע ביקש ליין צ'ה סיו סליחה מן השמים על שנאלץ לזהם את האוויר.

אליוט והסוחרים הזרים שוחררו ממעצרם וחזרו לאנגליה ואילו סין ביטלה את היחסים המסחריים אם ה"יאנג גוי-צ'ה" הבריטיים. סין היתה אחוזה בשמחת הניצחון.

אך לא לזמן רב. בוקר אחד מול חופי סין הדרומיים הופיעו צלליות של אניות המלחמה הבריטיות. פרצה מלחמת אופיום הראשונה.

ההמשך ידוע: מכוונת המלחמה הסינית המיושנת לא היתה מסוגלת להתחרות עם חיל הים של המעצמה הימית החזקה בעולם. פגזי סוללות החוף הסיניים לא הגיעו לאניות האויב בעוד שהארטילריה הבריטית ארוכת התווך עשתה שמות בביצורים הסיניים. לסינים פשוט לא היה סיכוי.

ליין צ'ה סיו הואשם באחריות לכישלון והוגלה למחוז בצפון מערבה של סין. אולם גם שם הוא הוכיח את עצמו כפקיד כישרוני, ישר ונאמן. הוא חונן והוחזר לתפקידו כנציגו של הקיסר. הוא נשלח למשימה חדשה - הפעם להכניע את מתקוממי טייפינג. הוא מת בדרכו לחזית. לבסוף ברצונו לצטט את הסינולוג האנגלי הנודע, הרברט גיילס אשר העריך את ליין כ"איש מדע מבריק, מושל צודק ורב חסד ופטריוט אמיתי".

עמנואל פרת

חיילים כותבים

שלום רב
אני, אמיר שני, המשרת כקצין בחיל המודיעין, רוצה להודות לאיגוד על הצ'ק המתנה ועל תשומת הלב שקיבלתי מהאיגוד.
תודה רבה,
אמיר שני.

מאה שנה של חיים יהודיים ממוצא ספרדי בשנחאי

מייסי ג'. מאייר – מתוך על נהרות בבל עד גדות הוואנגאפו

איחולים למייסי ג'. מאייר ו-University Press of America, לכבוד יציאתו של הספר בנושא קהילת יהודי בגדד בשנחאי, המספק נקודת מבט היסטורית על קהילה זו מתקופת היווסדה במהלך מחצית המאה התשע עשרה עד התפוררותה לאחר הכרזת העצמאות של הרפובליקה העממית של סין ב-1949.

כוחו של הספר בכך שהוא עוסק בשלושה נושאים שנויים במחלוקת:

1. האם נכון לסווג את יהדות בגדד כיהודים ספרדיים, מכיון שטכנית, מוצאם הוא מן האזור האיברי.

2. מהות חלקם של היהודים בייבוא אופיום (סם נרקוטי מסוכן) מהודו לסין.

3. השאלה המעלה ויכוח סוער בנושא - האם עשתה בגדד בשנחאי "מספיק" בכדי לעזור לפליטים היהודיים שזרמו בהמוניהם לשנחאי מאוסטריה ומגרמניה בתקופת היטלר, בתחילת 1938.

מאייר נכנסת לעומק הסוגיה האם ראוי כי יהודי בגדד ייחשבו כיהודים ממוצא ספרדי, שכן טכנית, היהודים שעזבו את חצי האי האיברי בימי גירוש ספרד ב-1492/3, שמרו על השפה הספרדית או הפרוטוגוית גם בצאתם לגלות (ע"מ 29-38).

חלק קטן של יהודי בגדד המשיכו לשמר את הספרדית או הפרוטוגוית, והרוב הפכו את הערבית לשפת אמם שהייתה זהה לזו של היהודים שהוגלו למסופוטמיה בימי גלות בבל בזמן שלטון נבוכדנצר.

מאייר מצביעה על כך שכאשר בספטמבר 1924, פרסם קונסול ספרד בשנחאי את הצו של מלך ספרד אלפונסו ה-13, בצו זה נתן המלך רשות ליהודים ממוצא ספרדי להפוך לנתינים ספרדיים, אולם רק ארבע משפחות בגדדיות בשנחאי מתוך אוכלוסייה של 1000 יהודים ממוצא ספרדי, ניצלו את ההצעה הזו.

מאייר מציינת כי דויד ששון יוחס בטעות כצאצא של משפחת אבן שושן, אשר היגרו מטולדו לבגדד במאה השנים עשרה. למרות כל זאת, כותרת ספרה מורה על כך שבסופו של דבר היא מקטלגת את יהודי בגדד בסין כקהילה ספרדית, בטענה כי הם חולקים דמיון תיאולוגי, וצורת הגיית

העברית נשמרה אצלם כהגייה אשר נשאו יהדות ימי הביניים באיבריה.

מאייר טוענת כי השימוש הוא הקובע נכונות, בציינה שהמושג "ספרדי" נפוץ, גם אם התיאור של הבגדדים אינו מדויק כמו גם התיאור של קהילות יהודיות אחרות במזרח.

בנקודה זו חולקת מאייר על רבי יחזקאל מוצלח מכלכותה/פילדלפיה כמו גם כותב דברים אלו, הממשיכים לראות בתואר "בגדדי" ו"בבלי" כהגדרה יותר מתאימה ומדויקת ליהדות שעלתה ממסופוטמיה / עיראק.

לגבי שאלת יבוא האופיום, כותב ג'ון ק. פיירבנק המנוח, בספרו CHINA WATCH, משנת 1987 ש"המסחר באופיום ויבוא מהודו לסין היה הפשע השיטתי הממושך ביותר בתחום הפשע הבינלאומי בזמנים המודרניים" בשעה שרווחים עצומים נצברו בתחום זה במהלך המאה ה-19, יחד עם בסיס ההון האמריקאי בסך 4 מיליון דולר (השייכים ל: ג'ון גייקוב אסטור, אליאס האסקט דרבי, סטפן גירארד וג'וזף פיבודי), תמיד היה מיעוט של סוחרים סיניים שהוקיעו זאת בתוקף. וויליאם ווד ו. וויליאם דובל תיארו מסחר זה כ"ממאיר".

נתן דן קרא למסחר באופיום "לא חוקי" ונמנע מעסקים אלו מסיבות מוסריות.

[ראה בספרי "PHILADELPHIA AND THE CHINA TRADE", 1978] ע"מ 50-51.

הקולני ביותר מבין אלה שנמנעו לסחור באופיום היה D.W.C אוליפנט מניו יורק, שכונה את הסחר באופיום כ"מושחת ברבדים העמוקים ביותר" ולכן כונה ע"י סוחרים האופיום בכינוי "ג'ון הקדוש".

כהגנה קלאסית על מקצוע מגונה, תקף ג'ון מורי פורבס מחברת ראסל ושות' את אוליפנט וכתב "שמור עלי מן ההשפעות המקודשות של 'ג'ון הקדוש' - שעל ספינותיו מפקד ג'יי סי, קציני הצי שלו הם מלאכים והצוות הם קדושים...".שמחה משולשת היא ספינה הנשלחת אליהם" [פורבס כתב לאוגוסטין הרד 28 לאוגוסט 1832, כתבי הרד, בית הספר למנהל של הארווארד, בוסטון, מאס.]

סוחרים האופיום והקונסול האמריקני

בגואנוזו בנג'מין ווילקוקס, הענישו קפטן של ספינה שסרב להצעת עבודה כיוון שלדבריו "כשקפטן קובע תנאים להעמסה והובלת סחורות מסוימות על ספינתו, מדוע עליו ללכת אתם יודעים לאן עבור משלוח. [ווילקוקס לג'ון לאטימר, 26 אפריל 1829, מכתבי לאטימר, ספריית הקונגרס].

ביקורת נוקבת בדבר המוסריות במסחר באופיום כבלה את ידיהם של סוחרים האופיום. הם לא יכלו לטעון "לא ידענו" בנושא הנזקים ההרסניים של הסם. למעשה, שותפות בעסקי האופיום הייתה הסוגיה המוסרית המרכזית שניצבה בפני סוחרים אמריקאים ובריטים ואחרים בדרום סין בין השנים 1844-1784.

הנושא נשאר סוגיה מצפונית משמעותית גם עשורים לאחר מכן.

באופן אירוני, ההיסטוריוגרפיה המעודכנת של המסחר באופיום נופלת ל-2 קטגוריות: מצד אחד, מבין החוקרים אלו, המעמיקים בהסתעפותה של השתתפות הסוחרים במסחר באופיום הבחינו

בזיאק מ. דאונס ב GOLDEN GEHTTO: הקהילה האמריקאית בקאנטון ועיצובה של מדיניות סינית-אמריקאית (1997), וג'ון פיירבנק המוזכר לעיל.

מצד שני, העולה מכתביו של תומאס ל. לייטון אינו ברור אם הכותב מודע לויכוח הלוהט בדבר חשיבות המסחר

[Voyage of Frolic New England merchants and the opium trade (1997) and gifts from the celestial kingdom: a shipwrecked cargo for gold rush California (2002)]

[מסעו של 'פרוליק': סוחרים ניו אינגלנד והמסחר באופיום (1997) ומתנת הממלכה השמימית: מטען הספינה הטרופה לבהלת הזהב קליפורניה (2002)]

למרבה המזל של הסטודנטים ליחסים בינלאומיים במזרח אסיה, מחקרה של מאייר בנושא הסוחרים מיהודי בגדד אשר בנו את הונם ע"י המסחר באופיום, מתעמת חזיתית עם סוגיית מוסר וקידם את הדיון אשר נסלל ע"י פיירבנק ודאונס.

מאייר נתנה על הידע של ג'ואן רולנד, קיארה בטה, סטנלי ג'קסון ואחרים בכדי לתאר את מעורבות הסוחרים מבגדד ביבוא

אופיום הודי לסין, שהתחילה עם הגעתו של דוד ששון לבומביי בשנת 1833.

בנו השני של ששון, אליאס, פתח סניף של העסק המשפחתי בגואנגזו בשנת 1844, וסניפים נוספים בהונג קונג ושנחאי בשנת 1845. מאייר מתארת כיצד משפחות בגדיות אחרות לקחו דוגמא והלכו אחר ששון, ומבססים בשנחאי צברו הון במסחר. אברהם, בנימין, אליאס, עזרא, הרדון, כדורי, רפאל, סילס, סולומון וטואג.

לפי מאייר, סוחרים אלו הצדיקו את המשך המסחר באופיום למרות התגברותה של ההתנגדות הציבורית. מזמן קבלת ההיתר החוקי לסחר בשנת 1858 עד לחתימת הסכם עשר השנים בין בריטניה לסין ב-1907,

אשר קבע את מדרגות האיסור על יבוא האופיום ב-1917 (ע"מ 67, 58).

מאייר מסיקה כי "אין כל ראייה למחלוקת כלשהי" בין הסוחרים הבגדיים בשנחאי בסוגיית האופיום, אלא דעה אחידה ועקבית של רב הסוחרים הזרים, להוציא את מיעוט המתנגדים אשר צוינו לעיל. (ע"מ 67). תרומתה החשובה הנה בתיעוד אחדות הדעים של הקהילה הבגדית בנושא תמיכתם במסחר באופיום.

ויכוח היסטורי נוסף לתוכו נכנסת מאייר הוא בשאלה האם עשו היהודים יוצאי בגד בשנחאי "מספיק" בכדי לעזור בעת צרתם של כ-18,000 פליטים יהודיים חסרי כל, שברחו והגיעו לשנחאי בין 1938 ל-1941.

פליט שנחאי ארנסט הפנר, במקור מברסלב, שאל בצורה פרובוקטיבית "האם ניתן היה לעשות יותר ע"י חלק מהתושבים היהודים בשנחאי ועל ידי מנהיגיהם?"

"אם סיוע כספי לא היה מתקבל ממספר יחידים ומארגון הגיווינט האמריקאי, האם תושבי שנחאי היהודיים, אלו שלא הוחזקו בהסגר במחנות שביי המלחמה (POW) היפניים, ואלו שלא גרו בגטו היהודי, היו מחשיבים עצמם כשומרי "אחיהם היהודים" והיו עוזרים להאכיל את אחיהם הרעבים?"

[בספרו 'היהודים בסין': ספר מקור ומדריך מחקר (2000)]

מאייר מודה בצטטה את גיואן רולנד, שבמהלך 1938, הפכו רבים מיהודי בגד ל"רוטשילדים של המזרח". (ע"מ 32). מאייר מצטטת דוגמאות נוספות של מעשי צדקה שעשו חלק מיהודי בגד עבור העולים מגרמניה ומאוסטריה, ומסיקה כי "שבין אם עשו יהודי שנחאי הספרדים מספיק או לא עבור הפליטים הינה עובדה שנויה במחלוקת. להערכתם בזמן זה, הם האמינו כי הם עשו עבודה מצוינת. (ע"מ 217-216)

הויכוח על נושא עזרתם של יהודי בגד בשנחאי הינו בזעיר אנפין חלקו של הויכוח הגדול בנושא מי יכול היה לעשות, ומה

בכדי לעצור את היטלר. סיבת הסיבות לסבלם של הפליטים היהודיים.

ויכוח זה יתמשך ללא ספק כל עוד חיים הפליטים, ואלו שניסו לעזור להם. מאייר תרמה תרומה חשובה בתעוד נקודות המבט של יהודי שנחאי בנושא.

מעל לרצונה של מאייר לתקוף נושאים שנויים במחלוקת באופן חזיתי, נושאים נוספים בספרה ראויים לשבח - המתארים את מאמציהם של היהודים יוצאי בגד שנחאי להושיט יד ליהודים ילידי קאיפנג, תיעוד חיי הקהילה: ההיסטוריה המקצועית של הרופאים, עורכי הדין, והרבנים של הקהילה, תיאורם של בתי הספר, המועדונים, בתי הקברות, צדקה, עסקאות נדל"ן, תביעות, חטיפה, פרסומים, מתקני בידור, בתי כנסת, איגודי נשים, קבוצות ספורט, וצוערים בארגונים בריטיים התנדבותיים בשנחאי.

ניסים עזרא

ישנן כמה נקודות שמאייר והפרסומים האקדמיים באמריקה יכולים לשקול להכניס בהם תיקונים במהדורה הבאה של מאמר זה.

מאייר כותבת כי "נדיבותם של סוחרי האופיום הייתה אגדית. באזור קאנטון, לדוגמא, החברה האמריקאית אוליפנט ושות'. מימנה למעשה מסיון שלם." (ע"מ 63)

אוליפנט, כפי שהוזכר לעיל, הייתה החברה הזרה המשמעותית ביותר בחופי סין, שנמנעה בקפדנות ממסחר באופיום, מסיבות מוסריות.

בשלב מוקדם בספרה של מאייר הוזכר חכם יוסף חיים, הסמכות הדתית העליונה שכיהן זמן רב בתפקיד

(1859-1909), אותו לא עירבה מאייר בדין בנושא הציונות בשנחאי (ע"מ 90-171).

היא רואה את התופעה גדולה כיצירת N.E.B. עזרה בין השנים 1903 ו-1936, כשעזרא מנהיג את הארגון הציוני בשנחאי

(Israel's messenger-SZA), ועורך את ה-Is. בכל אופן, חיים קדם לעזרא, שהיווה כח רב השפעה על שום שהחזיר והטיף לציונות טרום הרצליאנית בקרב יהודי בגד שחיו בהודו, בורמה, ובמושבות המצוקה בהונג קונג ושנחאי ועוד.

הוא האיץ באחיו היהודיים לבקר, לעלות ליישב את ארץ ישראל הרבה לפני הצהרת הרצל בארגון העולמי הציוני (WZO) ב-1896, עם הסתנפותה של ה-SZA ואף לפני הקמת המודל של הארגון הציוני העולמי, חובבי ציון וביל"ו. (ר' דוד ששון, ההיסטוריה של יהודי בגד (1949))

בניסיון להסביר את החלטת ממשלת סין להעברת קברי היהודים למיקום חדש, כותבת מאייר: "בזמן זה של פיתוח וקפיצת דרך תרבותית כה משמעותית קדימה, חייב הפיתוח העירוני של שנחאי את השלטונות הסיניים לשקול העברת כל בתי הקברות הזרים מחוץ לגבולות העיר." (ע"מ 230).

התאריך המקובל לקביעת תחילת תהליך הפיתוח הינו 1958, והמשך עד סביבות שנת 1960.

התאריכים המקובלים לקביעת המהפכה התרבותית הנם 1966-1976. [פיירבנק ואדווין או. רייסוואר, סין (1989), ע"מ 09-505, 519. גרהם הוטצינגס, סין המודרנית - ע"מ 93-90, 66-164].

לא ברור למה התכוונה מאייר במשפטה "קפיצת הדרך של המהפכה התרבותית".

לבסוף, בצטטה מישראל מסגניר כמקור, מצהירה מאייר ש"הרדון היה כפי הנראה המערבי היחיד שהתעניין בקידומה של סין מבחינה טכנולוגית תוך שימור מסורתה התרבותית העשירה של סין" (ע"מ 22).

היו עשרה זרים חברי הקונגרס לאומי המייעץ של אנשי סין, חמישה מהם ממוצא יהודי, אשר היו חולקים על הכללה זו.

בעוד מאייר הינה עקבית בשימוש ברומנטיזציה ה-PINYIN של הסינים, שהופכת אוניברסלית במהירות, כותרת ספרה משמר את הישן Wade-Giles transliteration השימוש ב-"SZECHUEN הרומנטי" (ע"מ 176) הוא מבלבל.

היא אינה עקבית בשימוש במונחים ב- THE ISRAEL MESSANGER (ע"מ 25) וב- ISRAELS MESSANGER (ע"מ 26) שמו של ההיסטוריון JACQUES DOWNS נכתב בצורה שגויה OWNES. (ע"מ 263)

ישראל כהן לא היה "המזכיר הכללי הסוכנות היהודית" אלא "המזכיר הכללי של הסוכנות היהודית" (ע"מ 26)

חוץ מתיקונים טכניים אלו אשר ניתנים לתיקון במהדורה הבאה, ראויים מאייר והוצאה לאור האקדמית של אמריקה לשבחם על הפקת מאמר מרתק ואינפורמטיבי זה בנושא יהדות בגד.

משפחת סקידלסקי - יזמים ונדבנים

מאת פרופסור ו. רומנוב - חברובסק

אי אפשר לדון על החיים הכלכליים במזרח הרחוק של רוסיה ובמידה מסוימת גם באזור צפון מזרח סין בתחילת המאה העשרים, מבלי להזכיר את פעילותה של משפחת סקידלסקי.

בהיסטורית המזרח הרחוק, משפחה זו השאירה את רישומה בתחומים שונים הן כיוזמים נועזים, הן כתעשיינים גדולים והן כנדבנים מהשורה הראשונה. מייסד השושלת היה חיים לייב שמעון סקידלסקי.

ידוע מעט מאוד על חייו לפני הגעתו למזרח הרחוק. לפי הנתונים של חוקרת ההיסטוריה מולדיבוסטוק הגברת נ.א. טרוייצקי הוא נולד בשנת 1845.

ב-1871 סקידלסקי הצעיר התחתן עם תושבת העיירה וולקוביסק, מרת גילדה גרודזנסקי. באותם ימים הוא נמנה על תושבי העיר סלונים שבמחוז גרודנו. לגילדה וחיים נולדו ארבעה בנים: יעקב (1874), משה (1877), שלמה (1881) ושמעון (1885).

בשנת 1885 המשפחה עברה ליקטארינוסלב. ניתן להעריך שעסקיו של סקידלסקי פרחו כבר אז, דבר שאיפשר לו להירשם לגילדה הראשונה (היוקרתית מבין שלוש גילדות שבהן היו מאוגדים אנשי מסחר ברוסיה) בתחילת 1891.

לפי הנורמות המשפטיות של האימפריה הרוסית, חברות בגילדה הראשונה הקנתה ליהודי זכות להתגורר בכל רחבי האימפריה, כולל בסיביר. זה המקום לציין שבאותם זמנים נאסר על יהודים בתכלית האיסור להיכנס לסיביר.

חקיקה די מסובכת ולא ברורה זו הציבה מכשולים רבים בפני היהודים. כך למשל, הזכות להיכנס לשטח סיביר ולהתגורר שם ניתנה רק לאלה מבין חברי הגילדה הראשונה שהיו בעלי ותק של 10 שנות מגורים מחוץ לתחום המושב.

חיים לייב בן שי סקידלסקי - כותבת נ.א. טרוייצקי, מופיע בפעם הראשונה במחוז פריאמוריה שבמזרח הרחוק הרוסי כבר בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-19.

מכל מקום, מקורות רשמיים מזכירים את שמו כיוזם חשוב ומכובד כבר ב-1893. יתכן, שסקידלסקי הגיע למזרח הרחוק באופן בלתי חוקי. באותן השנים תופעה זו הייתה שכיחה.

המזרח הרחוק נחשב אז כאזור עם פוטנציאל כלכלי גבוה וכזוה הוא משך

אליו יזמים יהודים מהחלק המערבי של האימפריה. לפי ההיסטוריון י. גסן, "החוק נאבק בחיים והחיים נאבקו בחוק".

משפחת סקידלסקי התיישבה בולדיבוסטוק. בחודש דצמבר שנת 1896, סקידלסקי הצטרף לגילדה הראשונה בולדיבוסטוק. הוא השתתף במכרזים, במיוחד בתחום הבניה.

עסקיו צמחו וכעבור זמן קצר היקף פעילותו התרחב מאוד. ב-1903 רכש סקידלסקי רכש ששה שטחי יער עצומים מממשלת סין והפך לספק העץ הראשי לקו הרכבת ק.ו.ג.ד.

הוא עסק לא רק במסחר בעץ, אלא בנה גם בתי חרושת לחיתוך עצים. בבעלותו היו גם נגריות לייצור חלונות ודלתות לאתרי בנייה. היו לו גם תחנות קמח בעיר ניקולסק-אוסורסק, מפעלים לייצור שמן מאכל ושמנים לתעשיית הצבע (אוליפה). סקידלסקי בנה גם בית-חרושת לדיקטים ביישוב אוקאנסקיה ותוצרתו שהייתה באיכות גבוהה נמכרה ליפן ולאנגליה.

לדעת מומחים, מפעליו של סקידלסקי לעיבוד עץ היו מצויידיים בציד המתקדם ביותר במחוז כולו.

פרט מעניין: בדו"ח שמושל מחוז פרימוריה נ.ל. גונדטי שלח להוד מלכותו הצאר, ב-1911, הוא כותב שהתעשייה במחוז לא מפותחת, חוץ "ממפעל אחד יפה של היהודי סקידלסקי".

ולמרות כל זאת, לסקידלסקי, כמו גם לילדיו הבוגרים, לא הייתה זכות לנוע בחופשיות בשטחי האימפריה. כדי להגיע ממקום למקום הוא, כמו כל היהודים במדינה, היה צריך לבקש את האישור מהשלטונות בכל פעם מחדש.

רק ב-1912 סקידלסקי התעשיין הידוע בכל המזרח הרחוק, זכה לקבל מהצאר אישור תנועה חופשית בכל רחבי הממלכה - הודות לתרומתו הגדולה לפיתוח התעשייתי של מחוז פרימוריה במשך 20 שנות פעילותו במזרח הרחוק וזאת לאחר שעוד ב-1908 הוענק לסקידלסקי עיטור כבוד על שם אנה הקדושה (דרגה שלישית) - כציון לשבח עבור תרומות רבות לחיילים הרוסיים שנפצעו במלחמה עם יפן.

יש לציין שמשפחת סקידלסקי התפרסמה כמשפחת נדבנים. בין היתר הם השתתפו בפעילות ה"איגוד לחקר מחוז פריאמוריה", תרמו לו סכומים נכבדים ותרמו גם לעיתים קרובות לצרכים עירוניים. הודות

לכך הם נהנו מהאחזקה של הציבור העירוני - כך עולה מהעיתונות של אותם הימים. אולם השלטונות קיבלו הוראות ברורות: לסגור את המחוז מפני הגירה המונית של היהודים שבהם ראו גורם בלתי רצוי. ב-1909 חל מפנה במדיניות הרשמית של השלטונות כלפי יהדות סיביר (המזרח הרחוק הוא חלק מסיביר).

מושל מחוז פריאמוריה גונדטי שמונה לתפקיד זה ב-1911 גילה מרץ כה רב במימוש המדיניות הזאת, שלפעמים יצאה מהמסגרת החוקית שהוגדרה ע"י השלטון מרכזי.

בשנות כהונתו כמושל המחוז (במיוחד בשנים הראשונות), התהדק עד מאוד הפיקוח על חוקיות הנוכחות של היהודים במחוז. החוקים וההתקנות שלפיהם השלטונות היו אמורים לנהל את העניינים של יהדות סיביר היו מסובכים למדי וראשי השלטון המקומי פירשו אותם, כל אחד לפי הבנתו.

לפיכך לא היה קשה למצוא יהודים רבים שנוכחותם במחוז הייתה בלתי חוקית. למשל, ברשימת היהודים, שהורשו ב-1913 להישאר במחוז זמנית ולתקופה קצובה בלבד, נמצאים שמות של תעשיינים ידועים רבים: ד.א. ו.ח.א. צימרמן, ל.ס. רדומשלסקי, מ.מ. לורי, ר.א. אלפרוביץ' ועוד. בין השמות אלו נמצא גם שמו של סקידלסקי וגם שמו של בנו הבכור יעקב שבאותו זמן היה גם הוא חבר בגילדה הראשונה בולדיבוסטוק.

בארכיון נשמר מסמך מעניין המתאר את יחסי הגומלין בין השלטון המקומי ליהודי בשם סקידלסקי. אך בזה העניין לא נגמר במסמך הנ"ל מתואר דיוקן של איש מסחר ותעשיין דגול זה לצד דיוקנו של המושל גונדטי.

מסמך זה כולל את פנייתו של מפקד הקוזקים למושל המחוז בבקשה לתת לו הנחיות כיצד עליו לפעול בנסיבות הבאות: בשלהי שנת 1911 סקידלסקי קיבל מהמפקדה הצבאית של הקוזקים אישור לבניית בית חרושת לעץ. כשפנייה זו הגיעה לשולחנו של המושל גונדטי, הוא התנה את האישור בכך ש:

א. בבית חרושת החדש לא יעבדו עבדים מגזע צהוב (סינים) ויהודים.
ב. בחיתוך ובהובלה של העצים בנהרות המחוז יעסקו אך ורק עובדים רוסיים.
כ. שנועד לסקידלסקי על התנאים האלה,

הוא פנה למושל הצבאי ובקש ממנו לא להטיל עליו מגבלות אלה עד למועד שבו על כל בתי חרושת לעץ (ולמפעלים אחרים במחוז) יוטלו מגבלות זהות. המושל הבין שהחלטתו אינה חוקית ומפחד התגובה השליטת בציון נאלץ לסגת מדרישתו זו. במנצוריה האקלים העסקי היהודים וגם לנתינים האחרים של האימפריה הרוסית היה הרבה יותר טוב. ממשלת הצאר, שהבינה היטב את הצורך לפתח בזמן קצר ביותר את השטח האקס-טריטוריאלי של מסילת הרכבת ק.ו.ג.ד. וזאת בתנאי תחרות בינלאומית קשה, התייחסה לשילוב היהודים בפיתוח של אזור זה באופן די פרגמטי.

האנשים של אותה תקופה שחיו במנצוריה, ציינו פה אחד את אווירת הסובלנות האתנית והדתית ששררה בחרבין ובערים ובישובים שבהם עבר קו הרכבת ק.ו.ג.ד. היהודים הראשונים שנמשכו לשם היו מהמזרח הרחוק הרוסי. כפי שצוין לעיל, גם סקידלסקי נמנה עליהם. חוץ מעסקי עץ, הוא החל בכריית פחם וסיפק אותו לק.ו.ג.ד. הוא הקים את תעשיית מכרות הפחם במולין והמכרות הפכו לאחד המפעלים הגדולים במנצוריה. עבדו בהם מאות פועלים רוסיים וסיניים. הוא סלל גם מסילת רכבת צרה משלו. סקידלסקי דאג לעובדים של המפעלים שלו. ליד המכרות הוא בנה בית ספר, כנסייה, מועדון. הוא ייסד גם קואופרטיב (אגודה שיתופית). גם תרומתו לפיתוח חרבין הייתה רבה ונכבדה ביותר.

סקידלסקי נפטר באוקטובר 1916 בעיר אודסה. נסיבות מותו אינן ידועות. העיתון של וולדיבוסטוק "דאליוקייא אוקראינה" דיווח שהנהלת העיר שלחה לראש העיר אודסה בקשה להניח זר פרחים על קברו כסמל והוקרה לאיש המסחר ולתעשיין הדגול והנדבן הידוע.

לפי צוואתו כל הפקידים במפעלי קיבלו בנוס משכורת חודשית אחת עבור כל שנת עבודה. נוסף לכך לעניי העיר הוא הוריש 1471 רובל - ריבית מקרן בסך של 25000 רובל שהוא יסד למטרה זו.

ידוע שבניו של סקידלסקי ארגנו אחר מותו מספר מבצעים להנצחת זכרו. ב-7 לפברואר העיתון "פריאמורסקיה ווסטי" דיווח שהיורשים של סקידלסקי תרמו 25000 רובל ושש מלגות של 10,000 רובל כל אחת - סך הכל 85,000 רובל לאוניברסיטת וולדיבוסטוק שהייתה אז בשלבי ההקמה.

העיתון מדווח עוד בגיליונו מ-10 לפברואר 1917 ש"יעקוב סקידלסקי פנה למושל הצבאי של מחוז אוסורי בבקשה לאפשר לו להעניק לבוגרים של בית ספר ביקין שירצו להמשיך בלימודים, מלגות על שם גונדטיי". למטרה זו הוא תרם סכום בסך

של 6,000 רובל.

זמן קצר לאחר מכן (באפריל 1917), יעקב סקידלסקי, בנו הבכור של ל.ש. סקידלסקי נפטר גם הוא. יעקב סבל ממום לב מולד ובמותו היה בן 43 בלבד.

לפי זיכרונות של אנשים שהכירו אותו היטב, הוא היה מהנדס טוב, איש שאהב וידע לעבוד קשה, אדם הקשוב לבעיות הזולת.

אחרי סיום הלימודים באוניברסיטה ב-1898 הגיע יעקב סקידלסקי למנצוריה וקיבל תפקיד של עוזר למנהל אתר הבנייה של מנהרת החינגן הגדול (מר בוצ'ארוב).

בהמשך הוא ניהל את אתר הבנייה של מכרות הפחם בגידר. ב-1907 החל יעקב לעבוד אצל אביו כנציגו האישי. כפי שצוין קודם, הוא היה חבר הגילדה הראשונה בוולדיבוסטוק למרות זאת, בשלהי 1916 כשהוא פנה בבקשה לאפשר לו להגיע למרפאה בקיסלובודסק שבקווקז, מושל המחוז טרק דחה את בקשתו. בינואר 1917 ציין טולמגיאב, המושל הצבאי של מחוז פרימוריה, במברק לגונדטי את הזכויות הרבות של סקידלסקי בפיתוח המחוז וביקש מהמושל להמליץ לנגיד של קווקז להיענות לבקשתו של יעקב סקידלסקי. גונדטי ענה בקיצור נמרץ: "אינני מוצא לנכון להיענות לבקשה שכזו כעת".

בסופו של דבר הצליח סקידלסקי להשיג את האישור הנדרש בדרך כל שהיא. הוא נפטר בקיסלובודסק.

האירועים הטראגיים האלה השפיעו ככל הנראה לרעה על אלמנתו של סקידלסקי, גילדה בת אברהם שנפטרה באוקטובר 1917. בת 65 הייתה במוותה. שני האחים סקידלסקי, שלמה ושמעון, היו ליורשים ולממשיכים מפעל החיים של אביהם ל.ש. סקידלסקי. הם היו פעילים מאוד בכלכלה של המזרח הרחוק של רוסיה וגם במזרח הצפוני של סין. הם היו נדבנים גדולים, אך לא השתתפו מעשית בחיים הפוליטיים ברוסיה שפרחו לאחר מהפכת פברואר 1917. ידוע אבל שבניו של סקידלסקי, כמו גם רוב יהודי רוסיה תמכו במהפכה שביטלה את כל המגבלות שהיו קיימות באימפריה הצארית על רקע דת ולאום.

כאשר הממשלה הזמנית הנפיקה "מלווה חופש" באפריל 1917, האחים סקידלסקי רכשו תעודות מלווה בסכום מאוד נכבד - 250,000 רובל. אחד מהאחים סקידלסקי (לא ידוע מי מביניהם - שלמה או שמעון) היה ברשימת "ציונים ובלתי מפלגתיים" שהוקמה על ידי יהודים בוולדיבוסטוק לקראת הבחירות לעירייה.

בחומר ארכיוני משנות מלחמת האזרחים במזרח הרחוק, שמו של סקידלסקי לא מופיע אפילו פעם אחת. בעיתונות הימים ההם שמו מופיע פעם אחת בלבד.

העיתון של העיר צייטה "הקוריר המזרחי" בגיליונו מ-19 באוקטובר 1919 מדווח ש"המפקד העליון של צבא הקוזקים במזרח הרחוק (ג. סמיונוב) קיבל מכתב מסולמון סקידלסקי (אחד היורשים של ל.ש. סקידלסקי) כולל תרומה של 100,000 רובל שנועדו לרכישת לבוש חם לקוזקים האמיצים. "ייתכן שזו הייתה תרומה ישירה לחיילי הפלוגה היהודית של החטיבה המנצורית השנייה של חיל הרגלים, שלחמה אז נגד הבולשביקים לצד צבאו של סמיונוב. אך זו רק השערה ולא יותר מזה.

מכל מקום, במכתב תודה ששלח המפקד העליון של הקוזקים לא הוזכרה הפלוגה היהודית, אך המעשה של סקידלסקי הוגדר על ידו כ"מעשה של אזרחות אמיתית ופטריוטית".

מתי בדיוק האחים סקידלסקי עברו סופית לחרבין לא ידוע. כנראה עד לפירוקה של "הרפובליקה של המזרח הרחוק" הם חיו ב"שני בתים" בשטחה של רוסיה עדיין היו להם מפעלים. בארכיון נשמר מסמך מ-8 בפברואר 1922 תחת הכותרת "אישור תכנון של חברה ציבורית "ל.ש. סקידלסקי". במסמך זה נמנו מפעלים שהיו בבעלותם: מפעלי עץ, נגריות, מפעל לדיקט, תחנות קמח ומפעל לייצור שמן ומכרה פחם. בנוסף קיימים נתונים המעידים על קיומה של חברת "יורשי סקידלסקי" בתקופה הראשונה של השלטון הסובייטי במזרח הרחוק - בדצמבר 1923 - בהתאם למדיניות של "נאפ", אולם מהר מאוד הרכוש של האחים סקידלסקי, כפי שגם כל שאר הרכוש הפרטי ברחבי רוסיה הוחרם על ידי השלטונות הקומוניסטים. האחים הפכו למהגרים. אבל במנצוריה עדיין נותר להם רכוש רב. העסקים שלהם שם היו מבוססים ומצליחים. ברשות האחים היה הון רב והם נהנו מתדמית עסקית חיובית. האח השלישי משה לא היה כנראה איש עסקים.

במסמכים הקשורים לפעילות הכלכלית של שלמה ושמעון סקידלסקי, שמו של משה לא מופיע. לפי זיכרונותיו של מר תדי קאופמן, בנו של מנהיג הקהילה היהודית בחרבין באותם השנים, שגר כעת בישראל ועומד בראש איגוד יוצאי סין בישראל, משה סקידלסקי היה איש משכיל ותרבותי.

האחים סקידלסקי ניהלו גם את האיגוד של "מולין". גם ברוסיה וגם בחרבין הם היו ידועים כנדבנים עם יד פתוחה. הם מימנו אישית את הקמתו ובנייתו של תלמוד התורה הראשון בחרבין והם תמכו בו גם לאחר מכן לאורך שנים. הם העניקו תמיכה כספית לעניים וליתומים - ליהודים ולסינים.

(המשך בעמ' 32)

הם מכירים את אתגר קרת, מזמזמים את פוליקר, מודעים להבדל בין "מפני ש" ל"בגלל ש" ומעודכנים בסכסוך הישראלי פלשתיני. קבלנו את איילה (ג'אנג אי-נאן) יונתן (דואן קה), ירמיה (מנג ג'ן-חואה) ושאר התלמידים בחוג לעברית באוניברסיטת "ביי-דה" בביג'ינג

איילה, שיר יונתן וששת חבריהם לכיתה שותים בצמא את חוקי הדקדוק העברי מפי מורתם טל, מתרגלים את מה שלמדו עם שולה, ומתעמקים בסוגיות ספרותיות והיסטוריות של עם ישראל יחד עם רון. לרגע אפשר לחשוב שמדובר בתיכונים סטטיים ישראלים ממוצעים. ממש לא.

התשעה, בעלי השמות הישראליים כל-כך, הם דווקא סינים הלומדים בחוג יחיד במינו ללימודי עברית והיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת "ביי-דה" בביג'ינג - היוקרתית ביותר בסין.

למרות שמעולם לא ביקרו בישראל, הם חדורי סקרנות, התלהבות ואהבה כמעט לכל מה שמריח עברית, יהדות וישראל, ומכורח הנסיבות העגומות במזרח-התיכון, יוצא שהם אפילו משמשים כשגרירים של רצון טוב למדינת ישראל. מיצרך נדיר בימינו.

עם סיום שנת הלימודים השלישית שלהם, השיחה עימם מתנהלת בעברית בתיבול קל של סינית. החבריה קישקשו בעברית כבר עם תום הסמסטר הראשון שלהם באוניברסיטה, וקעת, רגע לפני שנת הלימודים האחרונה, הם מסוגלים לנהל שיחה מעמיקה של ממש. כמי שהזיעה שנים על פיצוח חידת הסינית, עובדה זו ממלאת אותי קנאה.

עברית, שפה קשה?

"לא" הם עונים כמעט במקלה. "קל לנו יותר בזכות הספרים בעברית, המורים הישראליים והשיעורים היומיומיים בעברית.", מסביר שנהב.

שיר ורון מסתייגות: "צורת הכתיבה והדקדוק שונים מכל מה שאנחנו מכירות, ולפעמים קשה לנו". בתגובה אני מספרת להן, שבשיראל כל דבר שונה ולא מובן דווקא מוגדר כ"סינית".

הם משותממים: סינית? מוזרה?

הם משתמשים לעיתים במילים גבוהות מדי, כמו "אולם" במקום "אבל", וגם יש להם לפעמים טעויות משעשעות בהבנת מושגים, שנובעות מהפער התרבותי.

תוכנית הלימודים הייחודית בפקולטה לשפות זרות באוניברסיטת בייג'ינג, החלה

באמצע שנות השמונים ועברה גלולים רבים עד למתכונתה הנוכחית, בשיתוף משרד החוץ בירושלים, שגם שולח להם ספרים, מחשבים ועזרי לימוד נוספים.

בטרם כוננו היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לסין, שימש בחוג מורה יהודי אמריקני דובר עברית, אך מאז שנת 92' מלמדים כאן ישראלים. בארבע השנים האחרונות מלמד בחוג רון כהן, ולצידו משמשות שתי מורות סיניות דוברות עברית - טל, בוגרת אחד המחזורים הקודמים ושולה, שרכשה את העברית בעת שירותה בצבא הסיני.

משתמשים בעברית כ"שפת סתרים"

איילה (ג'אנג אי-נאן), מיה (באו מינג-מינג), חן (פנג פנג), אור (לי יה), שנהב (וואנג שן-וואן), תמיר (רן ויי), שיר (מה סיאן-יאן) ויונתן (דואן קה), קיבלו את שמותיהם העבריים מכהן. ירמיה (מנג ג'ן-חואה) התעקש על שמו בעצמו. לדבריהם, העברית משמשת להם כ"שפת סתרים" מאחורי גבם של חבריהם למעונות, אבל הם גם מלמדים אותם מילים יומיומיות הכרחיות. "החברות שלי יודעות לומר 'בוקר טוב', 'לילה טוב', 'בהצלחה'", מספרת איילה. הם לומדים על החגים. קוראים ספרות עברית מימי ההשכלה ועד ימינו, מכירים את ביאליק לצד אתגר קרת ורואים סרטים ישראלים. הם מקשיבים למוזיקה ישראלית, מכירים את יהודית רביץ ופוליקר, ומבסוטים כשכהן מתיישב בחופשיות על השולחן בכיתה.

מעט מאוד דוברי עברית מסתובבים במדינה המאוכלסת בעולם, ושכתשעה סטודנטים בלבד מוך 1.3 מיליארד סינים טורחים ללמוד את השפה והתרבות הישראלית, מתבקש לשאול: למה?

כמחציתם למדו במגמת בלשנות עוד בתיכון, אחרים הושפעו מהעובדה שישראל מככבת בחדשות, מתדמיתם של היהודים כממולחים ומוצלחים, כמו גם משימעה של הטכנולוגיה הישראלית בחקלאות ובמדע.

את איילה למשל, היה זה אבא שדחף לעשות את הבחירה. "הוא אמר לי שעברית היא שפה מיוחדת של עם מיוחד", היא מספרת, "ונפתח בפני חלון לעולם חד ומעניין".

יונתן: "לא ידעתי כלום על העברית, אפילו לא ידעתי באיזו מדינה מדברים בה. אבל זו היתה הזדמנות להתקבל ל"ביי-דה", ובזכות הלימודים אני מכיר תרבות מאוד מיוחדת".

ירמיה בן ה-21 הוא אופרה אחרת. כבר בגיל שמונה שמע מסבו בשנחאי על ילדותו

לד בית-הכנסת בעיר, ועל היהודים שהגיעו למקום כפליטים מאירופה במלחמת העולם השנייה. הילד הפנים, חקר ואפילו התעמק בתנ"ך, חומר קריאה חריג בסין הקומוניסטית. "אבי קנה לי סיפורים עם סיפורי התנ"ך, וכך הכרתי את דוד, שלמה וגם את הנביא ירמיה, שסיפורו ריגש אותי במיוחד", הוא מגלה.

עבור ירמיה, הבחירה בקריירה האקדמית היתה ברורה. הוא הגיע מהעיר נאנג'ינג במרכז המדינה, והחל מתעמק בלימודי העברית וההיסטוריה היהודית ברצינות תהומית.

דווקא סבו שהחזיר בו את החיידק, נדהם. "למה אתה אוהב שפה שרק חצי מהיהודים בכלל מדברים בה? הוא שאל אותי", מספר ירמיה, שיארוזו הקיץ את המזוודות, ויגיע לעשות את שנת הלימודים האחרונה בירושלים.

אתם מדברים ביניכם עברית?

ירמיה: "יש לנו בעיה. כשאנחנו מדברים בנינו, אין מי שיתקן טעויות". אבל כהן ממחר להחמיא: "אחד מהם אפילו תיקן פעם שגיאה לישראל ש'אמר 'בגלל ש', אחרי שלמדנו שיש לומר 'מפני ש'".

התשעה מודים, שהם בהחלט שמחים על כל הזדמנות לדבר עברית. די לראות את פניהם המאירות, כשהם מגיעים לאירועים ישראלים בביג'ינג בצפייה לפגוש בני שיח, כדי להבין.

מה תעשו כשתסיימו ללמוד?

יונתן: "אני רוצה להביא את הטכנולוגיה הישראלית לסין". ואילו אור, שישב עד כה בשקט מפתיע: שמעתי בילדותי הרבה מאוד על צה"ל, ואני רוצה לעבוד בתעשיות הבטחוניות. אולי אפילו הישראלי. כך אדע מה הנשק החדש ביותר שישראל מקבלת".

הבנות פחות החלטיות ומדברות בעיקר על המשך לימודים, אולי בישראל. ורק ירמיה בשלו: "החלום שלי הוא לבנות קשר מיוחד בין התרבות הסינית ליהדות".

מגיבים רגשית לכל פיגוע

רבים מבוגרי החוג המשיכו לעסוק בתחומים שונים הקשורים לישראל. חלקם נשאבו לשירות החוץ הסיני, לצבא ולמודיעין, אחרים הגיעו לישראל או השתלבו בעסקים סיני-ישראלים. פרנסה לא חסרה למיעוט היקר של סינים דוברי עברית, וכנראה שגם למחזור הנוכחי אין סיבה לדאגה.

מאחר שתוכנית הלימודים כוללת גם נושאים אקטואליים, התשעה מנסים להבין את

מציאות החיים המוטרת בארץ. הם מגיבים רגשית לכל פיגוע, ואף מרגישים חובה להסביר את עמדת ישראל בסכסוך, מחוץ לכותלי הכיתה. משימה לא פשוטה, במדינה בה מכונת התעמולה הממשלתית אינה אוהדת את ישראל.

איך אתם רואים את המצב בישראל?

מיה: "אני מרגישה עכשיו קרובה יותר לישראל וליהודים מבעבר. אני מסבירה להוריי מה הסיבה למלחמות בין ישראל לפלשתינים, והם מבינים שלא תמיד היהודים הם הרעים". איילה, החולקת חדר עם שלוש סטודנטיות למזרחנות, מספרת שפעמים רבות היא מוצאת את עצמה בוויכוח עימן: "הן תמיד אומרות לי שהפלשתינים רוצים שלום, ושהישראלים רעים".

ורק אור ממשיך להשמיע דעות הנחשבות לחריגות בכיתה. למשל, בתרגיל דקדוקי למשפטי "אילו" כתב: "אילו היה לי עט קסמים, הייתי מעביר את ירושלים לפלשתינים", והצליח להוציא את כהן, הרגוע בדרך כלל, משלוותו.

לאחרונה בנה ירמיה אתר אינטרנט המוקדש לישראל, עם דף פתיחה מרשים, עליו מתנוסס בגאווה סמל המדינה. באתר, בו ביקרו עד כה כ-7,500 גולשים, יש מאמרים, קישורים

לאתרים ישראליים, ואפשר אפילו להוריד את "התקווה" ו"ירושלים של זהב".

בנוסף הוא מנהל עם הגולשים קבוצות דיון המתלהטות לעיתים, בהתאם לאירועים. לדבריו, "שלושים אחוז מהמבקרים תומכים בישראל, שלושים אחוז נגד והיתר באמצע". ירמיה עושה מאמץ הסברתי אדיר, אישי לחלוטין ולעיתים סיופי, להפיץ את הבשורה בסין, ומספר בתסכול על המאמר שניסה לפרסם בכתב-עת מקומי, וצונזר.

"האינטרס הישראלי בחוג הוא להכיר לסטודנטים, באמצעות השפה, את המדינה בהקשר התרבותי, החברתי, וההיסטורי", מסביר כהן, "הלימודים יצרו בהם סקרנות גדולה, ולראיה. רצונם האדיר לקבל מלגת לימודים בישראל גם בימים אלה".

על השאלה, אם אינם מפחדים מהמצב הביטחוני, שאף גבה חיים של שלושה מבני ארצם בחודשים האחרונים, ענו כולם: "לא צריך לפחד", והביעו תקווה להגיע למדינה שעימה עשו היכרות כה עמוקה.

לומדי הסינית בישראל

בעיקר אנשי עסקים

מזה שנים נלמדת השפה הסינית בארץ במסגרות שונות. האוניברסיטה העברית

בירושלים היתה החלוצה לפני למעלה מ-25 שנה, במסגרת החוג ללימודי אסיה ואפריקה, הרבה לפני שישראלים רבים ידעו איפה נמצאת סין על המפה. אחריה הנהיגה גם אוניברסיטת תל-אביב לימודי סינית.

חצי אחוז מכלל הלומדים בבת-ספר לשפות בארץ, לא כולל אוניברסיטאות, לומדים סינית. אלה נחלקים לשניים: מי שנוקקים לה ברמה מסויימת, לצורכי עסקים, ואחרים שנמשכים לאקזוטיות של השפה, הכוללת אלפי אותיות והבהרות.

בתי-הספר לשפות בארץ, כדוגמת "ברליץ" שמכשיר את הדיפלומטים היוצאים לסין, מציעים לימוד סינית בדרך-כלל במסגרת שיעורים פרטיים.

תוכנית הלימודים מותאמת לצורכי התלמיד, המורים ברובם סינים, והשיעורים נערכים גם בבית התלמיד שיעור פרטי יעלה כ-30 דולר לשעה, ואפשר ללמוד גם בקבוצות קטנות, כשעלות קורס בן 30 מפגשים היא כ-4,500 שקל.

אגב, מחלקת התרבות של שגרירות סין בישראל איננה מציעה עזרה או הכוונה למבקשים ללמוד סינית.

עמליה ארנמן-ברנע

ידיעות אחרונות

משפחת סקידלסקיי

ב-1939 נוסד בחרבין איגוד ספורט יהודי "מכבי". מיום הקמתו ובכל שנות פעילותו כמעט כל התקציב שלו כוסה על ידי שלמה סקידלסקי. שמעון סקידלסקי לפי עדותו של ת. קאופמן היה אדם משכיל מאוד. הוא סיים את לימודי המשפטים שלו באוניברסיטה של סנט פטרבורג וגם את האקדמיה למוסיקה. הוא היה פטרונם של התיאטרון, האופרטה ושל קוורטט מוסיקלי ידוע בחרבין. הוא היה איש תרבות אירופית והתמצא במוסיקה היטב.

כאשר יפן כבשה את מנצוריה ב-1939, מעמדם הכלכלי והחברתי - של האחים סקידלסקי לא השתנה בהרבה. למרות שיפן הייתה בת בריתה של גרמניה הנאצית, היפנים נקטו מדיניות עצמאית ביחס ליהודים.

כשהצבא האדום הגיע לחרבין, האחים סקידלסקי נעצרו. הדבר קרה ב-8 לספטמבר 1945. הנק.ו.ד. האשים אותם בכך שהם: "השתמשו בהון שלהם ככלי במאבק נגד בריה"מ". הם הואשמו גם ב"קשרים עם הקונסוליה היפנית". גורלם של אחים סקידלסקי הידועים בכל המזרח הרחוק

כזימים, תעשיינים ונדבנים, היה כפי שניתן לנחש, מר מאוד.

בין אנשי חרבין, שראו אותם לאחר שנעצרו, **היה ת. קאופמן. הוא נזכר: "את האחים סקידלסקי ראיתי בפעם האחרונה בסוף ספטמבר 1945.** רכבת קרוונת מסע עם העצורים עמדה על הפסים אחוריים של תחנת הרכבת בחרבין הישנה. היה זה מוקדם בבוקר כאשר מחלק החלב סיפר לי על רכבת הזאת. אני הלכתי לחפש את אבא" (גם אביו נעצר על ידי השלטונות הרוסיים). "את אבי לא ראיתי,

אך את המראות שראיתי אי אפשר לשכוח, הם תמיד עומדים מול עיני: האחים סקידלסקי ועצירים אחרים עמדו ליד פתח קרון המסע והאוכלוסייה הרוסית זרקה להם כיכרות לחם עד שהחיילים החלו לפזר את ההמון וסגרו את הדלתות.

המראה של שני האנשים הכי עשירים במנצוריה, שתמיד היו לבושים יפה, אך עתה מכוסים בסמרטוטים מלוכלכים, היה קשה מאוד. "תושבי חרבין לא ראו יותר את האחים סקידלסקי לעולם.

לפי תעודה רשמית שהונפקה על ידי פרקליטות

רוסיה ב-1996, שמעון סקידלסקי "נפטר בקוקנד בבית חולים מספר 3670 ב-6 לאפריל 1948. "מידע אחר מוסר שהוא מת "מהתקף לב" בבית הסוהר של עיר ניקולסק-אוסורסק. שלמה סקידלסקי קיבל 25 שנות מאסר בבית סוהר. תאריך פטירתו בלתי ידוע.

האח השלישי משה סקידלסקי, חי בחרבין עד ל-1951 ומת מוות טבעי במיטתו. קיימת סברה שמה שהציל אותו כנראה היה דרכון של רפובליקת האיטי. קברו בבית העלמין היהודי בחרבין נשמר היטב.

משפחת סקידלסקי הייתה משפחה עניפה למדי ונציגיה במזרח הרחוק היוו רק חלק קטן ממנה. צאצאיהם גרים כעת בארה"ב, בארגנטינה, באוסטריה, בקנדה ובספרד. נכדו של חיים לייב סקידלסקי, הנינה שלו ומשפחתה גרים באוסטרליה. הנין שלו, לורד רוברט יעקב אלכסנדר סקידלסקי הועלה לדרגת האצולה הכי גבוהה בבריטניה על ידי מלכת אנגליה.

אלה הם קווים אחדים בדיוקנה של משפחה זו, אשר תרמה רבות לפיתוח המזרח הרחוק. ו. רומנוב - די"ר להיסטוריה, פרופסור ח.ג.פ.ו.

יהודים צוהלים לניצחון יפן

מאת אברהם רבינוביץ' ("ג'רוסלם פוסט")

ועידה בינלאומית לציון 100 שנה למלחמת רוסיה-יפן

עם אנגליה בגלל בריתה של האחרונה עם יפן. תבוסתה של רוסיה וצמצום איומה סללו דרך להתפייסות בין לונדון וסנט פטרבורג. כך הפכה ברית בלתי פורמלית זו בין ארבעת המדינות לאנטנטה של מלחמת העולם הראשונה. פרופ' שי סבור שאולי ניתן היה להימנע ממלחמה זו אילו נחתמה ברית בין אנגליה וגרמניה, אשר היתה מאחדת את חמשת המעצמות, במקום ליצור שני מחנות יריבים אשר סללו את הדרך למלחמת העולם הראשונה.

צוסימה

קרב צוסימה בן היומיים (1905.5.27-29) נחשב בצדק לאחד הקרבות הימיים הגדולים בהיסטוריה של האנושות, בקנה מידה של **אקטיוס** (31 לפנה"ס) בו גבר אוקטאויאן על מארק אנטוני ושינה את פני העולם הרומי, **לפאנטו** (1571) בו השמיד הצי הנוצרי הקטן את הצי הטורקי הענקי, ו**טרפלגר** (1805) אשר ביסס את העליונות הימית הבריטית ליותר ממאה השנים הבאות.

משהטילו היפנים את המצור על אניות המלחמה הרוסיות בנמל פורט ארתור, החליט צאר ניקולאי לשלוח את הצי הבלטי הרוסי תחת פיקודו של האדמירל זינווי פטרוביץ' **רוז'סטבנסקי** למזרח הרחוק כדי להסיר את המצור היפני, להשמיד את הכח הימי של האויב וכך "במכה אחת" לסיים את המלחמה בנצחון. הצי הרוסי יצא מלייפאגיה באמצע אוקטובר, 1904. מסעו על פני חצי כדור הארץ ערך שבעה חודשים רצופי תקריות ביש מזל. באי מדגסקר שהה הצי במשך חודשיים, ושם נודע לרוז'סטבנסקי שפורט ארתור נכנעה ליפנים וכי האניות הרוסיות נשבו. הוא רצה לחזור על עקבותיו לרוסיה, אך לבסוף החליט להמשיך בדרכו, הפעם לולדיווסטוק דרך **מיצרי צוסימה**.

בראשית מאי, 1905 הארמאדה הרוסית הגיעה למימי ים סין וב-26 למאי נכנסה למיצרי צוסימה. **אדמירל טוגו** היפני חיכה לרוסים במארב ליד חוף קוריאה הדרום מערבי. רוז'סטבנסקי כמעט והצליח לעבור את המיצרים בשלום תחת מעטה העלטה, אולם היפנים הבחינו באניית בית החולים אשר על פי החוק הבינלאומי (ובניגוד לשכל הישר) היתה מוארת מחרטום עד ירכתיים,

ויחליש במידה רבה את האיום ההולך וגובר של המהפיכה בבית.

הפעם החליטו היפנים לוותר על קידות הנימוסין לפני תחילת הקרב. מיד עם ניתוק היחסים הדיפלומטיים עם רוסיה ובלי להכריז על המלחמה הם תקפו את פורט ארתור והטילו מצור על אניות המלחמה הרוסיות שנשארו תקועות בנמל. שורה של ניצחונות בקרבות יבשתיים במנצ'וריה ולבסוף השמדת הצי הרוסי במיצרי צוסימה הביאו את נצחונה המזהיר של יפן. ארבע חודשים מאוחר יותר בתיווכו של נשיא ארצות הברית תדי רוזבלט הושג הסכם שלום בין שתי המדינות בפורטסמות, ארה"ב.

העם הרוסי החל לקלוט את גודל המפלה. כתוצאה מרשימה ארוכה של אבידות במלחמה ושורה ארוכה לא פחות של כישלונות וליקויים בממשל ובצבא פרצה מהפיכת 1905 אשר ניבאה את מהפכת אוקטובר 1917 וסופו הבלתי נמנע של המשטר הקיסרי ברוסיה.

אשר ליפן, נצחונה פתח לה את הדלת לתפוס מקום בקרב חמשת מעצמות העל. מעתה, היא תצעד, שעל אחר שעל, לקראת העימות הגדול עם ארצות הברית באוקיאנוס השקט. ציין פרופ' שילוני: "ניצחונה של יפן אשר בגללו ויתרה רוסיה על שאיפותיה האימפריאליסטיות במזרח אסיה, הגביר את תאבונה של ארה"ב באזור". אכזבתו של הצאר ניקולאי מן המאמץ לנצח במלחמה נגד יפן כדי להחליש את אי השקט המהפכני בבית, דחפה אותו לתמוך בסרביה נגד איומה של אוסטרו-הונגריה לפלוש אל תוכה. התוצאה: פריצה של מלחמת העולם הראשונה, ואחריה - של המהפכת אוקטובר הגורלית. "כך", טוען שילוני, "פרצו מלחמת העולם הראשונה והמהפיכה הרוסית, כתוצאה ממלחמת רוסיה-יפן".

פרופסור אהרון שי מאוניברסיטת תל אביב אמר שלמלחמת רוסיה-יפן היה תפקיד מרכזי ביצירת מערך חדש של כוחות במזרח הרחוק. כבר משנת 1902 אנגליה חתמה על חוזה ברית צבאית עם יפן כתוצאה מכך שהכוח הימי האנגלי כבר לא היה מסוגל להוות גורם דומיננטי במזרח הרחוק. צרפת חששה שמא בריתה עם רוסיה עלולה להביא אותה להתנגשות

בזמנו היתה מלחמת רוסיה-יפן ידועה כ"מאבק הצבאי הגדול בתבל" אשר הטביע את חותמו על היחסים הבינלאומיים של המאה ה-20. מאה שנה לאחר מכן צויין מאורע היסטורי זה בסימפוזיון בינלאומי משותף באוניברסיטאות ישראליות (האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת חיפה). "הנקודה היהודית" במלחמה זו נובעת מן המעורבות היהודית המפתיעה בשני צידי החזית.

מעורבות זו הודגשה בפתיחת הסימפוזיון בן שבוע ימים על ידי שירת שירי אבל ביידיש אודות החיילים היהודיים שיצאו להילחם במנצ'וריה הרחוקה - יחד עם השירים הרוסיים והיפניים של אותה תקופה.

"במימדי לוגיסטיקה היתה מלחמת רוסיה-יפן המלחמה המודרנית הראשונה", אמר פרופ' בן-עמי שילוני מהאוניברסיטה העברית, "בקרב על מוקדן (שן-יו) בשנת 1905 יותר ממיליון חיילים נלחמו לאורך חזית בת 150 קילומטרים, אולי המספר הגדול ביותר של לוחמים אשר נלחמו בקרב מסויים אחד".

החיילים הרוסיים הובלו לחזית במסילת ברזל טרנס-סיבירית בת 9,311 הקילומטרים, המסילה הארוכה בעולם. מסלולו של הצי הרוסי מוכה הגורל היה אף ארוך מזה: 33,000 קילומטרים - מלייפגיה (עכשיו לטביה) עד לצוסימה, מקום בו הושמד בידי היפנים.

מהות הסכסוך

הסכסוך הרוסי-יפני נבע מיריבותן הקולוניאלית במנצ'וריה. בתום המלחמה הסינית-יפנית הראשונה (5-1894) ניצלה רוסיה את תבוסתה של סין כדי לאלץ אותה להחכיר לה את הנמל פורט ארתור לצורך הפיכתו לבסיס ימי נקי מקרח. יפן חששה שצעד זה יהווה איום לבטחונה, וכאשר רוסיה החלה להקרין את השפעתה בכיוון קוריאה, שהיתה אז בחסות יפן, התדרדרו היחסים בין רוסיה ליפן עד לשפל המדרגה. יפן ניסתה לחלק את השטח לאזורי השפעה, אך רוסיה סירבה להתפשר. על פי היסטוריונים שונים האמינו הרוסים שרוסיה הענקית מסוגלת להביס בקלות את היריב האסיאני, וכי הנצחון על היפנים יאחד את העם הרוסי

והקרב החל. האניות היפניות היו חדישות יותר, מהירות יותר והיה לארטילריה שלהם טווח אש ארוך יותר. האסון היה מוחלט: בסך הכל הוטבעו 18 אניות רוסיות, 5 נכנעו, 3 מצאו מקלט בממלי שנחאי ומנילה, 3 הגיעו לולדיוסטוק. יותר מ-5000 מלחים רוסיים ירדו למצולות יותר מ-6000 נשבו. היפנים איבדו 117 איש. אשר לאדמירל רוזיסטבנסקי, הוא נשבה, אך מאוחר יותר נשלח לרוסיה ברכבת כבוד מיוחדת. היפנים יכלו להרשות לעצמם לנהוג בו באדיבות האבירית, כדרכם.

"הנקודה היהודית"

כולנו מכירים את סיפורו ההרואי של יוסף טרומפלדור אשר איבד את זרועו בפורט ארתור וזכה באות ההצטיינות הרוסי הגבוה ביותר (צלב גיורגי) על גבורתו. בשל פציעתו הקשה הוא היה זכאי להשתחרר מהצבא, אך ביקש לחזור לחזית. בקשתו כובדה. 16 שנים מאוחר יותר הוא נפל בקרב בגבול לבנון והפך לסמל אגדתי של גבורה יהודית.

כל זה ידוע לנו. אבל פרופ' שילוני יודע לספר על 33,000 יהודים אחרים ששירתו בחזית המנצורית, המספר הגדול ביותר של לוחמים יהודיים מאז מרד בר כוכבא ברומים.

היהודים היוו 6.6% של הכח הרוסי במנצוריה על אף שהיוו רק 4% של אוכלוסיית רוסיה (חמשת המיליונים של יהודי רוסיה היוו באותה תקופה מחצית היהדות העולמית). יותר מ-50% של הרופאים הצבאיים היו יהודים. אחד מהם, תושב ורשה, היה הנריק גולדשמידט, המוכר טוב יותר כיאנוש קורצ'ק, אשר ב-

1942 הלך מרצונו למחנה המוות הגרמני, ולא עזב את תלמידיו. מתנדבות יהודיות רבות שירתו בתור אחיות. כ-3000 חיילים יהודיים נפלו בקרבות. שילוני הדגיש כי היפנים היו מעוניינים לעודד את פעילותן של תנועות המיעוטים ברוסיה והרשו לטרומפלדור ללמד עברית, להקים תא ציוני ולהתכתב עם מנהיגים ציוניים מחוץ ליפן.

למרות השתתפותם המאסיבית של היהודים במאמץ המלחמתי הרוסי, קיוו יהודי העולם לניצחונה של יפן בגלל האנטישמיות המשתוללת ברוסיה. שנה אחת לפני פרוץ המלחמה אירע הפוגרום הגדול בקישנב בו נרצחו 49 יהודים ו-500 נפצעו. הצאר אשר כינה את יריבו "ז'יידים" ("יהודונים") התייחס לפוגרומים באהדה. בתקופה ההיא חיבר איש משטרה חשאית רוסית את החוברת האנטישמית הידועה לשמצה, "הפרוטוקולים של זקני ציון" בה נטען שהיהודים קשרו קשר להשתלט על העולם.

"על אף שאלפי יהודים לחמו ונהרגו כחיילים רוסיים," אמר שילוני, "שמחו היהודים בכל העולם על ניצחונה של יפן. הם ראו את יפן כשליחה מן השמים לנקום את הדם היהודי."

נפתלי הרץ אימבר, מחברה של התקוה, כתב בניו יורק שיר הלל לצבא היפני. ילדים יהודיים רבים אשר נולדו באותה תקופה במצרים נקראו בשמות הגנרלים והאדמירלים היפניים המהוללים. כך, שמו של ילד אחד היה טוגו מזרחי, מי שהפך לבמאי סרטי קולנוע ומייסד "אולפני טוגו מזרחי" המפורסם באלכסנדריה.

יהודי אטלנטה, ג'ורג'יה, רבים מהם יוצאי רוסיה, פתחו במבצע גיוס כספים במטרה לרכוש אניית קרב נוספת לצי היפני שתיקרא "קישנב". המבצע נכשל, אך בניו יורק היה גר יהודי עם גישה חופשית יותר להשגת כסף גדול: יעקוב שיף, נשיא "בנק השקעות הון, לייב ושות'". חודשיים לאחר פרוץ המלחמה נפגש שיף במסיבה בלונדון עם סגן נשיא של הבנק הממשלתי של יפן, ברוך טקאהאשי אשר נשלח למערב במטרה לגייס כספים למען המאמץ המלחמתי היפני. בסיוע פעיל של שיף גויסו בארה"ב ואירופה \$200,000,000 שממנו את הוצאות המלחמה עבור יפן.

ב-1906 הוזמנו שיף ומשפחתו לטוקיו לסעודה על שולחנו של קיסר יפן אשר העניק לו את "אות השמש העולה", האות הגבוה ביותר ביפן. שיף היה איש זר ראשון אשר קיבל אות זה. בהמשך הסעודה שאל הקיסר את שיף, מה הניע אותו לעזור ליפן כאשר תוצאת המלחמה לא היתה ברורה כלל ועיקר? ענה שיף: "רצייתי שיפן תנצח כי בהשגת ניצחונה של יפן הייתי עוזר לאחי היהודים הסובלים תחת שלטונו של הצאר."

ב-1911 אמר שר האוצר הרוסי, ולדימיר קוקבצב, "רוסיה לעולם לא תשכח ליהודי ההוא, שיף, את אשר עולל לרוסיה". גם היפנים לא שכחו את האיש: החלטת טוקיו לדחות את דרישת הגרמנים, בני בריתם במלחמת העולם השנייה, לבנות מחנות ריכוז ליהודים נבעה, לפחות חלקית, מכך שהם לא שכחו את אשר עשה "היהודי ההוא, שיף," לארץ השמש העולה. (מאנגלית: עמנואל פרת)

מלון "מודרן" בבעלות יהודי יוסף כספה נבנה ב 1903 בנו של י. כספה - שמעון כספה נרצח ע"י פשיסטים ב 1935 (ראה בולוטנים מס' 379-078).

1903

2004

ההתארגנות והנסיעה מסין לישראל

שמואל רוזנבלום

השמועות על עזיבת היהודים את חרבין הגיעו לאוזני דווקא בבית הספר, כאשר עמדנו להתכונן למבחן שאמור היה להיערך שבועיים מאוחר יותר. כנראה זה היה מבחן שלישי. אז שמעתי מישהו מחברי לכיתה אומר לי או בעצם רומז, "בשביל מה לך להתכונן הרי בזמן המבחן אתם כבר בטח לא תהיו פה, מה ההורים שלך לא סיפרו לך?"

לא לקחתי את דבריו ברצינות, כי בבית באמת לא דיברו על שום נסיעה, לא פיטרו את הטבח הסיני ולא את העוזרת הסינית שעבדו בביתנו, ערכנו קניות כרגיל ולא חשתי כל הכנות לנסיעה.

אבל בכל זאת המקרה בבית הספר לא נתן לי מנוח ובאחד הימים שאלתי את אמי באם יש משהו בשמועה שגוונה לאוזני, אמא ענתה לי "תתעלם משמועות, כאשר זה יהיה אקטואלי לגבינו, אתה כבר תדע. מתשובה זו הבנתי שאולי יש מגמה כזו, להעביר את כל היהודים. אבל היות שלא חשתי בסימנים קטנים ביותר לכך, נרגעתי והמשכתי את עיסוקי כרגיל. והיות שעברתי כבר את גיל 12, לקחו אותי הורי ליהודי עם זקן שנוהג היה לבקר בבית כנסת בחגים לשם הייתי הולך יחד עם דודי ואבי וסיפרו לי שבקרוב תהיה לי מסיבת בר-מצווה ועלי ללמוד לקרוא כמה פסוקים בשפה יהודית (לא קראו לזה עברית).

ביקרתי בביתו של האיש עם הזקן רבי רולבנט והוא לימד אותי לקרוא בספרי התפילה. ואכן הצלחתי לקרוא משפטים הנחוצים ליום הבר-מצווה עם הניגון וההיגוי הנכון. לא פעם התחמקתי מהשיעורים כי הבילויים עם חבריי קרצו יותר. אבל בסיכומי של דבר הייתי מוכן לכל הדרוש. קנו לי תלית עם ציציות וכיפה לבנה ובערך כחודש לפני מועד החגיגה הפרטית שלי הרגשתי בבית תכונה וראיתי את פני בני הבית מודאגות ולא מתוך פחד או אירוע כלשהו אלא נאמר לי שאנו עוזבים ונוסעים לפלסטינה תוך שבוע עד 10 ימים לכל היותר.

אבי ודודי רכשו ארגזים גדולים והחלו לארוז. נאמר לי לארוג את הדברים שלי, משחקים, ספרים וציוד שלא היה רב ביותר. דאגתי במיוחד לאוסף הבולים שלי שהיה מגוון ורב יחסית אותו אספתי מגיל 8. משום מה פחדתי שלא יתנו לי להוציאו

מסין.

הורי הפחידו אותי, יתכן מתוך הלצה שאשכנע את האיש במכס שיתן לי להעביר את הבולים, ולכן לא ארזתי אותם יחד עם כל הציוד אלא החזקתי אותו בתיק קטן ונפרד ביד.

אחי הקטן שהיה בן 7 שמח מאוד שנאמר לו שנפליג באניה. כל בני הבית. דאגו לספר לנו שתהיה לנו הפלגת נופש ושנבקר בהרבה ארצות ובסוף נגיע לפלסטינה. אני זוכר שנרדמתי עם המחשבות על ההפלגה. חשתי מן עצבות מעורבת באושר על עזיבתי את השכונה ואת החברים אבל נסיעה לארץ רחוקה שגדלים בה תפוזים בשפע, והדרך הימית לשם הסעירה את דימויני עד כדי כך שנפשית, הייתי מוכן לצאת לדרך כבר למחרת.

עברו עוד כמה ימים, שמעתי שקבוצת משפחות יהודיות עזבו כבר לפנינו ואנחנו הקבוצה השניה.

שמעתי שנציגי ארגון "הגיוינט" או נציגים של ארגון "איירו" מארגנים את כל נושא ההגירה.

לבית הספר כמעט שלא הלכתי, למי היה ראש ללמוד כאשר עומדים בפני מהלך כזה בחיים? כמובן שבידועי את יום היציאה שהיה כעבור 3-4 ימים הלכתי להפרד מחברי לכיתה. לא רציתי לעשות מזה משהו רשמי, אבל המחנכת ששמה היה פרידצינה הפנתה את תשומת ליבם של כל תלמידי הכיתה. הזכירה את שמי ואיחלה לי בשם כולם נסיעה טובה.

נפרדתי מכל אחד באופן אישי במיוחד מהילדה טיטיאנה רבינה שהיו לי איתה שיחות מיוחדות, שיחות נפש, אולי היתה זו חברות? אז לא ידעתי להגדיר זאת אבל אם אני זוכר את הילדה הזאת מכל יתר שמות הבנות שהיו בכיתה יתכן וההגדרה נכונה.

כעבור יומיים נלקחו כל הארגזים והדירה נותרה ריקה, נותר רק ציוד אישי ותיקים שכל אחד החזיק ביד. נסענו לרכבת שהובילה אותנו לטיינזין, נסיעה של יום ולילה כמדומני. בטיינזין התמקמנו במלון ל-48 שעות. באחד הלילות לקחו אותנו ועוד כמה משפחות במשאית שהובילה אותנו לנמל, שם עגנה אוניה קטנה ששמה היה "אקוודולציי" בה שטנו לים הפתוח. משום מה חשבתי שאולי היציאה שלנו בלתי לגאלית, כי הכל נעשה בחשאי

ובמהירות, היו לי הרבה שאלות אבל הורי לא התפנו לענות לי. גם האניה שבה שטנו לא נראתה לי מתאימה לשוט לארץ ישראל, לא בנפח שלה ולא בסידורים של הסיפון, שם ישבו צפופים אחד לשני.

החזקתי את אלבומי הבולים שלי שאף אחד לא התעניין בהם!! וכעבור שתיים של שייט באניה "אקוודולציי" לפתע ראיתי ממול "ארמון" לבן גדול בתוך הים ואז אימי אמרה לי "אתה רואה, זאת האניה שאיתה נפליג לפלסטינה".

התרגשות וסקרנות מילאו את ליבי, התברר לי שזו אניה שבדית "אנה-סאלן" בעלת נפח של 30,000 טון שאמורה לחצות אוקיינוסים, וכעבור חודשיים בערך הביאה אותנו למחוז חפצינו.

עלינו והתארגנו על האניה, כל משפחה קיבלה 2-3 תאים בהתאם לגודל המשפחה היתה המולה עד שחילקו את החדרים הקטנים יחסית. אימי חששה כל הזמן לאבד אותי ואת אחי מכיוון שענינו תרו כל הזמן אחרי הסביבה והים הגדול מסביב, ואני אימצתי את מוחי, מדוע מדובר בהפלגה שנמשכת חודשיים? רציתי לדעת את המסלול היות וכבר למדתי גיאוגרפיה. אטלס היה לי וכאשר התמקמנו בתאים הכרתי ילדים נוספים בערך בגילי, אסף אותנו דודי והסביר לנו שהאניה חייבת להקיף את האוקיינוס השקט והאטלנטי ולעבור במיצר גיברלטר ולחצות את הים התיכון ואז להגיע לפלסטינה.

אני שאלתי מדוע עליה לעשות דרך כל כך ארוכה הרי אני מצאתי דרך קצרה יותר באטלס, העוברת ליד הודו ודרך תעלת סואץ? ואז נתן לי דודי גם שיעור בהיסטוריה, והסביר שקיים מצב מלחמה בין היהודים שחיים בפלסטינה לבין מדינה הנקראת "איגיפט" - מצרים והיא לא תאפשר לנו לעבור בתעלת סואץ ולכן עלינו לעקוף את אפריקה שזה אותו הדבר כמו לעבור את שני האוקיינוסים ולבקר במדינת פנמה ששם ממתינים לנו יהודים רבים. דודי הסביר לנו עוד פרטים אבל כבר שכחתי אותם.

לאחר חודש בים נעשיתי "ידען" עקב שאלות ותחקור אנשים שונים באניה ביניהם מלחים איטלקיים שידעו אנגלית. שיפרתי את ידיעותי באנגלית לצורך שיחה איתם ועם עוד ילדים שהפליגו איתנו עד לפנמה בלבד, ילדים אנגלים או

אמריקאים.

זוכר אני שהשתוללתי באניה. הכרת את כל הגשרים, הסיפונים החרטום והירכתיים. התחברתי עם המלחים ובמיוחד עם האמריקאי "ביל" והאיטלקי "סקלוני", שהייתי מאוד לעזור להם בניקוי הסיפון וקשירת הבלים למיניהם, טיפסתי על סירות ההצלה, ויום אחד, לא אשכח זאת, הים היה סוער ועליתי לסיפון, כי בתאים לא יכולתי לסבול אנשים שחולים במחלת ים וריח ההקאות העביר אותי על דעתי.

על הסיפון הרגשתי טוב יותר על אף הרוח החזקה. לקחתי מגב וכמו שאר המלחים התחלתי להרחיק את המים שחדרו לסיפון. לפתע, רוח חזקה הדפה אותי לעבר דופן האניה, העשוי חלקו ברזל ומעליו מתוחים כבלי פלדה. נעצרתי על ידי הכבלים שמנעו את נפילתי לים.

מלח גברתן וגבוה אחז בי, הוביל אותי אל המדרגות וציווה עלי לרדת למטה הוא צעק "גואו-דאון". הבנתי את הרמז העבה אך נשארתי יושב על המדרגות וכך מצאה אותי אמי אשר דאגה היכן אני מבלה בשעת סערה.

כעבור מספר ימים נתבקשתי לארגן ילדים שיאספו בקבוקי משקאות ריקים תמורת ארגו בקבוקים ריקים קיבלנו 3 חפיסות שוקולד משובח.

שמחתי על עיסוק זה, איתרתי מקום מתחת למדרגות, בתוך סליל עבה של חבל, שם הייתי מחביא את הארגזים, וכאשר התמלאו, רצתי לקנטינה וקיבלתי את חפיסות השוקולד אותן הבאתי להורי שהתפלאו מאוד מהישגי, מלאתי אותם בשוקולד.

ההשתוללות של הילדים ושלי כנראה הדאיגה את אנשי הצוות אשר מינו מבוגר כאחראי שניסה להרגיע אותנו וכך מצא הוא משהו שהיה גם יעיל עבורו כשמינה כ-10 מנהערים כסדרנים בעת הארוחות בחדר האוכל הראשי אשר אכלו בו בשלוש משמרות ולמעשה חדר האוכל פעל כמעט כל היום, 3 ארוחות בוקר, 3 ארוחות צהריים ו-3 ארוחות ערב. אנו שהתחלקנו בינו היינו עוצרים את העומדים בתור כבר למעלה ושחררנו לחדר האוכל קבוצות של 20 איש לפי סימן של האחראי שהיה למטה לצורך התפקיד קיבלנו סרט על הזרוע כדי שכולם יראו בנו כבעלי תפקיד ובעלי סמכות לקבוע מי יעבור ומי ימתין. נהנתי לעצור דווקא את בני משפחתי, אולי כדי למחיש להם את הפונקציה שאני ממלא. בכך עסקנו עד הגעת האניה לאיי הוואי, או יתכן אף עד תעלת פנמה. שם ירדו נוסעים רבים ולא היה יותר צורך בסדרנות, ואנשי המטבח הסתדרו בלעדינו.

ביתיים התקרב מועד הבר מצווה שלי

והוחלט לערכו באניה ולא להמתין עד הגיענו למחוז חפצינו, לארץ.

אבי ודודי ועוד אנשים הכינו את הכל, את הבמה המוגבהת, את הספסלים, לא זכור לי אם היה ספר תורה אך ספרי תפילה היו, נמצא גם חזן, יין וסוכריות שאותן הרגשתי נופלות על ראשי מלמעלה, שם היו הנשים.

קראתי בקול בספר שהוגש לי, פסוקים שאותם למדתי מרולבנט ויתכן שגם דרשה או פרשה יומית. אינני יודע מהיכן, אבל קיבלתי מתנות, נאמר לי שזו סגולה גדולה לערוך בר מצווה בדרך לארץ ישראל.

צולמתי בידי אנשים זרים, לא מוכרים לי, לחצו לי ידיים, נשקו אותי עד שלחיי נמרחו באודם. המלחים, חברי שהיו איטלקיים עמדו ממרחק וצחקו, לא מתוך לעג למנהגים האלה, אלא משמחה לראות את ידידם שחחקו ראשי במחזה שלא היו מורגלים אליו.

ההפלגה עצמה באופן כללי, גרמה לי אושר רב, עם כל הקשיים של הורי, הצפיפות בחדרים, מחלת הים של הורי וכו'. על אף שהורי נמנעו מלשתפנו בקשייהם.

אגב, עבור אבי המסע לפלסטינה לא היה חדש בשנים 1925-1928 ביקר בפלסטינה במסגרת עיסוקו כסוחר פרוות - אבי סיפר לי שבארץ הזו יש המון חול, מלריה ושלטון תורכי.

השם שנהג להזכיר הוא הסולטן עבדול חמיד, וכיום בגלל העצמאות שקיבלה המדינה, יש תקווה חדשה לשיפור באיכות החיים בניגוד למה שראה בביקורו הראשון שם.

מהנמלים שבדרך זכור לי במיוחד הביקור בהונולולו בירת הוואי. והמגדל שרשום בראשו "האלוהה" זכורים לי גם כושים ענקיים עם טבעות על זרועותיהם והנערות העטופות בפרחים שאליהן כבר התחלתי לפזול, רק הצטערתי שאני בן 13 בלבד. כן זכור לי הביקור בתעלת פנמה, ששם בגלל הבדלי הגובה בין שני האוקיינוסים הורמה אנייתנו שהוכנסה בין שני שערים כדי להמצא בגובה שווה לאוקיינוס האטלנטי, זה היה בשבילי שיעור גיאוגרפיה בהמחשה מירבית.

לפני מיצר גיברלטר פגשנו סערה חזקה במיוחד, האניה, על אף גודלה נזרקה בין הגלים כדוגית קטנה, וכנראה הוכרז באניה מצב חירום כי כל המלחים יצאו החוצה, לכל המשמרות. התגנבתי לחדר ההגאים, שם ראיתי את קציני האניה מתוחים מאוד, דבר שלא הרע את רוחי. בחזרי לתא שלנו הרגעתי את הורי שידעו שאני מסתובב עם המלחים ואמרתי להם כי שמעתי שהסערה כבר בסופה לפי התחזית. ואכן לא שיקרתי, הסערה שכחה כעבור 3 שעות וממש כבמטה קסם, הים נרגע, השמש הופיעה ובעין רגילה אפשר היה

להבחין בצוק גיברלטר ובעיר "בילבאו" שלידו.

עוד כמה ימי שיט שקטים - עברנו בין סרדיניה וסיציליה והתקרבו לנאפולי שבאיטליה.

אני חשבתי שנמשיך עם האניה לארץ ישראל ואכן השגתי מפה וחישבתי את המרחק עד ישראל, אך פתאום מודיעים שכולנו יורדים באיטליה ותגעה שתי אוניות מישראל כדי שעליהן נפליג לארץ, הדבר איכזב אותי מאוד, כבר התרגלתי ל"אנה-סאלן" כמו שהייתי רגיל לשכונה בחרבין ושוב חווית מעבר.

לא אהבתי את הרעיון, אך היות ולא קבעתי דבר, ארזנו את הציוד שבתאים (המטען הגדול כבר יועבר מ"אנה סאלן" לאניות מישראל) וירדנו לעיר נאפולי לבית מלון קטן למשך יום-יומיים. משם הוסענו לתחנת רכבת משם היינו אמורים לנסוע לעיר ברנדיזי בחוף המזרחי של איטליה. ומשם באניה "קוממיות". (כך נרשם ליד שמות המשפחות שנועדו לאכלס אניה זו, החלק השני הועבר לאניה "נגבה").

שתי האוניות, בנפח קטן בהרבה מאנה סאלן שממנה נפרדתי בצער רב שמו פניהן לעבר ישראל. נאמר לנו כי תוך 7 ימים נהיה בארץ. חוויונו בדרך צפיפות איומה. התאים היו קטנים מאוד, הסערות בים לא התחשבו שאנו שהאניה קטנה יותר והגלים היכו בעוז בדפנותיה, אבל המוראל הגבוה של המלחים הישראליים הרגיע אותנו.

עד שראינו מרחוק את אורות חיפה, המזכירים לבעלי נפש פיוטית את האורות של פיראוס וההיפך.

עגננו בחיפה, שם ביקשתי תפוז אשר טעמו הנפלא פתח לי את שערי ארץ ישראל לראשונה.

שמחה בבית משפחת קליין

לפנינה ויוסי קליין שמחה משפחתית - הולדת הנכדה השביעית, בת לשרון ובני מאיר.

איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל סין מברכים את פנינה ואת יוסי ואת כל משפחת קליין ומאחלים להם בריאות ונחת.

שורה וינר בת 85

לידידתנו שורה וינר יוצאת חרבין וטיניזין מלאו 85 שנה.

שורה פעילה ותיקה באיגוד יוצאי סין בחיפה, היא גם מתנדבת קבועה בבית חולים רמב"ם וזוכה על כך למחמאות רבות.

לשורה ידידים ותיקים המוקירים אותה ואת פועלה. איגוד יוצאי סין מברך את שורה ומאחל לה בריאות ועד 120 שנה.

האם הם חיים ביפן?

מאת דמיטרי רבינוביץ' - "נובוסטי דניה"

מאז גירשו האשורים את עשרת שבטי ישראל מארץ מולדתם, לא פסקו שני השבטים שנתנו להם להתייחס אליהם: אולי הם פה? אולי הם שם? דמיון מרוחק ומקרי בין מלה לועזית למילה בעברית הפכה ל"הוכחה שלא ניתנת לערעור" כי השפה הינה ממוצא עברי וכי העם דובר אותה שפה והינו צאצא של אחד משבטי ישראל אשר עקבותיהם אבדו מעבר הרי החושך. לפעמים חצו חיפושים אלו כל גבול של שפיות דעת. עם זאת, כדאי אולי להתבונן בתשומת לב יתירה בתופעות המתהוות פה ושם" כמו, למשל, הדמיון בין המנהגים השונים ביהדות השינטואיזם היפני...

העיר קייפנג בסין המרכזית מהווה הוכחה משכנעת על נוכחותם של היהודים במזרח הרחוק בעת העתיקה. מאידך, אין כל הוכחה שקייפנג היתה התחנה האחרונה של היהודים במסעם מזרחה. סביר לחשוב שחלק מהם המשיכו בדרכם לחופי האוקיאנוס השקט.

וכך אמנם היה. חושבים שהיהודים הראשונים הגיעו ליפן מקוריאה במאה השנייה בתקופת מלכותה של הקיסרית **חימיקו** אשר עודדה הגירתם של שבטים זרים למען חיזוקה של הכלכלה היפנית לרמה של זו בסין. עם זאת, הקפידה הקיסרית על כך שהמהגרים לא יהיו חזקים דיו כדי לתפוס את השלטון. ההגירה תוכננה והתנהלה על פי תכנון מדוקדק ובפיקוח קפדני.

בין המהגרים היה שבט בשם "**חאטא**" אשר מוצאו היה לא סיני ולא קוריאני ולא מונגולי. ידוע שבמקורו הוא הגיע ב"**דרך המשי**" מהמזרח הקרוב. מקורות יפניים מדברים על כמאה אלף חאטא" אך מספרם, כנראה, נופח במידה רבה. סביר שלפני הגירתם ליפן הם חיו זמן רב בסין כי הם ידעו את השפה הסינית והפכו לחלוצי פיתוח תעשיית המשי היפני.

בגלל ידיעתם את השפה הסינית הם תפסו עמדות מרכזיות במשרד האוצר והמכס היפניים. בני חאטא רבים עסקו ברפואה, חקלאות, מסחר ותעשייה קלה. היו ביניהם גם כהני דת.

השם "חאטא" ניתן להם ע"י היפנים. לעצמם הם קראו בשם "**יזרא**". לא פחות ולא יותר. על עברו של השבט ידוע מעט, אך מה שידוע לא יכול אלא למשוך את

תשומת לבנו. כך, למשל, אחת מאגדות יזראי מספרת על שמנהיגם העתיק, **קאוא-כצו** (כ"ץ?) ניצל בילדותו מטביעה בנהר, התחנך בארמון המלך, שיחרר את עמו מעבדות והעניק לו חוקה. מעניין, מי זה יכול היה להיות!...

פולחן "מי-יסאקו-שי"

על פסגת הר גבוה במחוז נאגאנו ביפן המרכזית נמצא בית מקדש גדול אשר כל אביב במשך זה אלפיים שנה נערך טכס פולחני של הקרבת קורבן אדם: כהן דת מביא לחצר המקדש ילד קטן, קושר אותו לעמוד, מכסה את ראשו במחצלת במבוק ומרים סכין מעל ראשו. אולם הרצח לא מתרחש. מופיע כהן אחר ועוצר את היד עם הסכין. הוא מצווה בשם אלוהי ההר לשחרר את הילד, ובמקומו מקריבים 75 צבאים צעירים.

יש לציין שהקרבת קורבן חיות איננו מקובל בדת השינטו. יש לציין גם ששם ההר הוא מוריה, וכי הקורבן מוקרב לטובת אלוהי ההר אשר גם שמו **מוריה**. כך נוצרים קוים מקבילים עם הסיפור התנ"כי על עקידת יצחק (אגב, בשם הפולחן, "מי-יסאקו-שי", המילה "מי" - פירושה ביפנית "גדול", "שי" - חלקית דיקדוקית, ואילו "יסאקו" מזכירה באופן ברור ביותר את השם יצחק. נוסף לכך, בשר צבי תואם את כללי הכשרות, ומספר הצבאים (75) הוא מספר הכבשים אשר השומרונים מקריבים אותם בליל פסח על פסגת הר גריזים.

פולחן "יאמאבושי"

זהו פולחן המוכר באחת הכתות הבודהיסטיות ביפן אשר אין לו אח ורע באף כת בודהיסטית אחרת. נוסף לכך, הוא הונהג עוד לפני חדירתו של הבודהיזם ליפן במאה ה-7. הוא מתבטא בכך שכהן המוביל את הטקס מניח על ראשו "טוקין" (מעין קופסה עשויה עור ומוחזקת על ידי רצועת עור) ותוקע בקונכייה. מה יכול להיות דומה יותר להנחת תפילין ולתקיעה בשופר? חסידי הכת מאמינים שהנחת "טוקין" מעניקה לאדם סגולות אלוהיות.

בועז, יכין וכריזנתמה

המבנה הפנימי של מקדשי שינטו זהה עם המבנה של הבית המקדש הראשון והשני. בירושלים: גם באלה וגם באלה יש "קודש הקודשים" אשר רצפתו מורמת מעל מפלס החללים האחרים. כשם שאריות עמדו בפתח של בית המקדש הירושלמי הראשון, אפשר לראות אותם בפתח מקדשי שינטו,

על אף שביפן מעולם לא היו אריות. גם שם וגם שם המתפללים התפללו בחצר הבניין ולא בתוכו.

ועוד פרט אחד: בעוד שבפתח לבית המקדש הירושלמי הראשון עמדו שני עמודים בעלי שמות פרטיים, בועז ויכין, הרי בפתח מקדשי שינטו עומדים שערים יפניים קלאסיים אשר עמודיהם ("טוריי") קשורים על ידי משקוף. אולם המשקוף הוא תוספת אדריכלית חדשה יחסית, ובתקופה העתיקה ה"טוריי" לא היו קשורים בו ועמדו בנפרד זה מזה.

בסיכום: האם יש להתפלא מכך שבכנפי גלימתו של כהן דת שינטו יש ציצות? או מכך שפסל מהמאה ה-5 גילף את דמותו של "סאמוראי" יפני... בעל פאות? או מכך שהכריזנתמה המסמלת את השושלת הקיסרית היפנית דומה כשתי טיפות מים לקישוט האבן אשר המלך הורדוס קישט בו את הר הבית?

(עריכה מרוסית: ע.פ.)

פתיחת תערוכת ציורים של

ליאונטינה שמושקוביץ

ב-18 במאי במוזיאון בית עימנואל שברמת גן, נפתחה תערוכתה של לאונינה (טינה) שמושקוביץ ילידת חרבין. טינה מציגה כל שנותיה את פירות עבודתה בתערוכה צבעונית ונעימה לעין הצופים. מאז 1992 פותחים את תערוכותיה השגרירים של סין בישראל. גם הפעם נפתחה תערוכתה תחת חסותו של שגריר סין בישראל מר צ'אן-יון-לון לקראת 8 בערב במוצאי שבת ה-8 במאי שנאספו בבית עימנואל ידידיה הקרובים של טינה וכן הגיעה משלחת משגרירות סין ובראשם השגריר ורעייתו.

את התערוכה פתח תדי קאופמן שברך את טינה על השגיה, כן בירך אותה שגריר סין בישראל ואיחל לה הצלחה בעבודתה האומנותית וכן בירכו את טינה גם פנינה זליבנסקי בשם אמני רמת גן וגבעתיים והמבקר האומנותי דר' סבלי דודקוב.

בסיכום הפתיחה הודה תדי קאופמן לנוכחים ובמיוחד לשגריר סין ופמלייתו. טינה הגישה לשגריר מתנה, ציור מפרי עבודתה. הקהל המשיך שעה ארוכה לעבור ליד העבודות המוצגות.

איגוד יוצאי סין וכל ידידה מאחלים לטינה הצלחה בדרכה האמנותית.

במקום פרזים לראש השנה אל יוצאי סין בישראל

נובלים מהר, ואילו מעשה עזרתכם מאפשר לקשט את ימיו של קשיש וגלמוד.

את תרומתכם אנו מבקשים לשלוח בהמחאה לפי הכתובת:

אגוד יוצאי סין בישראל

ת.ד. 29786 ת"א 61297.

בברכות נאמנות ובמיטב איחולים לחגים!

שנה טובה ומבורכת!

בידידות,

הוועד המרכזי של אגוד יוצאי סין

יו"ר - ת. קאופמן

מ"מ יו"ר וגזבר - י. קליין

כולנו יודעים שבשנים האחרונות התמעטו מאוד מספר התורמים הן בישראל והן בחו"ל. ובהתאם לכך התמעטו מאוד סכומי כסף המתקבלים לקרן עזרה סוציאלית. עם כל זה, מספר הנזקקים נותר גבוה מהקודם. עזרה סוציאלית ליוצאי סין מתבטאת בסך של 100,000 דולר ארה"ב לשנה.

אנו פונים אליכם בבקשה לתרום לקרן עזרה סוציאלית ובמקום פרזים לחג הפסח וכן במקום פרזים ומתנות לחגים אחרים, לימי הולדת וליובלות ולחגיגות משפחתיות אחרות. אנו נשלח הודעה מתאימה למי שהתרומה נעשתה לכבודו. אנו סמוכים ובטוחים שהתורמים יקבלו סיפוק גדול מהשתתפות במעשה אצילי כל-כך - עזרה ליוצאי סין הנזקקים. פרזים

ידידים יקרים, חג ראש השנה הולך ומתקרב, ואיגוד יוצאי סין, כמו בשנים שעברו, מוסיף להעניק לאלה המקבלים עזרה סוציאלית, סכום נוסף על התמיכה החודשית שהם מקבלים, כך נעשה פעמיים בשנה. עפ"י הנתונים ל-1 לינואר 2004 אנו מושיטים עזרה סוציאלית חודשית ל-99 יוצאי סין בישראל. רוב המקרים מדובר בקשישים, גלמודים וחולים ומתוך אלה המחצית הם עולים חדשים שעלו ארצה מברה"מ לשעבר ושעזבו את סין עם פינוי עובדי מסילת הברזל הסינית-מזרחית וכן אחרי מלחמת העולם השנייה. מצבם של רבים מיוצאי סין אלה קשה מאוד, ובלי עזרת האיגוד, הם אינם יכולים לאזן את תקציבם.

יובלו ה-100 של "מבשר ישראל"

38

מאת ששון יעקבי

ובלתי צפוי כאשר ב-1936 הוא מת מות נשיקה מהתקף לב והוא רק בן חמישים ושלוש. בהלווייתו, אשר את טקס השכבה ערך אבי, נחכו רבבות יהודי שנחי ונציגים רבים של עתונות עולמית כאשר עמודי העתונים היו מלאים מאמרי הספד ותיאורי פעלו.

אשר לנו, נתמיד בצעדינו בעקבות איש אציל זה ובשאיפתו להנציח את תולדותיה המפוארות של קהילתנו בשנחאי. לא ניתן לעברנו לרדת לחידלון. שופטנו היחידי היה רק הדור שיבוא אחרינו. רק גור דינו יהיה בר תוקף. אשר לנו, יודעים אנחנו שגם לנו יש זכות כלשהי בעשיית צעד אחד קדימה אם כי התנדנדנו לעתים בין שמחה לייאוש.

יכולים אנו לומר ללא היסוס שהדורות שבאו אחרי עזרא מעריצים אותו על שהטביע את חותמו על הקהילה אשר בקרבה הוא חי ואותה הוא אהב. ואין לשכוח שאנו שונים מאלה אשר אינם יכולים להבין את הארץ בה נולדנו וצמחנו, ואילו עברנו שנחאי היתה מרכז העולם.

(מאנגלית - עמנואל פרת)

שביכולתה להשפיע על מדיניות מעצמות רבות. היא תוכל להיות גורם מכריע ביצירת מדינה יהודית ריבונית בארץ ישראל. משפורסמה הצהרת בלפור, פעל עזרא רבות למען הכרתן במסמך היסטורי זה על ידי סין ויפן, והצליח בכך.

הוא היה עתונאי פורה והשקיע מאמץ רב בניסיונו המתמיד (מוצלח גם הוא) להמריץ את הקהילה הספרדית-בבלית העשירה של שנחאי לפעול למען פליטי רוסיה הקומוניסטית (האשכנזים). הוא גם היה בקשר הדוק עם הקהילות היהודיות של חרבין וטיינטסין וקיים התכתבות פעילה עם ד"ר א.י. קאופמן, מנהיג יהודי סין (ואביו של תדי קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין). הוא היה עובד לא נלאה וזכה להערצה וחיבה של הקהילה היהודית של שנחאי על כל רבדיה, ואילו שמו של "מבשר ישראל" הלך לפניו בעתונות של שנחאי היוקרתית. אבי המנוח היה ביחסי ידידות עם עזרא וכמובן מנוי קבוע של עתונו, אם כי השפה האנגלית המושלמת בסגנון ויקטוריאני בה כתב עזרא לא היה תמיד מובן לו עד הסוף.

עבודתו של עזרא נקטעה באופן פתאומי

בדיוק לפני 100 שנה, ב-22 לאפריל, 1904, בשנחאי נולד עתון בשפה האנגלית המוקדש לאינטרסים יהודיים במזרח הרחוק. מיסדו ועורכו הראשון, נסים עזרא בנג'מין עזרא, קרא לו "The Israel Messenger" - "מבשר ישראל". במקרה המוצלח, נושאת התוספת האנגלית של ה"בולטיין" שלנו אותו שם, ואנו גאים בכך.

למעשה היה ה"מבשר" העתון הציוני הראשון בעולם - העובדה הלא ידועה כל כך ברבים. לפני 7 שנים הזכרנו עובדה זו במאמר המערכת של גיליון 1* של עתוננו זה בהדגשה ש"המבשר" כיסה לא רק את המתרחש בקהילה היהודית של שנחאי, אלא בכל הקהילות בסין ובמזרח הרחוק. "מבשר ישראל" נולד שלושה חודשים לפני מותו של תיאודור הרצל ו-8 שנים אחרי הקונגרס הציוני הראשון בבאזל. אין ספק שהופעתו השפיעה בצורה משמעותית על חיי היהודים בסין ועל התפתחותה וכיוונה של התנועה הציונית במזרח הרחוק. בהשקפתו הפוליטית היה עזרא תלמידו הנאמן של תיאודור הרצל.

עזרה נולד בהודו ושם גדל והתחנך. הוא היה אוהד אנגליה מובהק והאמין

א
י
ג
ו
ד

י
ו
צ
א
י

ס
י
ו

ל ז כ ר ס

אלה לסק ז"ל

ב-6 באפריל 2004 הלכה לעולמה ברעננה ידיתנו יוצאת חרבין אלה לסק לבית דיטלוביצקי.

אלה היתה אלמנתו של שלמה לסק ז"ל, גם הוא יוצא חרבין. שלמה היה מפקד תנועת בית"ר בחרבין בשנות ה-30. בני הזוג לסק עלו לישראל בשנת 1935 בעת העליה הביטורית מחרבין. בארץ הצטרף שלמה לארגון האצ"ל והיה פעיל בו שנים.

בארץ נולדו לזוג לסק שני ילדיהם, הבן גיורא והבת כרמלה.

אלה היתה פעילה במשך שנים באיגוד יוצאי סין ובעלה ז"ל היה סגן היו"ר הראשון של האיגוד ומייסד "בית פונבה". בשנים האחרונות היתה אלה חולה מאוד. השאיירה אחריה בן ובת עם משפחותיהם. אלה נפטרה בחול המועד פסח ובהלוויתה השתתפו רבים, בני משפחה וידידים ביניהם רבים מיוצאי סין.

הבן גיורא וגיסה דני ברקוביץ אמרו את תפילת הקדיש. ועל קברה הונחו זרים רבים.

ת. קאופמן הניח זר בשם איגוד יוצאי סין.

אלה נקברה בבית העלמין קרית שאול בת"א ליד בעלה שלמה ז"ל.

הלכה מאיתנו ידידה וחברה יפת מראה ויפת נפש, בת נאמנה לעם ישראל ולמדינה.

איגוד יוצאי סין וכל ידידה הרבים משתתפים באבלם של גיורא וכרמלה ומשפחותיהם ועם מוסיה ודני ברקוביץ. יהי זכרה ברוך!

ת.ק.

אזכרה לנדיה שטינברג ז"ל

ב-2 באפריל 2004 בבית העלמין ירקון התקיימה אזכרה ביום השנה השני למותה של נדיה שטינברג ז"ל ילידת חרבין.

באזכרה השתתפו בני המשפחה, ידידים וחברים יוצאי סין.

פניה אליאל (ירחו) ז"ל

ב-17 במרץ 2004 בכפר תבור הלכה לעולמה פניה אליאל ירחו בגיל 75. פניה ילידת חרבין נולדה ב-21 בינואר 1929, עלתה לארץ עם אחיה שלמה ז"ל ב-25 בינואר

1950, בקבוצה ראשונה של צעירים יוצאי חרבין. מיומה הראשון בישראל חיה בכפר תבור בו התגוררו אחיה שלמה ואהרון. שם גם נישאה לאברהם אליאל ונולדו להם שלושה ילדים: יוסי, אסתר ומרים.

ב-5 ביוני 1982 במלחמת שלום הגליל נפל בנה יוסי בגיל 21 בקרב על כיבוש הבופור. אסון זה פגע בה קשות וממנו לא התאוששה עד סוף חייה.

בשנים האחרונות סבלה פניה ממחלה קשה. השאיירה אחריה בעל ושתי בנות עם משפחותיהן. יהי זכרה ברוך.

אמה גרמנט ז"ל

ב-22 במרץ 2004 נפטרה אמה גרמנט אלמנתו של ניקה גרמנט ז"ל, זמן קצר אחרי פטירתו. הלווייתה התקיימה ב-23 במרץ בבית העלמין ירקון בת"א. איגוד יוצאי סין מכבד את זכרה ומשתתף בצער המשפחה.

יהי זכרה ברוך!

כמה טיילים על אבי לניר

חבר מפקדת אצ"ל ומפקד "אלטלנה". לניר, אילו דיבר, היה יכול להיות איתנו היום. בכל תולדות המדינה, למיטב ידיעתי, הועמד רק אדם אחד לדין צבאי בשו בו מן השבי. היה זה מאיר מאור מוזס, מפקד החוליה שאחד מחבריה היה אורי אילן (חילל גולני שהתאבד בשבי הסורי ב-1954 והותיר על גופו פתק עם ההודעה "לא בגדתי). כעבור שנים, דרך אגב, הוחזרה לו דרגתו הצבאית בכבוד רב.

אז מה יש לנו? ב-1973, סגן אלוף אבי לניר ששתק ועונה למוות. ב-2004, אלוף משנה שסיגוריו חותמים על עיסקת טיעון, כדי שיספר איך הגיע ללבנון ומה אמר. ואם תרצו זה אולי כל ההבדל בין מדינת ישראל ההיא לבין המדינה היום.

כמה נורא.

ולא כתבנו מילה על טנבוים.

(איתן הבר - "ידיעות אחרונות")

הערת מערכת: אבא של אבי לניר ז"ל יעקב לניר (לנקין) ודודו אליהו לנקין עלו לארץ מחרבין בסין.

אבי נפל בשבי הסורי, כסגן אלוף בקבע. הוא היה השבוי הישראלי הבכיר ביותר באותה מלחמה.

אבי לניר היה שותף לסודות הכמוסים ביותר של מדינתנו, ובכלל זה לסוד הסודות. נראה שידע שאם ינהג כמו כל השבויים האחרים ויפתח את פיו לא יוכל עוד לעצור בלשונו, ולכן החליט לשתוק לחלוטין.

איננו יודעים הרבה על מה שעלה בגורלו לאחר מכן. טייס שבוי אחר, עמי רוקח, שמע, רק פעם אחת גניחות כאב ואת קולו של אבי לניר המאייית את שמו. החוקרים הסורים עינו את סא"ל לניר עד מוות, והוא לא אמר מילה. הוא נפל חי בידיהם וחזר בארון מתים.

לניר היה יכול להציל את חייו לראות היום את ילדיו, נועם ונורית, עולים כפורחים. להיות היום כבר אחרי פיקוד על חיל האוויר, אולי אפילו שר בממשלה, או ראש הממשלה. דרך אגב, הוא היה בן "המשפחה הלוחמת". אביו יעקב, היה מלוחמי האצל ומבכירי השבי"כ. דודו, אלי ולנקין, היה

השבוי הבכיר ביותר במלחמת יום הכיפורים היה יכול להיות איתנו, אילו דיבר

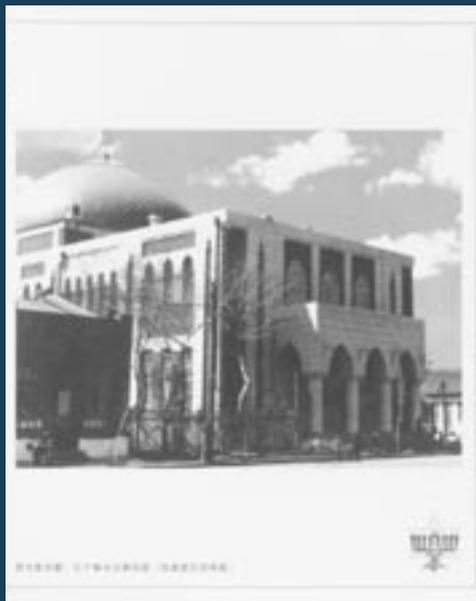
בלילות האחרונים, בחלומותי, מופיע חברי הטוב אבי לניר. הוא בא מאי-שם, כמו רוצה לומר משהו, כמה מילים ונעלם - ואני מתעורר בבעתה.

בימי חלדי פגשתי אנשים רבים. אבי לניר היה בעיני, המושלם שביניהם: חכם, השכלה רחבה (פורמלית ומקצועית), יפה-תואר, איש-רעים, ער למדיניותו של קיסטינג'ור ולריח פרח הלילך. מה עוד תבקשי ממנו מכורה?

אבי לניר היה טייס קרב, מפקד, "טייסת הקרב הראשונה", 101, זו שכמה מבוגריה - עזר ויצמן, מוטי הוד ואחרים - היו למפקדי חיל האוויר. אבי לניר, כך אומרים כולם, היה מתמנה לכהונה הזאת אילו לא קרה לו מה שקרה.

ב-13 באוקטובר 1973, בעיצומה של גיחה במלחמת יום הכיפורים, הופל מטוסו של אבי לניר ברמת הגולן, סמוך לקו החזית.

בנייני הקהילה היהודית בארצות בלבן ובהווה

1921

2004

בית הכנסת החדש

1918

2004

גיאנסיה עברית